

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 39.

Fredagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Leo* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 259, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Stockholm den 25 maj 1933.

Till riksdagens första kammare.

Härmed får undertecknad, som av Kungl. Maj:tt förordnats till censor vid årets studentexamina, värdsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under den 26 maj samt under förmiddagssessionen den 27 maj, ävensom under dagarna: 29 och 31 maj, 1 och 2 juni, 6, 7, 8, 10 och 12 juni, i den mån det under dessa dagar kan behövas. Vördsammast

J. Bergman.

Den begärda ledigheten beviljades.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 256, angående viss utfästelse gentemot Stockholms Enskilda Bank.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 258, med förslag till förordning angående mjölkavgift, m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtanden nr 34—36 och statsutskottets utlåtanden nr 101—111.

Vid föredragning av bevillningsutskottets memorial nr 47, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckt motion om tull å liljekonvaljerötter m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 48 och 49, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 34—42, första lagutskottets utlåtanden nr 51 och 52, andra lagutskottets utlåtande nr 31 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 91—95.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag hemställer, herr talman, att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 36 och första lagutskottets utlåtande nr 51 i nu nämnd ordning skola sättas först bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 259 blev densamma på begäran bordlagd.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 27 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 20 och den 24 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 259, med förslag till lag om ändrad lydelse av 6 § lagen den 12 maj 1897 för Sveriges riksbank.

Ang. krigs-
rättsmåls
handläggning
i högsta
instans.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen jämte i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 226, däri Kungl. Maj:t till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

F ö r s l a g

till

ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

§ 20.

(Nuvarande lydelse:)

(Kungl. Maj:ts förslag:)

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras. Tvenne militärpersoner av högre grad, dem Konungen här till

De mål, som från krigsdomstolarna dragas under Konungens prövning, skola uti högsta domstolen företagas och avgöras.

*Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)**(Nuvarande lydelse:)**(Kungl. Maj:ts förslag.)*

utser och förordnar, böra med domare jäv och ansvar och utan särskilt arvode sådana mål i högsta domstolen övervara och däröver rösta, dock må domarens antal icke överstiga åtta.

I samband härmed hade konstitutionsutskottet till behandling förehaft de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna nr 300 i första kammaren av herrar *Sandström* och *Mellén* samt nr 469 i andra kammaren av herr *Ossbahr* m. fl., i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 300 och II: 469, måtte avslå förevarande kungl. proposition.

Reservation hade avgivits av herrar *Strömberg*, *Oscar G. Karlsson*, *Larsén*, *Källman*, *Vougt*, *Wiklund*, *Johansson* i Norrahammar och *Ström* i Göteborg, vilka ansett, att förevarande kungl. proposition bort av utskottet tillstyrkas.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Kungl. Maj:t har framlagt två skilda förslag rörande rättsskipning i militära mål för innevarande riksdag. Det ena förslaget går ut på en ändrad organisation av underinstanserna. Detta förslag har hänskjutits till lagutskottet och står som nästa punkt på dagens föredragningslista. Det andra förslaget avser sammansättningen av högsta domstolen vid behandlingen av militära mål, och det är detta förslag, som nu föreligger till behandling och över vilket konstitutionsutskottet har avgivit utlåtande. Dessa bägge förslag kunna visserligen sägas hava ett visst samband med varandra, i det att motiven till framläggandet av det ena och det andra förslaget delvis sammanfalla, men de stå icke i något nödvändigt samband med varandra. Det är intet som hindrar, att riksdagen antar det förstnämnda förslaget och avslår det andra eller vice versa. Det ena förslaget gäller ju, som sagt, organisationen av underrätter och överrätt, det andra förslaget, som nu debatteras, gäller sammansättningen av högsta instans i dessa mål.

Då jag har läst konstitutionsutskottets utlåtande, har jag icke kunnat frigöra mig från det intrycket, att utskottsmajoriteten eller i varje fall en del av majoriteten har låtit sig ledas av något slags tvångsföreställning om, att detta förslag om borttagande av de militära ledamöterna i högsta domstolen har ett nödvändigt samband med det andra förslaget, det som är hänskjutet till lagutskottet. Orsaken till, att denna sammanblandning här, såsom jag föreställer mig, har skett, är måhända den, att även i den andra frågan föreligger ett konstitutionellt problem. Det har nämligen satts i fråga, och lagutskottet har för sin del ställt sig i viss mån på den ståndpunkten, att ett avskaffande av de speciella militära domstolarna såsom underrätter och hovrätter icke skulle vara möjligt utan ändring av grundlag — ett problem alltså huruvida omorganisation av de lägre instanserna är konstitutionellt möjlig eller icke utan ändring i grundlag. Den grundlagsfrågan är emellertid icke föremål för behandling i detta ärende, utan detta ärende gäller, som sagt, enbart sammansättningen av högsta instans vid behandling av dessa mål.

Den föreslagna förändringen i § 20 regeringsformen innebär ju, att stadgandet om två militära bisittare i högsta domstolen vid behandling av militära mål skall ändras, så att dessa militära bisittare skola avskaffas, och motivet till detta förslag har givetvis i första hand varit, att denna förändring är ett

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)

led i den allmänna reform, som Kungl. Maj:t föreslagit och som går ut på, att man överhuvud taget skall avskaffa militära bisittare i krigsdomstolar i fredstid. Den är alltså ett led i en större reform, och lagrådet har vid behandlingen av det andra förslaget, som angår underinstanserna, uttalat, att det skulle bli en egendomlig inkonsekvens, om man toge bort de militära bisittarna i underrätt och hovrätt och läte dem vara kvar i högsta domstolen.

Vidare är ju avskaffandet av de militära bisittarna i högsta domstolen att betrakta såsom en i och för sig önskvärd reform. Att dessa militära bisittare ännu finnas kvar, kan ju inte vara någonting annat än en liten rest av den gamla ståndsprincipen, att militärer skola dömas av sina likar, en princip, som alltjämt tycks leva kvar i ganska stor utsträckning att döma av ett uttryck i en tidningsartikel i dag på morgonen, där det sägs, att ställandet av en uniformerad militär inför rätta i bagatellmål vid sidan av verkliga brottslingar skulle vara någonting olämpligt och skadligt och väcka ett mindre lämpligt uppseende. Alltså, regeringsförslaget går ut på att avskaffa denna lilla rest av den gamla ståndsprincipen och att göra högsta domstolen till en rent civil domstol även vid behandlingen av militära mål.

Som jag nyss nämnde, ha de bägge förslagen icke något nödvändigt samband med varandra, utan man kan mycket väl tänka sig, att man avskaffar militärerna i underinstanserna och tills vidare låter dem vara kvar i högsta domstolen. Lagtekniskt och juridiskt finns det intet hinder att förfara på det sättet. Det blir givetvis, såsom lagrådet påpekat, en inkonsekvens i sak, men eftersom en grundlagsändring tar en viss tid att genomföra, har ju regeringen räknat med, att man skulle avskaffa militärerna i underinstanserna och att denna reform skulle träda i kraft, innan högsta domstolens sammansättning hunnit bli definitivt förändrad. Å andra sidan kan man — och detta vill jag särskilt understryka här — mycket väl upphäva bestämmelserna om militära bisittare i högsta domstolen, även om man inte är färdig med den större reformen: att upphäva bestämmelserna om militära bisittare i underinstanserna. Det är alltså inte något som helst hinder att behandla vardera av dessa båda förslag, det som föreligger i konstitutionsutskottets utlåtande å ena sidan och det som föreligger i lagutskottets utlåtande å andra sidan, såsom fullt fristående förslag, som böra bedömas alldeles för sig.

Om jag sedan går till konstitutionsutskottets skäl för avstyrkande av ändringen i § 20 regeringsformen, så får jag erkänna, att jag har läst detta utlåtande upprepade gånger, och jag har intensivt grubblat på de skäl, som där anföras, utan att ändå lyckas komma på spåren den tankegång, som har förestavat utskottets avstyrkande utlåtande. Det gäller nu, som sagt, att avskaffa de militära bisittarna i högsta domstolen. Jag kan inte i utskottsutlåtandet finna något som helst argument för bibehållandet av de militära bisittarna eller eljest för ett avstyrkande av den kungl. propositionen. Jag skall tillåta mig att citera, vad utskottet säger i frågan. Det är lätt gjort, ty argumentationen innefattas i en enda sats nederst på sid. 17 i utlåtandet. Konstitutionsutskottet har tidigare i samma stycke något rört vid den andra grundlagsfrågan, det andra konstitutionella problemet, som jag nyss talade om, nämligen spörsmålet, huruvida man kan avskaffa krigsdomstolarna som underinstanser utan ändring av grundlagen, men sedan konstitutionsutskottet i förbigående berört detta, har utskottet också med allt fog framhållit, att den frågan ligger under annat utskott och alltså icke direkt handlagts av konstitutionsutskottet. Sedan kommer själva kärnpunkten, så vitt jag förstår, som har följande lydelse: »Under erinran, att § 20 regeringsformen bygger på förutsättningen, att särskilda krigsdomstolar finnas såväl i fredstid som i krigstid, samt att föreskriften i 5 § 10 mom. tryckfrihetsförordningen, att vissa tryckfrihetsmål sko-

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)

la upptagas av krigsdomstol och icke av allmän domstol, måste anses hava erhållit sin utformning med hänsyn härtill, finner sig utskottet alltså böra avstyrka Kungl. Maj:ts förevarande proposition om ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.»

Om man översätter denna sats i litet enklare ordalag, innehåller den alltså, att utskottet först erinrar om, att § 20 regeringsformen garanterar fortvaron av särskilda underinstanser med militära bisittare, och sedan kommer slutsatsen: alltså avstyrker utskottet att taga bort de militära bisittarna i högsta domstolen. Jag vill ingalunda vara oartig mot konstitutionsutskottet, och jag är övertygad om, att somliga av dess ledamöter ha på fullt sakliga skäl motsatt sig den reform, som innebär avskaffandet av de militära bisittarna i högsta domstolen, men jag kan, som jag antydde inledningsvis, icke frigöra mig från intrycket, att måhända andra ledamöter av majoriteten låtit sitt votum influeras av den oriktiga tvångsföreställningen, att det här vore fråga om samma sak som den, som behandlats i lagutskottets utlåtande, så att man inte skilt på de båda konstitutionella problemen, det som rör underinstanserna och det som rör högsta domstolen.

Man är alltså, när det gäller att finna den argumentation, som enligt utskottet talar emot ett avskaffande av de militära bisittarna i högsta domstolen, hänvisad att gissa sig till, vilka dessa skäl kunna vara. Är det männe så, att utskottet anser, att dessa två militära personer erfordras i högsta domstolen såsom väktare och upprätthållare av den militära strafflagen, eller är det möjligen så, att utskottet helt enkelt betraktar dem som de sista pittoreska resterna av de gamla ståndsprivilegierna, att militärer alltid skola dömas av sina likar? Eller kan man anta, att en del av utskottets majoritet visserligen är för ett avskaffande av militära bisittare i högsta domstolen men anser, att den föreslagna texten till grundlagsändring är otillfredsställande? Men om detta sista varit händelsen, hade det givetvis varit nära till hands, att utskottet givit någon antydan om, vari bristerna bestå, och antingen självt utarbetat en annan text eller också givit Kungl. Maj:t någon ledning för bedömandet. Ifall frågan skulle komma fram en annan gång.

Jag kan, som sagt, icke i detta utlåtande upptäcka de verkliga skäl, som ju i alla fall måste ha förelegat för den utskottsmajoritet, som har avstyrkt Kungl. Maj:ts proposition, och detta gör, att jag är nog optimistisk att tro, att det inte är alldeles uteslutet att här i kammaren finna resonans för den uppfattningen, att det ändå kunde vara riktigt och på tiden att nu fatta ett beslut om bifall till denna lilla ändring i § 20 regeringsformen, varigenom alltså ingenting annat skulle ske än att de militära bisittarna i högsta domstolen upphörde att fungera.

Hur är i själva verket läget i denna fråga? Två gånger ha riksdagens båda kamrar förenat sig om ett beslut, varigenom man i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt en utredning om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid. Sedan ha två skilda kommittéer arbetat på en utredning av denna fråga. Den senaste kommittén leddes av den nuvarande justitieministern, och arbetet var icke fullt avslutat, när han tillträdde sitt ämbete. Han har därför helt naturligt, i den mån det varit honom möjligt, fortsatt med det som kvarstod av utredningen inom justitiedepartementet, och så ha dessa förslag kommit fram.

Nu har ju lagutskottet för sin del avstyrkt själva lagen om krigsdomstolar, alltså den förändring i fråga om underinstanserna, varom Kungl. Maj:t också har framställt förslag, och jag har för min del inte mycket förhoppningar om, att den lagen skall vinna kamrarnas bifall, eftersom ett så enhälligt avstyrkande kommit från alla andra partier än det socialdemokratiska i lagutskottet. Men jag har försökt visa, att den grundlagsfråga, som här föreligger, icke har

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)
något som helst samband, juridiskt sett, med den andra frågan, och jag har därför trots mig böra något utförligt redogöra för denna grundlagsfrågas innebörd.

Jag vågar, som sagt, hoppas, att det ändå i denna kammare, som tidigare vid två tillfällen voterat till förmån för avskaffande av de militära bisittarna överhuvud taget i de militära domstolarna i fredstid, skall finnas så mycket resonans för denna uppfattning, att de, som deltagit i det tidigare beslutet, icke nu skola draga sig för att bärga ett litet positivt resultat av detta trettonåriga utredningsarbete.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är ju ingalunda ovanligt, tvärtom är det regel, att konstitutionsutskottets betänkanden komma före andra och detta på grund av uppräknig i reglementariska föreskrifter och hävdvunnen praxis, men däremot är det rätt ovanligt, att när ett konstitutionsutskotts betänkande är ett följdbetänkande till ett annat utskotts betänkande, man likväl kommer att behandla det först. Detta förhållande, som äger rum med avseende å nu föreliggande fråga, kan ju förklaras, om man i likhet med statsrådet, som nyss yttrade sig, betraktar frågan som om den vore en för sig varande, fristående och självständig fråga. Men detta är inte alls fallet, och om man vill betrakta den såsom den i själva verket är, en följdfråga till den andra av lagutskottet beredda frågan om krigsdomstolar i allmänhet, så torde också statsrådet lätt få svar på det spörsmål, som han nyss framkastade. Konstitutionsutskottet har haft vissa formfria underhandsöverläggningar med första lagutskottet och därvid fått någon kännedom om, hur lagutskottet såg på saken. Det är alldeles klart, att vi också avvaktat resultatet i första lagutskottet, innan vi tagit ståndpunkt, och varför? Jo, herr talman, det beror uteslutande därpå, att vi tycka i konstitutionsutskottet, att det bör vara konsekvens i organisationen. Om vi nu ha krigsdomstolar med militära bisittare i både över- och underinstans, skall det då vara någon fördel att ändra om det i sista instans, så att det blir militära bisittare i vissa domstolar men inte i andra? Det finns intet direkt hinder för en sådan anordning, i den punkten ha vi givit föredragande departementschefen rätt. Han säger nämligen, att det kan mycket väl låta sig göra, om riksdagen vill ha lagförslaget, att under den övergångstid på kanske fyra år, som behövs innan man kan få bort de militära ledamöterna ur högsta domstolen, ha denna olägenhet kvar, men detta hindrar icke, att han erkänner, att detta är principiellt felaktigt och att man därför bör sträva att få bort dem ur högsta domstolen, därest de skola bort ur de lägre domstolarna. Sedan det numera blivit klart, att första lagutskottet avstyrker deras borttagande överhuvud taget i domstolarna, saknas ju ur konsekvensens synpunkt varje spår till skäl att särskilt taga bort dem ur högsta domstolen. Detta är icke blott en isolerad fråga, utan det är ett moment i hela krigsdomstolsorganisationen, och man vill icke, konstitutionsutskottet kanske mindre än andra, föregripa en blivande lagstiftning, därest en sådan kommer till stånd. Det förefaller mig helt naturligt, att om man lägger huvudvikten vid att det skall vara konsekvens i det hela, så behåller man det som finns i överinstans, då man behåller det som finns i underinstans. Hela frågan om avskaffande av de militära bisittarna i högsta domstolen har kommit upp uteslutande genom sitt samband med borttagande av krigsdomstolarna i underinstans, och jag kan inte finna något skäl, varför man då skulle nu betrakta denna del i det hela som en fristående och självständig del. Den har ju inte betraktats så från departementschefens sida. Av det i propositionen intagna statsrådsprotokollet framgår ju, att han betraktar den som ett bihang till det större lagförslaget, och då är det mycket enkelt, synes det mig, att

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)
man från konstitutionsutskottets sida ställer sig på samma ståndpunkt. Men därtill kommer, att departementschefen har i sitt yttrande berört lagrådets ställningstagande. Lagrådet erinrade mot, att termen krigsdomstol tagits i anspråk för att, såsom det säges i statsrådsprotokollet, »beteckna allmän domstol, såframt och såvitt den utövade jurisdiktion i mål som enligt hittills gällande bestämmelser hört under krigsdomstol. En dylik anordning fann lagrådet vara ägnad att föranleda tveksamhet i fråga om innebörden av sådana grundlagsstadganden, vari uttrycket krigsdomstol förekomme.» Sedan förklarade departementschefen, att han däremot icke ansåg någon ändring i § 20 regeringsformen erforderlig *med hänsyn till befarade tolkningssvårigheter*. men konstitutionsutskottet har i detta avseende *ställt sig på lagrådets ståndpunkt* och funnit, att sådana tolkningssvårigheter verkligen kunna föreligga. Under dylika förhållanden finns ännu mindre något skäl att gå in på en ändring av högsta domstolens sammansättning, när man bibehåller underkrigsdomstolarna sådana de hittills varit.

Det är tillika av departementschefens yttrande rörande denna proposition ganska klart, att § 20 RF sammanhänger icke så obetydligt, visserligen inte formellt men i sak, med de bestämmelser, som finnas i tryckfrihetsförordningen angående krigsdomstolar. Den naturliga konsekvensen av lagförslaget rörande krigsdomstolarna hade väl varit ett kompletterande *grundlagsändringsförslag, varigenom tryckfrihetsförordningens bestämmelser angående krigsdomstol avskaffades eller ändrades, men något sådant förslag föreligger icke*, och utskottet har all anledning betona sammanhanget inom grundlagarna och att man icke får göra en ändring här och låta en annan punkt stå kvar, där bägge dock sammanhänga. I synnerhet i ett fall som detta, där huvudvikten ligger på tryckfrihetsförordningens bestämmelser, vilka dock Kungl. Maj:t lämnat orörda i detta förslag, ehuru i ett annat lagförslag en tolkning av dem, men på grundlagsstridig väg, gjorts, har utskottet funnit all anledning föreligga att avstyrka förslaget både som fristående, därest det betraktas som ett självständigt förslag, och ännu mer som ett följdförslag av den tillänkta lagstiftningen angående krigsdomstolar. Avslår man detta förslag, bör det bli rent bord, och om frågan kommer åter till riksdagen, bör man då ha möjlighet att taga under övervägande, vilka ändringar böra göras i de grundlagar som därav beröras eller, herr talman, som därför utgöra förutsättningar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Strömberg: Ja, herr talman, utskottets socialdemokrater ha, som herrarna finna, avgivit en reservation, uti vilken vi kort och gott yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Jag skall också, herr talman, be att få ställa samma yrkande här i kammaren.

Den fråga, det här gäller, har ju herr statsrådet så klart utvecklat, att det torde vara onödigt att närmare gå in på den. Jag vill dock, liksom han, erinra om, att när riksdagen gång efter annan uttalat sin önskan, att det må ske en förändring i detta avseende, en förändring, som skulle innebära en humanisering av strafflagen för krigsmakten samt krigsdomstolarnas avskaffande, såsom beslutet utformades förra året, skulle det givetvis vara önskvärt, att, som herr statsrådet framhöll, något positivt beslut också fattades av riksdagen.

Utskottets ärade ordförande har ju nu framhållit, att frågan inte ligger i det utredda skick, som erfordras, för att riksdagen skulle kunna fatta beslut i densamma, och vi känna ju alla, att det stått en strid mellan rättslärd, huruvida krigsdomstolarnas avskaffande skulle kunna ske utan grundlagsändring. Jag tror inte, att jag har fattat fel, då jag säger, att utskottets ärade ordförande intagit den ståndpunkten, att en grundlagsändring måste ske, innan

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)
 man går till en förändring av själva lagen och alltså avskaffar krigsdomstolarna. Men i så fall förstår jag inte, varför man inte nu skulle kunna göra en ändring av grundlagen, varigenom — såsom här har framhållits — bestämmelsen om militära bisittare i högsta domstolen avskaffades. Här i riksdagen ha vi många gånger varit med om att gå in för olika grundlagsändringar, som förklarats vilande och sedan blivit beroende av ett kommande beslut i den ena eller andra riktningen. Riksdagen äger ju sedan fullkomlig frihet att förkasta detta förslag, om riksdagen t. ex. efter blivande val icke finner detsamma vara ägnat att böra bli grundlagsfäst. Som herr statsrådet framhöll, har man därigenom inte i onödan försinkat tiden, ty det är väl ändå nödvändigt, att riksdagen någon gång går från ord till handling i en fråga av denna beskaffenhet.

Det är därför, herr talman, som jag och andra reservanter i utskottet ansett, att riksdagen — alldeles oberoende av det lagförslag, som följer och på vars innehåll jag givetvis inte velat gå in — nu måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition i den form, som föreslagits. Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas hemställan.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Herr statsrådet Undén gjorde sig mycken möda att framhålla, att de framlagda förslagen — det, som behandlats av konstitutionsutskottet, och det, som behandlats av lagutskottet — icke hade något nödvändigt sammanhang med varandra. Enligt hans mening vore de fullt fristående förslag, som borde bedömas vart för sig.

Det är ganska egendomligt, att en sådan sats kunnat uttalas från regeringsbanken. I bägge dessa frågor har man rört sig med sofismer. Det kan icke förnekas, att det lagförslag om krigsdomstolarnas avskaffande, som behandlats i lagutskottet, bygger på en sofism: att de allmänna domstolarna, då de döma i mål rörande brott mot krigslagarna, skulle anses som krigsdomstolar, och att således de allmänna domstolarna endast genom en förändring av deras benämning skulle kunna förändra karaktär. Det är en uppenbar sofism. På samma sätt är det med nyssnämnda påstående ifrån regeringsbanken. Det förhåller sig icke så, att dessa lagförslag äro några från varandra fristående förslag. I den kungl. proposition, som behandlats av lagutskottet, har regeringen föreslagit, att allmän domstol, när den dömer i militära mål, skall vara »krigsdomstol». I förevarande utlåtande säges, att departementschefen med utgångspunkt härifrån ansett sig böra tillerkänna ett visst fog åt en av lagrådet gjord erinran, att det vore en inkonsekvens i organisatoriskt hänseende att bibehålla det militära inslaget i högsta domstolen, sedan det avskaffats i de lägre instanserna. I anledning härav har departementschefen hemställt, att nu ifrågavarande förslag måtte föreläggas riksdagen. Man kan väl icke tydligare utsäga, att de bägge förslagen hava samband med varandra, och det går icke att trolla bort detta samband på det sätt, som herr statsrådet här försökte.

Herr statsrådet har påpekat, att konstitutionsutskottets egentliga skäl för sin ståndpunkt återfinnes i det uttalande, som han citerade från sid. 17 i utskottets utlåtande. Detta går ut på, att § 20 regeringsformen förutsätter bibehållandet av krigsdomstolar med militärt inslag och sålunda garanterar bibehållandet av underdomstolar med militära ledamöter. Utskottet har ansett, att när sålunda underdomstolarna i krigsrättsmål skola hava militära ledamöter, fordrar även konsekvensen, att högsta domstolen skall ha ett sådant inslag av militära ledamöter, inte för att militärer skola dömas av militärer, utan för att i domstolen skall finnas en särskild militär *sakkunskap*, som inte kan förutsättas hos civila domare.

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)

Herr statsrådet har förebrått konstitutionsutskottet, att det inte skulle ha anfört några sakliga skäl för bibehållande av militära ledamöter i högsta domstolen. Ja, det behöves väl inte konstitutionsutskottet göra. Vi ha ju den bestämelsen i grundlagen. Det tillkommer den, som vill ha ändring i grundlagen, att förelägga de skäl, som äro erforderliga, för att man skall kunna besluta sig för en ändring. Men de skäl, som anföras av regeringen i detta avseende, äro ju ingenting annat, än att man faller tillbaka på förslaget om krigsdomstolarnas avskaffande. Regeringen har på den grund, att krigsdomstolarna skulle avskaffas och militära mål handläggas av en civil domstol, ansett, att motsvarande ändring bör göras även i högsta domstolen, så att de militära ledamöterna där försvinna. Men det skälet kan icke vara övertygande, så länge grundlagen förutsätter bibehållande av krigsdomstolar såsom underdomstolar för de militära målen. Då herr statsrådet själv sade, att det inte finns någon förhoppning, att krigsdomstolarna skola avskaffas vid denna riksdag, så faller ju det skäl för en grundlagsändring bort, som herr statsrådet talade om. Det finns ju då intet skäl att ändra grundlagen. Om krigsdomstolarna skola bibehållas, skola underrätterna fortfarande vara domstolar med militära ledamöter. Då fordrar ju konsekvensen, såsom lagrådet också påpekat, att dessa militärer i högsta domstolen kvarsitta, till dess grundlagsändringen i laga ordning kan komma till stånd.

Herr Strömberg ansåg, att det skulle vara lämpligt, om riksdagen i förväg beslöt sig för en ändring i grundlagen, som skulle framdeles underlätta genomförandet av en lagstiftning om krigsdomstolarnas avskaffande. Men jag vill påpeka, att om man går ut ifrån, att krigsdomstolarna icke kunna avskaffas utan en förändring i grundlagen, såsom konstitutionsutskottet anser, kan man inte nöja sig med en sådan förändring av grundlagen, som regeringen här föreslagit. Det måste i så fall bli en helt annan omformulering av grundlagsparagrafen. Det räcker inte, om man skulle besluta den nu föreslagna ändringen, utan man måste sedan på nytt ändra paragrafen i samband med ett grundlagsenligt förslag om krigsdomstolarnas avskaffande. De skäl, som herr Strömberg anförde för att man nu skulle separat antaga den föreslagna ändringen i grundlagen, ha inte den ringaste bärkraft. Det är nog så, att de förevarande bägge frågorna hänga mycket intimt tillsammans; och då nu, såsom herr statsrådet sagt, det inte finns någon förhoppning om, att krigsdomstolarna skola avskaffas vid denna riksdag, så finns det inte heller det ringaste skäl att göra den föreslagna ändringen i grundlagen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Herr statsrådet Undén har på ett övertygande sätt klargjort den fråga, som nu föreligger, och jag måste säga, att den kommentar, som han efterlyste till den märkliga passus i konstitutionsutskottets utlåtande, som nyss citerades, just inte har för menige man här i kammaren särskilt mycket klargjort den föreliggande frågan. Om man går till hävderna, finner man, att konstitutionsutskottet vid ett tidigare tillfälle på ett alldeles utmärkt och klart sätt rett upp föreliggande fråga, då utskottet 1920 med överväldigande majoritet tillstyrkte en enskild motion, som jag den gången hade undertecknat. Motionen var av precis samma innebörd som den nu föreliggande kungl. propositionen.

Då jag tror, att det utlåtandet är ägnat att avvärpa den nuvarande konstitutionsutskottsmajoriteten, skall jag tillåta mig att anföra det här. Litet var i kammaren skall säkerligen erhålla väsentligt ökad klarhet av konstitutionsutskottet 1920 än av samma utskott 1933. Först erinras det om, att samma

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)
riksdag skrivit till Kungl. Maj:t om ändring i krigsdomstolarna, och så fortsätter utskottet: »Då riksdagen alltså principiellt uttalat sig för de särskilda krigsdomstolarnas avskaffande och bestämmelsen om militärpersoners deltagande i krigsrättsmålen handläggning i högsta instans tydligen förlorar sitt berättigande, därest krigsrätterna i fredstid avskaffas, bör, enligt utskottets mening, ifrågavarande stadgande i § 20 regeringsformen borttagas, därest icke vägande skäl kunna förebringas för att med denna frågas lösning skall anstå, till dess utredningen angående krigsdomstolarnas avskaffande i övrigt slutförts. Några dylika skäl torde emellertid, enligt utskottets uppfattning, icke kunna anföras. Ett borttagande av krigsdomstolarna bör som naturlig konsekvens medföra en ändring av § 20 regeringsformen i angiven riktning, men en dylik ändring synes även kunna ske oberoende av frågan om krigsdomstolarnas bibehållande i övrigt. Då ett krigsrättsmål i två instanser handlagts under medverkan av militärpersoner, synes icke något behov förefinnas för anlitan av den militära sakkunskapen även i den tredje och högsta instansen. I det utredda skick, i vilket ett krigsrättsmål kommer under högsta domstolens prövning, synes det uppenbart, att ett dylikt mål bör av denna domstol kunna behandlas i samma former som övriga inom denna domstols verksamhetsområde hörande frågor. Utskottet anser sig alltså böra biträda det i herr Björcks motion framställda förslaget och kan sålunda icke tillstyrka bifall till förevarande kungl. proposition.» Denna proposition avsåg förresten någonting helt annat än den nu föreliggande stridsfrågan.

Konstitutionsutskottet har här på ett koncist och övertygande sätt ställt sig just bakom den argumentering, som nyss framfördes från statsrådsbanken. Ser man efter, på vad sätt utskottets ledamöter den gången grupperade sig, finner man, att det är summa sex reservanter. Av dem har en nyss talat här, nämligen herr Ekman. Sedan var det ytterligare fyra högermän — men inte ens alla högermän hade reserverat sig — och så en folkfrisinnad, som velat vänta med detta, till dess utredningen om krigsdomstolarna var klar. De tre borgerliga vänstermännen, herrar Modig, Jansson i Edsbäcken och Runefors stodo bakom 1920 års utlåtande, som alltså uppbars av en mycket stark majoritet inom konstitutionsutskottet. Det är anmärkningsvärt, att i det utlåtande, som nu föreligger, finner man inte alls någonting om den ståndpunkt, som 1920 års konstitutionutskott intog i precis samma fråga, som nu i år föreligger.

Herr talman! Jag tror, att vi med fördel kunde byta ut dessa båda utlåtanden och handla i enlighet med 1920 års konstitutionsutskotts hemställan.

Herr statsrådet **Undén**: Herr talman! Konstitutionsutskottets ärade ordförande ingick på en kommentering av utskottsmajoritetens ståndpunkt, sådan den formulerats i utlåtandet. Ehuru jag väl vet, att han för sin del har mycket bestämda, sakliga skäl för sin ståndpunkt — så mycket hellre som han redan vid tidigare tillfällen talat emot den ändring av § 20 regeringsformen, som i dag föreligger till behandling — vill jag dock påstå, att han knappast lyckades framlägga för kammaren de skäl, som ha dikterat beslutet i utskottet att nu vägra denna lilla ändring. Talaren gled mer eller mindre omärkligt över på den andra konstitutionella fråga, som vi skola behandla om en liten stund. Jag förmodar, att justitieministern kommer att på regeringens vägnar utlägga den frågan, när han blir fri från debatten i andra kammaren. Herr Reuterskiöld gick in på den andra konstitutionella frågan, huruvida det är lämpligt eller inte att genom en grundlag avskaffa

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)

de speciella krigsdomstolarna, i vad de avse underinstanserna, men det är som sagt inte den frågan, som nu föreligger, utan uteslutande spörsmålet om högsta domstolens sammansättning.

Vad sedan herr Ekman beträffar, anklagade han mig för, att jag framställt en sofism, då jag sade, att dessa båda spörsmål äro fristående från varandra. Jag vill inte vara så oartig mot honom, som han var mot mig, utan vill endast säga, att då han sökte ådagalägga sambandet mellan spörsmålen, gjorde han sig skyldig till en viss konfusion i sin tankegång. Han förklarade nämligen, att i fråga om militära bisittare i högsta domstolen var det ur saktliga synpunkter i och för sig nödvändigt att hava militärer i denna domstol. Det behövdes för att tillgodose de krav på militär sakkunskap, som domstolsledamöterna ha behov av vid behandlingen av målen. Ja, därmed har han ju ställt sig på en sådan ståndpunkt, att han generellt är motståndare till att avskaffa militärer i krigsdomstolarna. Då representerar han alltså inte längre den ståndpunkt, som första kammaren tidigare givit uttryck åt i sitt skrivelseförslag, då kammaren begärde utredning om dessa domstolars avskaffande. Men sedan gick han över till en helt annan ståndpunkt och sade, att om konstitutionsutskottet inte hade givit några skäl för sitt avstyrkande — vilket han tycktes medge — så är det inte alls konstitutionsutskottets sak att förebbringa några skäl för en ändring, utan det är Kungl. Maj:t, som skall göra det. Nåväl, nu har Kungl. Maj:t lagt fram en, ja, till och med två propositioner i fråga om rättsskipning i krigsrättsmål. Dessa ha föregåtts av utförliga kommittéutlåtanden. Då tycker man ju ändock, att det hade varit önskvärt, om konstitutionsutskottet anfört något argument för sitt avstyrkande av förslaget att nu avskaffa militärer i högsta domstolen. Jag kan alltså inte finna, att det gick att kasta över bevisbördan på ett så enkelt sätt, att man undandrar sig att diskutera frågan om önskvärdheten eller inte.

Vidare anförde talaren såsom ett tredje moment i sin argumentation, att lagrådet skulle ha sagt, att en konsekvens av att militärer finnas i underinstanserna vore, att de också skulle finnas i högsta domstolen. Detta var att förvanska lagrådets uttalande. Lagrådet har sagt, att om man avskaffar militärerna i underinstanserna, blir det en inkonsekvens att ha dem kvar i högsta domstolen. Det är ju klart, att om man nu anser militärer vara onödiga i dessa mål, blir det en inkonsekvens att ha dem kvar i högsta domstolen, när man tar bort dem i underinstanserna. Men därav får man inte draga den motsatta slutsatsen och säga, att så länge de inte äro avskaffade i underinstanserna, måste de sitta kvar i högsta domstolen.

Jag är övertygad om, att högsta domstolen knäcker sina mål om tillämpningen av strafflagen för krigsmakten även utan någon hjälp av sina militära bisittare; men jag anser däremot inte, att det samband mellan förslagen, varom herr Ekman talade, på något sätt bör hindra kammaren att nu ge sitt bifall till denna lilla ändring av § 20 regeringsformen.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Den erinran, som en föregående talare gjorde om vad 1920 års konstitutionsutskott sagt, kan knappast hava någon större betydelse för 1933 års första kammare. Emellan 1920 och 1933 ligger en ganska lång utvecklingstid, som innebär — om jag så får säga — ett uppvaknande från 1918 års rus till litet lugnare besinning. Jag tror knappast, att 1933 års konstitutionsutskott, även om frågan legat i samma läge som 1920, hade kommit till 1920 års resultat.

Därtill kommer, att den nu föreliggande frågan icke är av Kungl. Maj:t förelagd för riksdagen som en fristående fråga, utan den är förelagd för

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans. (Forts.)
 riksdagen och genom riksdagen för konstitutionsutskottet *som en fråga i samband med den andra*. När departementschefen börjar sin föredragning beträffande frågan om § 20 regeringsformen, så heter det i protokollet: »Förut i dag har Kungl. Maj:t på min föredragning förordnat om avlåtande till riksdagen av proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.» Det är därmed klart, att den nu behandlade propositionen enligt departementschefens uppfattning är en följdfråga och ingenting annat.

Herr statsrådet vill emellertid göra gällande en motsatt uppfattning: sedan huvudförslaget avstyrkts och enligt statsrådets egen mening kommer att avslås, skulle denna fråga bli fristående. Men, herr talman, denna fråga är inte beredd som en fristående fråga. Om kammaren skulle svara på denna fråga som på en fristående fråga, får Kungl. Maj:t ett svar på en fråga, som Kungl. Maj:t inte ställt. Kungl. Maj:t har ställt frågan i samband med hela den fråga, som i övrigt föreligger, och i det sammanhanget bör Kungl. Maj:t få svar. Vi kunna inte i denna stund bryta ut denna av Kungl. Maj:t såsom icke självständig behandlade fråga och svara på någonting annat än Kungl. Maj:t frågat om.

Det bör dessutom erinras, att, även om man betraktar denna fråga såsom självständig, föreligger det i detta nu en situation, som tidigare icke förelagat, nämligen att man nu kommit underfund med att en del åtgärder ansetts från departementschefens sida nödiga att företagas för att *kringgå grundlagen*. Om man inte vill medverka till, att grundlagen kringgås i det ena eller det andra avseendet, finns det ingen annan väg för utskottet och riksdagen än att säga nej till en utbrytning, som man inte ser i dess totala sammanhang.

Så är det verkliga förhållandet i denna fråga, och det är därför, herr talman, som jag fortfarande vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare därpå att Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen skulle antagas att vila för vidare grundlagsenlig behandling; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Strömberg* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse § 20 regeringsformen att vila för vidare grundlagsenlig behandling.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen

Ang. krigsrättsmåls handläggning i högsta instans (Forts.)
förlarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Björck, Wilhelm*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 47.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes, dels ock i ämnet väckta motioner. *Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m.*

Genom en den 17 mars 1933 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 223, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft fem i anledning därav väckta motioner, nämligen motionerna inom första kammaren nr 299 av herr *Sandström* m. fl., nr 311 av herr *Reuterskiöld* och nr 314 av herr *Carl Carlsson* samt inom andra kammaren nr 468 av herr *Ossbahr* m. fl. och nr 519 av herr *Ossbahr*.

I motionerna I: 299 och II: 468, vilka voro likalydande, samt motionen I: 314 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå ifrågavarande proposition.

I motionen I: 311 hade hemställts, att därest riksdagen funne sig böra i någon form bifalla propositionen, riksdagen måtte lämna detta sitt bifall allenast under förutsättning och villkor, att vad i grundlag stadgades angående krigsrättsmål först ändrades eller uteslötes.

I motionen II: 519 hade hemställts att för den händelse Kungl. Maj:ts förslag angående överflyttandet av militära mål till de allmänna underrätterna vunne riksdagens bifall, riksdagen ville för sin del besluta att i lagen angående vissa bestämmelser om krigsdomstolar och rättegången därstädes införa stadgande av innehåll, att vederbörande städer skulle erhålla full gottgörelse för därav föranledda kostnader.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

- a) att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas; samt
- b) att ifrågavarande motioner I: 299, I: 311, I: 314, II: 468 och II: 519 måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under a).

Reservation hade avgivits av herrar *Åkerman, Klefbeck* och *Hedlund* i Östersund, fru *Östlund* samt herrar *Olsson* i Mellerud och *Johnsson* i Kalmar, vilka av angivna orsaker hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Herr **Åkerman**: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till betänkandet.

Man hade tänkt sig, att denna debatt skulle inledas av justitieministern, men då han för närvarande just står och talar inne i den andra kammaren, har jag tagit mig friheten att börja diskussionen här. Då man nu i alla fall kan vänta justitieministern rätt så snart, har jag redan däri en anledning att fatta mig

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
tämlichen kort, ty jag föreställer mig, att herrarna äro mest belättna med, att tyngdpunkten av debatten kommer att ligga i hans anförande.

Det är med glädje man konstaterar, att utskottets majoritet inte vänt sig mot själva principen om krigsdomstolarnas avskaffande. Det var ju också att vänta, att så skulle bliva förhållandet, då riksdagen vid upprepade tillfällen sagt ifrån, att det är riksdagens önskan, att dessa specialdomstolar skola avskaffas. Majoriteten har lojalt ställt sig på denna grundval och har inte gjort någon anmärkning i den delen. Jag vill också fästa uppmärksamheten på, att de konstitutionella frågor, som gjort så mycket väsen av sig i den offentliga diskussion, som föregått riksdagsbehandlingen, tar majoriteten ganska lätt och vänligt på. Den säger, att vad lagrådet sagt är värt beaktande, men den tycks inte vilja göra något större nummer av den saken. Det är också att glädja sig över, ty nog kan man väl ändå säga, att det gjorts för mycket väsen av dessa konstitutionella, formella svårigheter. Det tycker jag verkligen, och det förefaller, som om även utskottsmajoriteten haft en sådan mening.

Däremot är det uppenbart, då man läser igenom betänkandet, att huvudskälet för majoritetens avstyrkande är det enligt dess mening mindre förtjänstfulla sätt, på vilket ärendet blivit behandlat. Naturligtvis vill jag inte säga, att inte majoriteten kan ha haft fog för vissa anmärkningar. Alltid kan man finna fel i förslaget i ett eller annat avseende. Men jag kan omöjligt gå med på, att dessa fel skulle vara av sådan art, att man inte skulle kunna godtaga förslaget. Nog har man väl mången gång, om man verkligen velat en sak, blundat för en eller annan detalj, som man inte tyckt vara så utformad som den bort. Det visar sig ofta, att då en lag kommer ut i praxis, reglera sig saker och ting, som man kanske i början tyckte skulle vara på ett annat sätt anordnade. Jag har därför den förhoppningen, att om riksdagen vill ta detta förslag nu, så kommer det att passa in sig i systemet.

Jag tycker det är beklagligt, att frågan skall ligga till som den nu gör. För min del skulle jag tyckt det hade varit både förmånligt och av betydelse, om den gått igenom, innan processreformen blivit framlagd, ty då hade man för denna kunnat tillgodoräkna sig några års erfarenheter av denna sak. Det vore därför ledsamt, om det ginge så illa, som det sagts från regeringsbänken. Men man får anta, att förslaget snart kommer tillbaka, och herrarna kunna vara övertygade om, att detta folkliga krav, som gång på gång understrukits av riksdagen, kommer inte att uppges, vilka svårigheter som än resas. Skulle frågan falla, så kommer den igen, herrarna komma inte ifrån den, förrän denna reform är genomförd.

Jag skall inte gå in på de konstitutionella frågorna, därför att jag är övertygad om, att justitieministern kommer att närmare redogöra för dem, och det skulle ju bli tråkigt att få höra samma sak två gånger. Vi ha ju för övrigt redan haft litet försmak av det konstitutionella i det föregående ärendet, och jag skall som sagt gå förbi det. Man har också gjort anmärkningar på den tekniska utformningen, men dessa äro inte av den art, att jag hyser några betänkligheter mot att förbigå dem. Men en liten sak, som jag skall tala om, kan ju vara av ett visst intresse på detta stadium, och det är de s. k. disciplinära målen, som fått ett ganska framträdande rum i utskottsmajoritetens yttrande.

Man har liksom på känn, att befälhavarnas disciplinära handläggning skulle utsträckas, om denna lagstiftning blev genomförd. Jag tror inte, att man skall sammanblanda dessa frågor. Befälhavarnas disciplinära myndighet är en sak, och krigsdomstolarnas göromål äro en annan sak. Att det skulle bli en förskjutning, så att flera disciplinmål skulle avdömas av befälhavare, ifall denna lagstiftning komme till stånd, kan jag inte förstå. En undersökning av den saken är redan igångsatt, det vill säga, hur det skall delas upp i strafflagen

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
för krigsmakten, så att den saken kommer att tagas upp även oberoende av denna reform. Min tanke och förhoppning är, att dessa disciplinmål komma att minskas ganska avsevärt till följd av den nya anda, som så småningom gör sig gällande i militära kretsar. Det börjar mer och mer ta slut på den där mindre folkliga metod, som använts av befälet mot de underordnade. Befälet kommer mer och mer till insikt om, att dessa unga människor får man inte ta för hårt i, utan man får försöka med lämpor föra dem till rätta, ifall de bryta mot disciplinen. Alla, som talat med värnpliktiga, veta väl, att det finns officerare, som ha ett så utmärkt sätt mot dessa unga människor, att dessa gå ut ur militärtjänsten, som de mot sin vilja tvingats in i, med vänliga känslor och förståelse för den sak, som de fått ägna någon tid åt, allt av den grund, att de blivit hyggligt och förståndigt behandlade av befälet. Det finns också andra element inom befälskåren, men befälskåren kommer så småningom av sig själv att rensa bort dem på så sätt, att man låter dem veta, att det går inte för sig att i dessa tider ta en sådan ton mot manskapet. På det sättet tror jag, att många disciplinmål komma att av sig själva försvinna. Det blir i stället tillrättavisningar och förmaningar från befälets sida, så att själva stommen av disciplinmål kommer att krympa samman. Hur många av dessa disciplinmål, som sedan komma att befinnas vara av den art, att de måste hänskjutas till krigsdomstol, kan man inte nu sia om, det blir en annan fråga. Men att den reform, som nu föreslås, på något sätt hotar att öka disciplinmålen, måste jag bestrida, så på den punkten finns det intet skäl att avslå denna proposition.

Sedan har utskottet talat något om auditörsinstitutionen och har befarat, att de personer, som skulle överta dessa, inte skulle vara vuxna sin uppgift. Även detta måste jag bestrida. I den mån auditörerna tagas från rådhusrätterna, finns det inte skäl för någon farhåga. Tvärtom tror jag, att de medlemmar av rådhusrätterna, som få dessa auditörsbefattningar, äro väl så skickade som dem vi nu ha. Sedan talas det om de mera tillfälliga biträdena i häradsrätterna, som befaras vara mycket olämpliga, därför att de sitta på genomgångsplatser. Ja, men besinna då, mina herrar, att dessa biträdande domare och sekreterare ha i alla fall en mångårig erfarenhet av domarekallet, och nog äro de vuxna att knäcka de kasus, som det kan bli fråga om i den militära förvaltningen och i de militära och disciplinära målen. Jag kan inte tro, att dessa farhågor på något sätt kunna vara grundade.

Ja, nu gick justitieministern igen. Jag var just vid slutet och tänkte inte fortsätta längre, och jag vet inte, vad jag, tills justitieministern hinner återvända, skall finna på att underhålla herrarna med. Här är ju annars åtskilligt kvar i betänkandet, som vi kunde fördriva en liten stund med.

Nu hör jag, att talarlistan ordnats på annat sätt, så jag skall inte längre uppta herrarnas tid med något kåseri utan ber att få sluta med att yrka bifall till reservationen.

Herr Bismark: Herr talman! Utskottets ärade ordförande började med att uttrycka sin belåtenhet över, att det inte givits uttryck åt något principiellt motstånd mot själva tanken att avskaffa krigsdomstolarna. Men när en majoritet är sammansatt av olika åskådningar, så är det ju naturligt, att motiveringen får sin prägel av detta. Inom majoriteten finns det många, som kommit till insikt om, att det är ett ganska svårt problem att avskaffa krigsdomstolarna, och jag skall be att få göra en liten allmän orientering av hur frågan ligger till.

I de statliga verk i Sverige, som sysselsätta en massa anställda, är det regel, att tjänsteförseelser, som inte ha alltför grov karaktär eller inte innebära något brott mot allmänna strafflagens bestämmelser, behandlas discipli-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
närt. Man ser till exempel aldrig, att en stationskarl ställes inför domstol därför att han försovit sig, om det inte vållat någon skada, eller att ett gräl mellan två tjänstemän eller om en underordnad uppträtt mindre lämpligt mot en förman drages inför domstol, utan allt detta ordnas på disciplinär väg. Den centrala myndigheten inom verket gör en noggrann undersökning, vid statens järnvägar verkställes den exempelvis av distriktssekreteraren, och sedermera avgör styrelsen fallet. De straff, som tillämpas, äro varning och suspension, även avsättning. Till och med ett så strängt straff som avsättning fastställas på disciplinär väg. Nu är militärverket ett av de största verk vi ha, och hittills har det varit så, att inom detta verk svårare tjänsteförseelser avdömts av en särskild specialdomstol. Varför har man inte där haft uteslutande den disciplinära bestraffningen, som utövas till exempel i de affärsdrivande verken? Varför har man där en anordning med en särskild domstol? Jo, det sammanhänger med en del saker, som jag skall be att få fästa uppmärksamheten på.

Vid övriga verk är personalen bunden vid verket av sitt eget intresse, och där finns möjlighet att bestraffa under helt andra former än i ett verk, där, såsom i det militära, en stor del av dem, som äro föremål för disciplinär bestraffning, ingenting högre skulle önska än att bli skilda från sin befattning med verket. Detta sammanhänger med, att det inom militärväsendet förekommer dessa skolor, i första hand bevärningsrekrytskolan, där ungdomen är ställd under fanorna för tillfället. Det finns ingen möjlighet att där bestraffa med suspension. Varningar och tillrättavisningar kunna ju förekomma och förekommer också i stor utsträckning i lindriga fall, men där förseelserna äro svårartade, finns det ingen möjlighet att tillgripa suspension eller avsättning, det blir ett rent slag i luften. För den, som drabbas därav, skulle det bli enbart en förmån, enligt hans sätt att se. Därför måste man tillämpa ett annat system, och man har då dessa disciplinärstraff och måste stundom, även för rena tjänsteförseelser, tillgripa de vanliga straffarterna, fängelse och straffarbete. Jag vill erinra om, att fängelse ingalunda i det civila livet kan anses som ett mera svårt straff än avsättning, snarare är det enligt mitt förmenande lindrigare. Jag erinrar om, att enligt allmänna strafflagen kommer fängelse till användning i sådana fall, där avsättning egentligen skulle varit följden men där den, som förgått sig, inte har tjänst.

Nu är frågan: kan man ta bort krigsdomstolarna? De ha att behandla dels sådana fall, där utredningen varit bristfällig, där t. ex. uppgift står emot uppgift, antingen så att svaranden nekar till brottet eller ger det en annan färg än som framgår av det föreliggande förhørsprotokollet, och militärbefälhavaren hänskjutit saken till krigsrätt, dels sådana fall, där ersättningsanspråk varit förenade med talan. Det är t. ex. mycket vanligt, att en rymmare, som förskingrat klädespersedlar, som han tagit med sig, ställes inför krigsrätt. Slutligen finns det sådana fall, där befälhavaren anser, att den skyldige inte blir tillräckligt näpst med disciplinär bestraffning, utan att fängelse eller straffarbete bör förekomma. Då hänskjuter han också saken till krigsrätt.

Härav framgår, att krigsdomstolarna ha att handlägga en del rena disciplinära förseelser av sådan beskaffenhet, att de inte lämpa sig för de allmänna domstolarna, om jag utgår från en jämförelse med andra verk. Vi få besinna, som jag nämnde förut, att det material, som en militärbefälhavare har att göra med, utgöres till stor del av elever. De kunna närmast jämföras med t. ex. eleverna på det högre stadiet vid ett läroverk, och man kan väl inte gärna anse, att det skulle vara lämpligt att ställa gymnasielever inför domstol, därför att det föreligger en bristfällig utredning om arten eller graden

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
av deras förmyndelser mot skolreglementet. Men det är just vad man här vill göra, om man tar bort krigsdomstolarna. Följden blir, att till de allmänna domstolarna kommer en hel del mål av för dem främmande karaktär. Detta har departementschefen i motsats till utskottets ärade ordförande haft klar insikt om, och det återopas i handlingarna ett uttalande av generalstabschefen, som för övrigt inte motsätter sig krigsdomstolarnas avskaffande, däri han kraftigt framhåller, att befälhavarna måste begagna sig av en sin bestraffningsrätt i vida större utsträckning än som nu är fallet. Och enligt departementschefen kommer krigsdomstolarnas avskaffande att medföra en ökad tendens att avgöra målen disciplinärt hos militärbefälhavarna. Detta tror jag är alldeles riktigt. Hellre än att skicka pojken till allmän domstol avgör befälhavaren saken själv, om det finns någon möjlighet.

Men är detta verkligen en förbättring? Jag kan lämna den upplysningen, att i Danmark, där man avskaffat krigsdomstolarna, har en domare sagt, att det har lett till, att befälhavarna fått en vidgad bestraffningsrätt, och de värnpliktiga underkasta sig hellre en bestraffning av militärbefälet än riskera att ställas inför domstol, det vill säga att de erkänna hellre en förseelse, till vilken de eljest skulle neka, om inte fruktan för att komma inför de allmänna domstolarna hindrat dem. Det är alltså en given olägenhet, som är förknippad med reformen, att skolförseelser i större utsträckning än nu är fallet bestraffas av militärbefälhavarna och vidare att en hel del skolförseelser ändå komma till de allmänna domstolarna.

Äro nu de förmåner man vill vinna genom att avskaffa krigsdomstolarna verkligen av den beskaffenheten, att de motväga dessa olägenheter? Det skulle förutsätta, att krigsdomstolarna vore särskilt underhålliga domstolar, där inte allmänt humanitära synpunkter skulle göra sig gällande. I en krigsdomstol sitta nu en ordinarie krigsdomare, en auditör och två militärer, och det är väl dessa två militärer, som anses innebära en sådan risk för påverkan på de civila domarna, att de kunna sägas utgöra en fara för, att rättsskipningen inte blir tillfredsställande. Jag har varit i tillfälle att i 25 år deltaga som ledamot i krigsdomstolar, och jag har aldrig någonsin funnit, att militären utövat denna inverkan, som det så allmänt talas om, och att de stramat upp de civila domarna. Jag skulle vilja påstå, att det snarare är tvärtom. Ur egen erfarenhet skulle jag kunna nämna flera fall, där de militära domarna utövat ett högst väsentligt inflytande i förmildrande riktning på de civila domarna. Detta beror på, att de civila domarna inte ha samma insikter i de militära tjänstgöringsförhållandena, som de militära ha. Jag skall nöja mig med att återopa ett enda exempel. En ung man var åtalad för underlåtenhet att hörsamma förmans befallning. Straffet för detta är fängelse, såvida inte synnerligen förmildrande omständigheter föreligga. Han hade blivit tillsagd upprepade gånger av en korpral att göra en sak och underlåtit att göra den. Efter slutad handläggning av målet och då överläggningen började, sade jag: Det är väl svårt i detta fall att komma ifrån fängelse, för han hade ju blivit tillsagd flera gånger. Då sade en av officerarna: Det sätt, varpå befalet fördes av denna korpral och tillsägningen gavs, är så fullständigt stridande mot vad som är skick och bruk på det militära området, att det är alldeles avgjort förmildrande omständighet. Så dålig var befälsföringen. Då korpralen märkte, att tillsägelsen inte åtyddes, hade han bort i bestämd form ge tillsägelsen på nytt: Gör nu detta genast! I stället hade han sagt: Nu skall Johansson göra det och det! Varför har inte Johansson gjort det? Nu skall Johansson vara snäll och göra det, och i den stilen hade tillsägelseerna gång på gång upprepats. Den gången räddade de militära bisittarna en värnpliktig från att få

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
fängelse, och det är inte något enstaka fall. Det har i min praktik förekommit ganska ofta, att man haft stöd hos de militära bisittarna för en mildare uppfattning, än man själv ursprungligen varit inställd på. Däremot kan jag knappast erinra mig något fall, då militärerna verkat för en skärpning av straffet. De ha i regel varit mycket ömsinta om de värnpliktiga, och det är påfallande, hur angelägna de varit att söka undvika fängelse i sådana fall, där otvivelaktigt enligt lagens bestämmelser fängelse skulle vara den rätta straffformen. Det är därför jag har mycket svårt att förstå den allmänna stämning, som råder mot krigsdomstolarna. Jag har från andra krigsdomstolar fått bestämda uppgifter, som bekräfta min egen erfarenhet, att krigsdomstolarna över huvud inte utöva rättsskipningen på ett strängare sätt än en civil domstol skulle göra. Jag undrar, om inte hela denna inställning mot krigsdomstolarna har blivit en sådan där gammal demokratisk fras, som upprepas utan vidare eftertanke år efter år. Utskottets ärade ordförande sade ju, att denna fråga kommer igen och att den måste fram, vi slippa inte undan. Ja, det skall man inte vara för säker på. Vi ha haft andra folkliga krav, som framförts med samma styrka. Det var en tid modernt att vilja ha jury i brottmål och det lät på samma sätt: Varför inte ta denna jury först som sist? Vi skola i alla fall ha den, vi slippa inte undan! Numera är det tyst om juryn, och jag undrar, om det inte också så småningom blir tyst om krigsdomstolarna.

Jag skulle gärna se, om man kunde utbygga krigsdomstolarna på det sättet, att man där kunde placera två civila ledamöter, som voro utsedda av landstinget. De skulle då få ett helt annat intryck av krigsdomstolarna än det intryck, som nu enligt uppgift lär finnas hos vida delar av vårt folk. Och de skulle inför allmänheten kunna intyga, att dessa domstolar inte blott äro ofarliga utan mycket lämpliga.

Jag har nu uppehållit mig huvudsakligen vid de synpunkter, som äro av materiell innebörd. Jag skall icke i utförligare mån gå in på en massa detaljanmärkningar, som skulle kunna riktas emot förslaget. Jag kan dock exempelvis nämna, att man här ålägger städernas domstolar en rättsskipning, som hittills har bekostats av staten och som kommer att medföra stora kostnader rör vissa städer. Man anser, att man kan göra detta utan vidare. Man får dessutom se en sådan besynnerlig sak, som att rådsturätterna i städerna skulle vara skyldiga, åtminstone ifrågasättes detta, att ha domsrätt utom sitt område, alltså lämna sin stad och sätta sig att döma brott, som äro begångna utanför dess område. Detta blir nämligen en nödvändig konsekvens av denna lagstiftning. Men det strider fullkomligt emot den praxis, som förut har utvecklats. När man förlade tullmålen till rådsturätterna, gav man dessa särskild ersättning för varje sådant mål, sedan ett visst begränsat antal mål behandlats. Där har man alltså visat, att staten ansetts skyldig att för sådana speciella uppgifter få vidkännas kostnaderna.

Då jag emellertid tror, att dessa frågor icke ha någon större betydelse för ärendets avgörande, skall jag icke vidare uppehålla mig vid dem.

Däremot skulle jag vilja säga något om den konstitutionella sidan av saken. På denna har visserligen lagutskottets ärade ordförande icke gått in på annat sätt, än att han försökte förringa utskottets yttrande. Utskottet skulle sålunda icke ha fäst något vidare avseende vid erinringarna i konstitutionellt avseende från lagrådets sida. Jag tycker emellertid, att utskottet skrivit tillräckligt tydligt, då det ansett, att dessa erinringar äro beaktansvärda, och förklarar, att de böra beaktas av riksdagen. Vidare har utskottet direkt biträtt de anmärkningar, som gjorts rörande propositionens sätt att bestämma om handläggningen av rättegången vid de s. k. krigsdomstolarna.

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Jag måste erkänna, att vad som på mig gjort ett ganska oangenämt intryck är det sätt, på vilket här jonglerats med namn, och tron, att man skall kunna omgestalta grundlagarna genom att man i en civillag gör en del namnförändringar. Man sätter en lapp på våra allmänna underrätter, rådsturätterna och häradsrätterna: »Detta skall föreställa en krigsdomstol!» Och så skall detta inverka på tolkningen av grundlagen, så att man på detta sätt skall slippa undan de bekymmer, som skulle uppstå om man verkligen vidhöll begreppet »krigsdomstol» vid dess nuvarande grundlagsenliga betydelse av en specialdomstol med inslag av militära ledamöter.

Det är detta, som framför allt gjort, att lagförslaget i konstitutionellt hänseende verkat osympatiskt. Det är ett exempel på, hur man *inte* bör hantera grundlagarna, enligt min uppfattning. Man bör vara mycket försiktig därvidlag. Man skulle ju annars rent av kunna få se, att det föll någon departementschef in att vilja döpa om någon oavsättlig tjänsteman och kalla honom för landshövding för att på detta sätt skapa en möjlighet att få honom avsatt. Det är *saken*, som skall vara avgörande, när det gäller grundlagen, och icke namnet.

Nu är det alldeles otvivelaktigt, att grundlagen med krigsdomstolar har menat specialdomstolar, icke blott emedan dessa domstolar funnos, när grundlagen tillkom, utan det har kommit till tydligt uttryck genom att det föreskrivits, att det skall vara militära ledamöter vid domstolens behandling av målen. Detta innebär naturligtvis *inte*, som statsrådet Undén sade, ett utslag av den föreställningen, att officerare skola dömas av sina likar. Man kan också säga, att det är en formellt riktig form för tanken, att militär sakkunskap skall vara representerad, när man bedömer utredningen i mål, som röra militärväsendet.

Även om jag icke kan säga, och det säger icke heller lagrådet, annat än att man strängt taget under mycket, mycket säregna förhållanden skulle kunna pressa grundlagen på detta sätt, så är det dock i alla fall, när ingen sådan press föreligger, ytterst osympatiskt att gå den vägen. Och det är alldeles givet, att jag och mina meningsfränder, som ha den uppfattningen, att krigsdomstolarna äro mycket goda domstolar, och som anse, att deras avskaffande skulle leda till, att militärerna finge en sämre rättsskipning än nu, icke ha någon anledning att gå med på dylika manipulationer med grundlagen.

Jag skall slutligen också säga några ord om auditörerna. Det har sagts, att alltid få vi bättre auditörer än vad vi nu ha. För närvarande ha vi ju en mycket blandad auditörkår; det är ledamöter av domstolar, det är tjänstemän hos Konungens befallningshavande, det är advokater, överhuvud taget en ganska rik provkarta på olika befattningar inom det juridiska området. Nu skulle vi ordna det på ett annat sätt. Auditörerna skulle vara medlemmar av domstolarna, alltså dels ledamöter av rådsturätterna och dels sekreterare vid häradsrätterna.

Det senare förefaller mig synnerligen betänkligt. Så mycket tror jag mig nämligen av egen erfarenhet kunna säga, att en auditör icke blir någon pålitlig rådgivare förrän han tjänstgjort några år på denna post. En sekreterare i en häradsrätt skall ju *inte* tjänstgöra mer än högst ett par år, och sedan ger han sig i väg. Även om han är aldrig så väl rustad för sitt värv vid den allmänna domstolen, är han icke insatt i de speciellt militära förhållandena. Detta kommer endast så småningom — det är ofta, som synnerligen svåra problem föreligga, vilka kräva en ganska ingående undersökning, innan de bli klara. Endast under årens lopp får vederbörande den erfarenhet, som gör honom till en duglig auditör, naturligtvis om förutsättningarna i övrigt finnas. Om den ene sekreteraren efter den andre tjänstgör några år som auditör, måste

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
 detta helt säkert ge ett sämre resultat, även om vederbörande i och för sig kunna vara fullt kvalificerade.

Vad beträffar rådsturätterna, hade uppenbarligen departementschefen på känn från början, att det vore mycket önskligt att få en ledamot av rätten till auditor, och därför hade i det ursprungliga lagutkastet en ledamot av rätten ålagts att vara auditor, d. v. s. man ålade en domare, som var en stadens tjänsteman, att vara rådgivare åt en regementschef. Detta var naturligtvis ett förhastat uppslag, ty givetvis kan man icke ålägga en domstolsledamot i en stad att göra någonting, som inte alls har med hans egentliga verksamhet att skaffa. Detta har därför slopats i det här föreliggande förslaget. Men i stället uttalas såsom en förutsättning, att en ledamot av rådsturätten skall bli auditor. Jag tillåter mig då fråga: på vad sätt skola ledamöter vid en rådsturätt kunna pressas till att taga dessa befattningar? De ha säkerligen redan hitintills haft företräde, när det gällt att besätta dessa befattningar, medan de voro bättre avlönade, men i stor utsträckning ha de avhållit sig från att eftersträva dem, emedan det stör deras tjänstgöring. Jag kan säga detta så mycket hellre, som jag själv avgått från en auditorbefattning, sedan jag funnit att den verkade störande på min tjänst. Tror man verkligen, att ledamöterna i en rådsturätt skulle vara villiga att frivilligt åtaga sig dessa befattningar? Naturligtvis kan det göras ett försök, men för min del har jag den övertygelsen, att de komma att undandraga sig dem. Och då har man till sist samma auditörer, som man haft hittills.

Det är också ett märkvärdigt förhållande, att samtidigt som man reglerar arvodena för auditörerna pågår en utredning om att ge dem andra åligganden än dem, som här äro avsedda. Det har anmärkts av militieombudsmannen, att det sätt, varpå utredningen sker i disciplinmål, är ganska otillfredsställande. Han menar, att de, som ha hand om utredningen av dessa mål — förutom i sådana särskilda fall, där krigsfiskalerna övertaga utredningen — d. v. s. bataljonscheferna och deras underordnade, icke ha den fallenhet eller den vana för dylika saker, som kräves, när målen äro av mera invecklad beskaffenhet. Därför har man anledning tro, att den utredning, som pågår inom justitiedepartementet i denna sak, kommer att gå ut på att i viss mån engagera auditörerna vid polisundersökningarna vid regementena. Ena året fastställer man alltså arvodena för auditörerna och förklarar, att de skola vara ledamöter av rådsturätt, samtidigt håller man på med en utredning, som går ut på att nästa år ålägga auditörerna även en annan verksamhet än den, som de haft förut, nämligen en slags fiskals- eller polisverksamhet, vilken skulle komma som ett påbröd. Är detta verkligen meningen? Är det för att göra det smakligare för domstolsledamöterna att åtaga sig dessa befattningar, som auditörerna även skola kunna få tjänstgöra som poliskommissarier vid regementena? Mig förefaller detta vara ganska orimligt. Jag anser mig här kunna vidröra denna sak, ty sedan utskottet avgivit sitt utlåtande, utdelades till ledamöterna en promemoria, härrörande från justitiedepartementet, vari just denna fråga berördes, och det uppgavs, att den utdelades på justitieministerns önskan.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat klargöra min uppfattning i denna fråga, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Öhman: Herr talman! Såsom herr Bismark omnämnde, är den militära rättskipningen uppdelad mellan krigsdomstolarna och de militära befälhavare, som ha bestraffningsrätt. Denna bestraffningsrätt avser de s. k. disciplinmålen, till vilka räknas överträdelser, som kunna sonas med disciplinstraff. Departementschefen använder visserligen om dessa överträdelser den något egendomliga beteckningen, »skolförseelser». Överträdelserna kun-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
na dock emellanåt vara av ganska betänkligt slag, även om straffet stannar vid disciplinstraff.

När den riksdagsskrivelse, som föranlett det föreliggande förslaget, förra året beslöts här i kammaren, åberopades från deras sida, som påyrkade skrivelsen, att det var ett viktigt medborgerligt intresse att den, som ställdes till ansvar för ett brott, icke skulle berövas förmånen att svara inför allmän domstol endast därför, att han vid tillfället fullgjorde sin värnplikt. Vidare åberopades, att det mot krigsdomstolarna skulle finnas ett djupt rotat misstroende, särskilt hos de föräldrar, som skickade ut sina söner till värnpliktens fullgörande.

Jag var då en av dem, som hade att försvara den bestående ordningen. Då även jag i likhet med herr Bismark varit krigsdomare, kunde jag liksom han nu av egen erfarenhet vitsorda, att de två civila ledamöterna i krigsrätten i regel hade det dominerande inflytandet, och att de två militära kollegerna i allmänhet visade sig vara synnerligen milda som domare. Även första lagutskottet förklarade sig icke vilja påstå, att de nuvarande krigsdomstolarna i regel bedömde militära förseelser strängare än de allmänna domstolarna kunde tänkas komma att göra. Inga argument hjälpte emellertid. Man ville partout ha bort militärerna ur domstolarna, och så kom riksdagsskrivelsen till. Det föreliggande lagförslaget har nog tillkommit mycket fort, fastän någon aledning till forcering icke förelegat. Resultatet har kanske blivit därefter.

Enligt gällande lag äger en befälhavare, som har bestraffningsrätt, ibland skjuta ett mål ifrån sig och överlämna det till krigsrätt. Detta gäller t. ex. när han finner, att påföljden i det särskilda fallet icke kan stanna vid disciplinstraff, samt vidare när icke erforderlig utredning kunnat vinnas.

Nu lär hos de militära befälhavarna finnas en tendens, att till krigsrätt överlämna mål, som de möjligen bort behandla själva. Denna tendens är, såsom lagutskottet framhåller, säkerligen ägnad att stärka rättssäkerheten. Men en sådan tendens hos de militära befälhavarna torde icke passa så bra i stycket med det föreliggande regeringsförslaget. En fullständigt civil under rätt skulle mången gång ej vara särdeles skickad att behandla mål, som äro så militärt betonade, som disciplinmålen ofta äro. Jag undrar, om ej denna hake i systemet medverkat till den sympati för den disciplinära bestraffningsrätten, som i den kungl. propositionen kommer till synes från herr departementschefens sida. Herr departementschefen förklarar nämligen i propositionen, att det är av »synnerlig vikt att den tudelning av målen, som strafflagen för krigsmakten avser, upprätthålles. I de fall som äro att hänföra till disciplinmål torde lagens mening vara att vederbörande befälhavare icke blott har rätt att själv disciplinärt bestraffa utan även skyldighet att utöva sin bestraffningsrätt i alla de fall, där skolförseelse i själva verket måste anses föreligga». Han framhåller vidare, att ifrågavarande reform säkerligen kommer att »verka i den riktningen att befälhavarna i mindre utsträckning än för närvarande hänskjuta till domstol mål, som kunna bestraffas disciplinärt. Detta är också önskvärt, och det synes framför allt ej böra förekomma att mål hänskjutas till domstol allenast på grund av bristfällig förberedande utredning.» Eljest skulle man föreställa sig, att herr departementschefen med sin allmänna inställning på detta område tvärtom skulle finna det vara önskvärt, att mål i så stor utsträckning som möjligt överlämnades från den militära befälhavaren till domstolarna.

Förhållandet är ju det, att man ej vill veta av krigsrätterna, trots att där sitta två säkra civila ledamöter. Anledningen är, att där tillika finnas två militärer. Det är militärerna man vill ha bort. Men man drar sig å andra

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
sidan ej för att åt en militär befälhavare i ännu större omfattning än vad som enligt praxis för närvarande är fallet överlämna avgörandet av disciplinmål, som ibland kunna vara av ganska grannliga beskaffenhet. Det är verkligen en rätt underlig konsekvens i detta.

Ämnet har — såsom herr Bismarck erinrat — också rent sakligt sett en sida, som är av allvarlig beskaffenhet. Befälhavarna med bestraffningsrätt må vara framstående militärer, men de behöva därför icke ha några särskilda kvalifikationer som domare, och ofta torde de ha otillräcklig träning i att tillgodogöra sig det resultat, som framkommit av en utredning. Om nu det kungl. förslaget antagande skulle, såsom herr departementschefen önskar, leda till ett ökat användande av den rent militära bestraffningsrätten, komme detta, såsom utskottet framhållit, att medföra en avsevärd försämring av rättsvärdan.

I övrigt ber jag att få instämma med herr Bismarck.

Herr Klefbeck: Herr talman! Efter den utgång, som den förra voteringen fick, och med hänsyn till den eniga samlingen från de borgerliga partiernas sida omkring utskottet, är det inte mycket lönt att ge sig in på någon vidlyftig argumentering. Jag skall därför säga några få ord.

Riksdagen har två gånger bestämt betonat, att den önskar att en reform i detta stycke skall genomföras. Riksdagen uttalade denna önskan senast förra året, år 1932. Nu har man emot ett avskaffande av krigsdomstolarna, frånsett formella invändningar, närmast velat göra gällande, att det skulle vara till nackdel, om de s. k. disciplinmålen bleve föremål för en annan behandling än för närvarande. Man har, då man drivit den satsen, anslagit en mycket sympatisk ton av förståelse för de värnpliktigas ställning och menat, att man skulle göra deras ställning sämre genom lagförslagets antagande, än vad förhållandet för närvarande är. Man har talat om, hur de militära ledamöterna av krigsrätten mer än en gång ha förordat en mildare bestraffning än vad som enligt lagens ordalydelse närmast skulle ligga till hands. Det är då ganska underligt, att när man träffar de värnpliktiga själva, finner man en bestämd uppfattning i motsatt riktning. Nästan undantagslöst ha de nämligen svårt att förstå, att de därigenom att de ikläda sig en fosterländsk plikt och uppgift, skulle komma i en helt annan ställning än förr och att de då skulle bedömas med hänsyn till sina felsteg av en annan domstol än den vanliga. De ha också svårt att förstå, åtminstone i många fall, att den dom, som där fälles, verkligen är rättvis. Vi ha sett i militieombudsmannens berättelser, att det anförts, hurusom någon värnpliktig har klagat över en förman för dennes olämpliga beteende mot honom, men detta har resulterat i, att den värnpliktige fått straff för sin klagan, under det att den, som förolämpat honom, gått fri. Många gånger tycker man sig också förnimma, att då en förseelse blivit begången av en befälsperson, har denne drabbats av ett mycket lindrigare straff än en värnpliktig, som begått samma förseelse. Skulle det vara någon skillnad vid bedömningen av brottet, borde det väl vara den, att befälspersonen skulle bedömas strängare.

Vidare har det sagts, att de allmänna domstolarna icke skulle vara lämpliga att taga upp dessa mål till avgörande. Detta kan jag förstå till en viss del, ty jag tror det är omöjligt för en civil domare att bibringas något intryck av att det skulle ligga en förbrytelse i en hel del saker, som inför krigsrätterna påtalas. Jag kan ju ta t. ex. det fall, som herr Bismarck här nämnde om en befälsperson, som svamlade i sina order hit och dit och frågade: Skall nu inte Johansson göra det? Förstår inte Johansson, att han måste göra det? Om ett sådant fall kommer inför en vanlig domstol förstår jag mycket väl, att den inte

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.) är lämplig att döma i målet. Den har nog ytterligt svårt att föreställa sig, att den värnpliktige, som icke åtlydde denna tillsägelse, verkligen begått en förseelse, som skall straffas med fängelse. En vanlig människa tycker nog, att man skulle kunna gå tillväga på ett helt annat sätt i fråga om en sådan sak.

Vidare har man talat om, att den misstro, som av denna och andra anledningar förekommer mot krigsdomstolarna, icke är grundad. Man har framhållit en del förtjänster, som de nuvarande krigsdomstolarna ha, och jag vill gärna medge, att sådana fall, som herr Bismarck här talade om, förekomma. Det har jag också sett exempel på i militieombudsmannens berättelser både det ena och det andra året.

Men det är just känslan av, att man icke bör vara ställd under andra förhållanden med hänsyn till sina förseelser i det ena fallet än i det andra, och att man skall kunna räkna på rättvisa under alla omständigheter, som jämt och ständigt tränger sig fram och kräver beaktande.

Man har också sagt, att det skulle vara menligt för den värnpliktige att få sina disciplinmål behandlade inför allmän domstol. Det skulle vara förkännande för honom. Jag tror knappast, att detta är riktigt allvarligt menat. Ty enligt all erfarenhet har folk i allmänhet mycket litet intresse för alla slags bagatellmål, som domstolarna behandla. Och en person, som blivit dömd inför domstol för någon liten förseelse i tjänsten, behöver sannerligen icke lida det allra minsta avbräck i sitt medborgerliga anseende på den grunden.

För övrigt tyckte jag nästan, att den förste ärade talaren, som uppträdde för utskottets förslag, gjorde sig skyldig till en liten cirkel i bevisföringen. Han började med att tala om vilken förmån det var, att det fanns möjlighet att få tjänsteförseelser bedömda inom kåren utan att behöva hänskjuta dem till allmän domstol, att en stationskarl t. ex. får svara inför en högre befälsperson inom sitt verk, och det kan jag fullt vara med om. Men sedan, när talaren skulle yttra sig om alla bristerna i det nuvarande förslaget, så talade han om, att en olägenhet med förslaget skulle vara den, att disciplinmålen avgörande inför befälsperson skulle bli mångfaldigt flere än under nuvarande förhållanden. Om man håller fast vid vad den ärade talaren sade i början, skulle ju detta senare vara en given förtjänst i förslaget. Ty om det är en sådan fördel att vid mindre förseelser få bestraffas av en tjänsteman inom sitt eget verk, så är det ju bara bra, att möjligheterna till detta enligt förslaget komme att bli allt flere.

Sedan vet jag knappt, om jag vågar mig in på den där historien om grundlagen. Den känner jag mig inte kompetent att yttra mig om, men jag kan ju ändå få säga så mycket som så, att lagrådet, som har ställt sig kritiskt till hela lagförslaget — eller åtminstone till stora stycken därav — och som har omförmålt, att krigsdomstolarna behandlas i olika paragrafer i grundlagen, dock inte säger någonting mot departementschefens uttalande om, att detta grundlagens omtalande av krigsdomstolar icke har skett på ett sådant sätt, att krigsdomstolarna skulle vara av grundlagen föreskrivna och skyddade. Och jag kan inte tänka mig annat, än att lagrådet, om det hade haft uppfattningen, att det vore rent omöjligt att gå den här vägen, hade givit rent besked om den saken.

Såsom jag sade, herr talman, skall jag inte plåga herrarna med någon lång historia utan ber bara, att kammaren ville stå fast vid den ståndpunkt den ett par gånger förut har intagit och att den sålunda ville behärta kravet på krigsdomstolarnas avskaffande och komma ihåg, att detta redan har skett i Norge och Danmark och även andra stater.

Jag ber att på dessa skäl få yrka bifall till reservationen.

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr **Branting**: Herr talman, mina herrar! Man måste erkänna, att det är ett vackert drag av lagutskottets majoritet, när den yrkar avslag på Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, att såsom huvudskäl anföra sin omtanke om *rätts-säkerheten*. Lagutskottet har alltså speciella beaktningar för att de militära befälhavarna skola missbruka sin disciplinära bestraffningsrätt. Det heter i lagutskottets utlåtande, att »om förslaget genomförande skulle leda till en ökad användning av den disciplinära bestraffningsrätten, skulle detta — — medföra en avsevärd försämring av rättsvärden». I utlåtandet framhålles också: »Därest befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt skall utökas, är det enligt utskottets mening en oeftergivlig fordran, att detta sker i sådan form, att man icke lämnar rum för en godtycklig prövning från befälhavarens sida.» Både herr Bismark och herr Öhman ha sedermera ytterligare understrukt dessa synpunkter, dessa farhågor för en godtycklig behandling av disciplin-målen.

Det tillkommer inte mig att taga de militära befälhavarna i försvar, när de på detta sätt av lagutskottet mer eller mindre direkt ha anklagats för ett så dåligt handhavande av rättsskipningen. Men jag vill tillåta mig fästa kammarens uppmärksamhet därpå, att om de militära befälhavarna, vilka nu de borgerliga ledamöterna i lagutskottet underkänna såsom domare i disciplinmål, skulle förfara med okunnighet, godtycklighet eller oskicklighet i ena fallet, så kan man naturligtvis befara, att de göra det också i det andra fallet. Om det finnes allvarliga vådor för rättssäkerheten, ifall de militära befälhavarna skola få flera disciplinmål att behandla än nu, så måste man väl också vara på det klara med, att dessa vådor förefinnas oavsett om målens antal blir större eller mindre. Och ytterligare är det väl så, att om militära befälhavare kunna antagas förfara godtyckligt och därigenom sätta rättssäkerheten i fara i disciplinmål, där det i alla fall bara är fråga om att skydda ett allmänt intresse för den militära disciplinens upprätthållande, så finnes det väl också grund för att de kunna förfara anmärkningsvärt, när de sitta som ledamöter i krigsrätten. Vederbörandes mentalitet och förmåga att vara goda domare förblir ju densamma vare sig det är fråga om flera eller färre krigsrättsmål, och samma förhållande kvarstår, vare sig avgörandet skall ske i ett disciplinmål eller det gäller att sitta som domare i en krigsrätt.

Det är sant, att i krigsrätterna de civila domarna kunna utöva en viss kontroll på rättsskipningen och utgöra en garanti mot det militära godtycke, som lagutskottet här har förutsatt kunna föreligga. Men tyvärr måste man också räkna med, att de civila ledamöterna kunna taga intryck av den för rättssäkerheten ogynnsamma miljö, i vilken de ha att utöva sin verksamhet. Både herr Bismark och herr Öhman ha berättat, att de militära ledamöterna i krigsdomstolarna i många fall ha lyckats påverka de civila domarna i mildrande riktning. Jag tror för min del visst, att det har förekommit. Säkerligen inte bara när det gällt värnpliktiga, utan också när det gällt att döma vissa officerare, kan det ha funnits möjlighet till en sådan påverkan i mildrande riktning. Man måste emellertid, när man resonerar om dessa ting ur juridisk synpunkt, komma fram till den uppfattningen, att det inte kan betraktas såsom idealiskt utan tvärtom måste utgöra en fara, när det förekommer ett dylikt påverkande, vare sig i den ena eller andra riktningen, varigenom man frångår ett ordinärt juridiskt bedömande av saken.

Nu är det ju emellertid så, att lagutskottet just med dessa sina utgångs-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.) punkter egendomligt nog kommer fram till den slutsatsen, att militärjusticen bör i sin nuvarande utsträckning bestå och krigsdomstolarna tills vidare bibehållas. Mig förefaller utskottets slutsats inte särdeles övertygande, så mycket mindre som jag fått det intrycket, att lagutskottet har ganska rätt i sin misstro mot de militära ledamöternas förmåga att döma fastän jag för min del utsträcker denna uppfattning till även de fall, när militärerna sitta i krigsdomstolarna, och alltså inte inskränker mig till att hysa misstro till dem såsom domare i disciplinmålen.

Innan man nu på borgerlig sida går att fälla Kungl. Maj:ts förslag, skall jag tillåta mig att något åskådliggöra, hur det kan gå till vid de krigsdomstolar, som man anser bättre än den av Kungl. Maj:t föreslagna civila ordningen. Jag skall inte annat än i förbigående röra vid Ädalsmålet, som ju nu åter kommer att bli aktuellt endera dagen, när högsta domstolens utslag faller. Jag vill i sammanhang därmed bara än en gång erinra om det för rättskänslan särskilt stötande i den ordningen, att när civila personer ha blivit på ett eller annat sätt misshandlade på allmän plats av militära personer, eller till och med dödade, de eller deras efterlevande måste vända sig till militär domstol för att få sina skadeståndsanspråk prövade. Detta missförhållande har förut påpekats inom riksdagen, men saken kan ju förtjäna att få vara med och nämnas också här i dag, när man går att från borgerlig sida förkasta den socialdemokratiska regeringens förslag om krigsdomstolarnas avskaffande. Men jag skulle också vilja tillåta mig erinra om ett annat fall, som i viss mån utgör en parallell till det av herr Klefbeck nyss antydda fallet. Jag tänker på det fall, när en major vid kustartilleriet ställdes under tilltal vid krigsrätt därför, att han skulle ha förolämpat två av sina överordnade, en överste och en general, genom en anmälan mot dem i en skrivelse till militieombudsmannen. Under behandlingen av militieombudsmannens berättelse har det förut i riksdagen framhållits, att själva tilliten till militieombudsmannainstitutionen måste undergrävas genom att man på detta sätt ställer till med åtal mot dem, som ha djärvheten att begagna sig av denna institution och därstädes framställa anmärkningar mot militära chefer. När vi här i dag tala om krigsdomstolarna, förtjänar just samma ärende också att ihågkommas med hänsyn till den behandling, som saken fick inför krigsdomstolen. Majoren ifråga hade inför militieombudsmannen gjort gällande, att översten och generalen inte hade förfarit »med den oväld eller opartiskhet, som enligt gällande reglemente ålegat dem». Det var detta påstående, bestyrkt av en rad exempel, som av vederbörande överkrigsfiskalsämbete ansågs så förolämpande, att anmälarer måste strängt bestraffas. Hela den väldokumenterade anmälan i denna sak till militieombudsmannen ansågs otillbörlig, och det — som jag föreställer mig — inte minst därför, att den blottade en rad synnerligen allvarliga missförhållanden vid kustartilleriet, särskilt i fråga om den ekonomiska förvaltningens och räkenskapernas handhavande. Jag får också erinra om, att den ifrågavarande majoren var socialdemokrat, och det bör ju också nämnas, att hans anmälan av den dåvarande militieombudsmannen inte ansågs böra föranleda någon åtgärd.

Som bevis för sitt påstående, att översten inte hade förfarit med oväld, anförde denne major ett visst fall: han hade till sin överste rapporterat en kapten, som låg inne med egna kvittenser i den av honom omhändertagna kompanikassan — något, som självklart var otillåtet — och vilken dessutom avgav svävande förklaringar i detta ärende. Översten inte bara lämnade rapporten utan avseende utan gav dessutom anmälarer själv en skrapa för att han hade vägat sig på denna rapport.

Man hade alltså konstaterat, att vid regementet förekom visst trassel, lån ur kassorna och oklara räkenskaper. Sedan har som bekant, och som fram-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
gått av pressen, kommit i dagen den mycket otillfredsställande ordning och den mycket legera kontroll, över räkenskaperna, som förekommit vid det ifrågavarande regementet. Men när alltså en officer anmäler detta fall inför sin regementschef, så blir han avvisad och tillrättavissad. När han sedan fortsatte affären genom att anmäla sin chef för militieombudsmannen, så blir han i stället själv åtalad för förolämpning. Och så stod vår man alltså inför en sådan där krigsrätt, som den borgerliga majoriteten inte vill vara med om att avskaffa — ur rättssäkerhetens synpunkt! Svaranden förnekades rätten att styrka sina påståenden och bevisa det berättigade i sin anmälan till M. O. Han fick inte ens styrka, att han hade haft sannolika skäl för sin anmälan till militieombudsmannen. Eljest har ju var och en, som gjort en angivelse, rätt att visa, att han haft sannolika skäl för saken. I så fall blir han fri, men om han inte haft sannolika skäl, så dömes han. Krigsrätten i det här fallet stoppade upp varje möjlighet till försvar för den anklagade genom den metoden, att den helt enkelt i särskilt beslut förklarade, att majorens anmälan mot översten inte var att betrakta såsom en anmälan om tjänstefel! Krigsrätten fick det i stället därhän, att denna anmälan — som inte innehöll några i och för sig smädliga uttryck, utan precis gjorde gällande, att översten inte förfarit med den oväld, som han reglementsenligt var skyldig till — var sådan, att målet skulle behandlas, som om majoren utslungat en smädelse mot sin överordnade. Och som bekant får man inte föra bevisning om det berättigade i en smädelse. Sedan krigsrätten på detta sätt hade lagt saken tillrätta, och berövat svaranden varje möjlighet till sakligt försvar, klände den till med att döma denne major till *två månaders fängelse* för förolämpning mot överordnad — därför alltså, att han till militieombudsmannen gjort gällande, att de överordnade icke förfarit med den oväld och opartiskhet, som reglementsenligt ålegat dem. Hur sedan denna skandalösa affär fick lov att ordnas av Kungl. Maj:t är en annan sak.

Det refererade fallet ger, såvitt jag kan förstå, en ganska dyster bild av den rättsskipning, som kan förekomma inför krigsrätt. Vare sig det gäller frikännande eller fällande domar vågar man sig tydligen ibland på en rättsskipning, som mycket väl ger belägg för lagutskottets tal om godtycke. När nu lagutskottet med tanke på rättssäkerheten i disciplinmålen vill gå in för bibehållande av den nuvarande ordningen och därmed också bibehållandet av krigsrätterna — utan hänsyn sålunda till den fara för rättssäkerheten, som krigsrätterna utgöra — då förefaller mig utskottet att som, man säger, sila mygg och svälja kameler.

För övrigt har jag den uppfattningen, att det är kanske allra mest i mål inte mot manskap utan mot officerare, som krigsrätterna utgöra en fara för rättssäkerheten. Det är i sådana mål mot officerare, som krigsrätterna kunna antingen känna sig påverkade av en särskilt stark kastsolidaritet, som föranleder, att man vill partout ställa sig bakom ryggen på den tilltalade, eller också eventuellt påverkas av en skråanda i motsatt riktning, som föranleder, att man vill stöta ut ur sin krets någon person, som betraktas som ett svart får bland officerarna.

Lagutskottet slutar sitt utlåtande med att tala om, att man har kommit till »den uppfattningen, att frågan om krigsdomstolarnas avskaffande erbjuder stora svårigheter». Ja, det är säkerligen så. Om inte den goda viljan finnes, är det alltid svårt att rubba på det bestående. Och för övrigt är det väl i grund och botten ganska naturligt, att det skall erbjuda svårigheter att avskaffa de speciella krigsdomstolarna, så länge som krigsmakten själv i viss mån står kvar som ett slags stat i staten, inom vilken det skall råda en särskild moral, en särskild uppfattning om rätt och billighet och överhuvud taget

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
en särskild rättvisa. Så länge som krigsmakten inte fullt och uppriktigt har blivit ett med det övriga demokratiska samhället så länge kommer den själv att känna en stark motvilja mot att bli av med sin speciella rättsskipning. Så länge det finnes starka krafter i samhället, som alltjämt vilja bibehålla denna krigsmaktens särställning, i stället för att på olika sätt medverka till dess civiliserande, om jag så får uttrycka mig — så länge dessa krafter kunna knyta an sina egna intressen vid tillvaron av en militarism, som till hela sin natur inte är demokratisk utan snarast reaktionär, så länge skall det säkerligen också stöta på mycket stora svårigheter att avskaffa krigsdomstolarna. Jag vet mycket väl, att en del — kanske den övervägande delen vill jag hoppas — av officerarna personligen äro hederliga och rättsskaffens män, och det kan man ju också få betona, när här så starkt framhållits förekomsten av ett visst godtycke vid rättsskipningen. Men alldeles oberoende av all sådan personlig redbarhet fortlever den särskilda militära kårandan, och så länge som den tolereras, medför den, att krigsdomstolarna leverera en sekunda klassens rättvisa. Det är väl också så, att själva den intima kombinationen mellan krigsmakten, som är våldets särskilda organ, och rättvisan, är och förblir en onaturlighet.

Jag vill slutligen tillägga, att jag är övertygad om, herr talman, att när man nu från den borgerliga sidan under denna debatt framför en rad detaljanmärkningar mot Kungl. Maj:ts förslag, och motiverar sitt avslagsyrkande med dessa anmärkningar, så är det likväl *icke* på dessa grunder, som man i verkligheten kommit fram till sin slutsats, utan i stället har man avgörande påverkats av de starka *reaktionära* vindar, som blåsa. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Carlsson, Carl**: Herr vice talman! Då jag tillhörde dem, som förra året röstade för utredning, vill jag säga några ord. Utredningen skulle omfatta två spörsmål. Det första var krigsdomstolarnas avskaffande, det andra rörde sig om en undersökning om möjligheten av en revision av nuvarande krigslagstiftning. För min del har jag den uppfattningen, att dessa två frågor stå i intimt samband med varandra, och att om riksdagen i dag skulle bifalla Kungl. Maj:ts förslag och avskaffa krigsdomstolarna, återstår dock det viktigaste av allt det, varom man talade vid 1922 års behandling av detta spörsmål, nämligen en humanisering av krigslagarna.

Det har klagats, med rätt eller orätt, över att krigsdomstolarna skulle vara impopulära bland manskapet. Jag tror för min del, att det inte är så farligt med den saken. Tvärtom har jag den uppfattningen, att ett bifall till den kungl. propositionen i dess nuvarande skick skulle komma att medföra rätt stora olägenheter. Och det är inte ett tomt talesätt, såsom man har försökt göra gällande, när det påstås, att pekandet på frågan om disciplinstraffens utökning bara skulle vara en form för avslag. För min del måste jag säga, att denna sak, när jag nu intager den ståndpunkt jag gör till den här frågan, förefaller mig vara högst viktig.

Det är också rätt egendomligt, att en hel del personer tyckas ha ändrat uppfattning. Jag skall be att få läsa upp ett litet utdrag ur protokollet från 1920 års riksdag, när den här frågan behandlades. Den, som yttrade dessa ord, finnes även nu i kammaren. Han är reservant i första lagutskottet och har nyss haft ordet. Han säger 1920 så här: »Från disciplinstadgans handhavare äro dock de värnpliktiga än mer blottställda för eventuellt godtycke än då det är fråga om förbrytelser, som skola avhandlas inför domstolen.» Jag har nog den uppfattningen, i motsats till herr Klefbeck *nu*, att vad manskapet, de värnpliktiga, i regel fruktar för, det är dessa disciplinära bestraffningar, ty där-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
 vidlag kan man nog många gånger kanske rent av tala om godtycke. Det är också rätt egendomligt, att herr statsrådet, som ju i många, ja i de allra flesta fall intar en humanitär inställning till de olika frågorna, här utan vidare finner sig i att de disciplinära målen skulle komma att ökas, sedan krigsdomstolarna blivit avskaffade. För min del får jag säga, att jag har den uppfattningen, att ett avskaffande av krigsdomstolarna samtidigt med att man bibehåller de nuvarande krigslagarna skulle i mångt och mycket komma att innebära en försämring för manskaper och för de militärer, som skulle komma under civila domstolar. Här har framhållits tidigare — och jag tror, att det är alldeles riktigt — just den synpunkten, att det finnes större möjligheter för krigsdomstolarna, som bättre känna till vederbörande, att skipa rättvisa. Om målen med nuvarande lagstiftning utan vidare hänskjutas till civila domstolar, måste man där ovillkorligen taga mera hänsyn till lagens bokstav, och inom dessa domstolar saknas den personkänedom, som finnes vid krigsdomstolarna, och som nu många gånger spelar stor roll vid målens handläggning.

Hur jag således än ser denna fråga — jag vill betona, att jag är en principiell anhängare både av krigsdomstolarnas avskaffande och av en mera humanitär lagstiftning just på det här området — måste jag tyvärr säga, att i det skick propositionen nu föreligger skulle det inte innebära den minsta nytta för militärerna, att en sådan omändring kommer till stånd, utan enligt mitt förmenande skulle det snarare verka i motsatt riktning. Jag vill, herr talman, inte vara med och bidra till ett sådant resultat. Skall förslaget kunna genomföras, vilket jag hoppas kommer att kunna ske i en snar framtid, då bör man utreda frågan i dess helhet, sålunda inte bara beträffande krigsdomstolarna utan också i vad gäller en revision av krigslagstiftningen och även spörsmålet om de ökade kostnader, som en omändring av de militära domstolarna kommer att medföra för de olika samhällena. Det är frågor, som statsrådet knappt har berört i sin proposition, men även de äro av rätt så stor betydelse. Jag har sålunda den uppfattningen, att om riksdagen i dag avslår frågan, så innebär detta ingen reaktionär utan en demokratisk åtgärd, vilken betyder, att man försöker värna om rättssäkerheten och inte äventyra den, vilket senare jag tror skulle bli följden, om Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Löfgren: Utan att ingå på ett bedömande av det sätt, varpå de militära ledamöterna av våra krigsrätter ha fyllt sin uppgift, får jag i dag liksom många gånger tidigare som min uppfattning deklarerar, att det redan ur den allmänna rättskänslans och ur rättssäkerhetens synpunkt synes vara mest lämpligt att överflytta de egentliga brottmålen från behandling av speciella domstolar till de allmänna. Med den uppfattningen har jag också givit min röst åt förslaget om sådan ändring i § 20 regeringsformen, att högsta domstolen i sin vanliga civila sammansättning skulle få avgöra även militära mål. I allmänhet torde endast de viktigare målen komma till högsta domstolen, och jag är säker om, att dess civila ledamöter äro fullt kompetenta att avgöra dem utan att behöva någon rådgivning av militära ledamöter.

Jag hade också hoppats att kunna giva min röst åt det förslag om de speciella krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid, som bebådades i trontalet och som vi nu ha sett förverkligat i en kungl. proposition. Tyvärr måste jag erkänna, att de betänkligheter, som ha anförts av lagutskottets majoritet, synas mig så vägande, att jag efter åtskillig tvekan inte kan bestämma mig för att deltaga i ett beslut om det nu framlagda förslagets genomförande. Jag skall med några ord angiva skälen för denna min inställning.

För det första, och det säger också utskottet, är det så att den faktiska be-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
gränsning av användningen av militära befälhavares disciplinära bestraffningsrätt, som nu äger rum, skulle, därest den föreslagna anordningen vidtages, i stället utbytas mot en förflyttning till och koncentration hos militärbefälhavarna av så många mål som möjligt eller i varje fall av disciplinmål i mycket större omfattning än för närvarande. Herr Branting har nu ironiserat över att lagutskottet anfört detta skäl mot Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill icke för min del ifrågasätta utskottets goda tro härvidlag, men vad jag särskilt vill framhålla, är att det från propositionens och motståndarnas till den militära justicens egna utgångspunkter väl ändå måste erkännas, att en utvidgning av de militära befälhavarnas disciplinära bestraffningsrätt innebär en viss fara för rättssäkerheten. Detta synes mig vara tämligen obestriddigt, och denna minskning av rättssäkerheten skulle framträda starkare särskilt på den grund, att auditörsinstitutionen långt ifrån att förstärkas, såsom hade bort bli konsekvensen av en utsträckning av militärbefälhavarnas disciplinära bestraffningsrätt, i stället snarast kommer att försvagas och i varje fall vila på så osäkra grunder, att det är högst ovisst, om man härför kan räkna med en tillräcklig tillgång på kompetenta krafter. Jag håller vidare med den näst föregående talaren därom, att en revision av strafflagen för krigsmakten synes stå i det nära samband med ett upphävande av de speciella krigsrätterna, att dessa frågor böra behandlas i ett nära sammanhang. Jag föreställer mig till och med att, fränsett nu i vilken mån kravet på ytterligare humanisering, såsom det heter, av strafflagen för krigsmakten bör genomföras, en revision av denna lag kan vara av behovet påkallad bland annat för att få en skarpare gräns mellan disciplinära mål och andra och på det sättet underlätta den uppgift, som vi här ställts inför, nämligen ett överförande av viktigare militära mål från krigsrätterna till de allmänna domstolarna.

Till sist har jag icke kunnat undgå att fästa ett visst avseende vid vad av lagrådet anförts om den konstitutionella sidan av saken. För min del skulle jag, om jag funnit saken väl utredd och synnerligen brådskande, nog kunnat övervinna de formella betänkligheterna. Men jag får säga att, då så icke är fallet, och då även viss tvekan kan råda, huruvida förslaget vilar på konstitutionellt säker grund, jag i en sådan tvekan hellre låter bli att handla än fränser de anmärkningar, som gjorts från skilda håll mot att utfärda en civil lagstiftning utan hänsyn till de betänkligheter ur konstitutionell synpunkt, som låtit höra sig. Under sådana förhållanden vill jag, herr vice talman, förklara, att jag är ledsen att nödgas giva min röst för utskottets förslag, men jag uttrycker samtidigt den förhoppningen, att, efter den skärself, som förslaget nu genomgått och efter en mera allsidig utredning, det må framkomma ett nytt förslag om krigsdomstolarnas upphävande, som skall komma att leda till resultat.

Herr Lindhagen: Herr talman! Här befinna vi oss inför något, som vi väl alla i tysthet erkänna vara ett spegelfäkeri. Bakgrunden till det hela är frågan om militärväsendet, sympatierna eller oviljan mot detsamma, och när man står inför ett sådant där stort historiskt fantom, säga vi enligt svensk, allt mer såsom det förefaller förmultnade parlamentarism, att vi skola börja med en liten detalj, men erbjudes detta, då svaras det: »Nej, det behövs en större detalj eller det hela.» Börjar man då med det större igen, så säges det: »Nej, vi skola återgå till en liten detalj och taga den till att börja med.»

Nu ligger militärväsendet i stöpsleven i hela världen utrikespolitiskt och inrikespolitiskt, och den, som fruktar en svensk avskrivning i förtid av militärväsendet, vill icke giva någonting på hand för att stödja en utveckling, som man vill motarbeta. Det var väl också i stort sett anledningen till ställnings-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.) tagandet i det föregående ärendet om högsta domstolen. Vi ha ju specialdomstolar t. ex. i vattenrättsmål i två instanser, men när dessa mål komma till högsta domstolen, behövs det inga specialister, utan högsta domstolen anses god nog. Vidare ha vi särskilda specialdomstolar för ägodelningsmål, men när dessa mål komma till högsta domstolen, anses denna domstol likaledes god nog och där behövas inga specialister. Naturligtvis är det på samma sätt här. Det föreligger intet behov att, när militära mål skola behandlas i högsta domstolen, ett par militärklädda herrar skola giva högsta domstolen ett begrepp om vanligt sunt förnuft, och det är detta och ingenting annat det gäller. Redan år 1920 uttalade sig konstitutionsutskottet i den riktningen, att frågorna inte hörde ihop. Men, som sagt, när vi stå inför det, som hotar oss, känna vi oss säkrare, om vi icke giva någonting på hand. Det förstär jag, och jag röstade själv då emot utskottet, därför att jag ville börja med det lilla, och icke nödvändigtvis släppa ifrån vad som kan fristående vinnas utan sammankoppling med det större. Då den ståndpunkten intages även här, att vi skola vänta, tills den stora lösningen kan ske och tills allt blivit klappat och klart, skall jag giva en inblick i huru länge vi då få vänta.

Vi kunna ju icke gärna stanna vid en konventionell pacifism — fast den också haft sin uppgift — som bara predikar fred och avrustning men icke inlåter sig på rustningarnas orsaker. När avrustningskonferensen i Genève — som också ligger bakom den fråga, som vi nu debattera — tillsatte en kommission för att komma med ett program, var det en enda person i kommissionen, nämligen en man från Mittens rike i Asien, som avlämnade en reservation till förmån för att världen också skulle sysselsätta sig med »de djupgående orsakerna, med de moraliska faktorerna». Men hela Europa stod där emot honom och bara ropade pacifistiskt konventionellt: »Avrustning, såvitt möjligt!» Där ligger det många hundar begravna och dessa böra således grävas upp menar man väl, innan vi kunna få också den här reformen till stånd.

Jag har fått ett ganska intressant belägg för denna farhåga. Då jag slog upp min morgontidning i dag, fann jag nämligen, att den engelske utrikesministern hållit ett tal, däri han bl. a. sade: »Överdrivna rustningar äro endast ett symptom och enda sättet att avlägsna symptomet är att bota sjukdomen.» Jo, jag tackar jag — det var det första officiella europeiska medgivandet under trycket av alla nödvändigheter, ett försök till en försiktig anslutning till den ensamma kinesens program i Genève. Men vad sade den engelska utrikesministern sedan? Jo: »Den nödvändiga förutsättningen för nedrustningens genomförande är därför att de europeiska relationerna förbättras.» Se där ligger en kolossal hund, som man icke vill gräva upp. »De europeiska relationerna!» Och på enahanda sätt har Roosevelt uttalat sig: Tror någon, att militärväsendet kan avskaffas, så länge Asiens och Afrikas folk äro förtryckta? Det lär icke inträffa.

Den slutliga följden blir då enligt utskottets inställning, att vi här i Sverige aldrig få denna specialdomstol avskaffad liksom så många andra specialdomstolar, som man vill avskaffa, och ett återställande av de allmänna domstolarnas suveränitet kunna vi icke få till stånd, förrän Asiens och Afrikas folk ha blivit befriade från Europas förtryck och sålunda denna senare världsdela äntligen fått möjligheter att skapa sin egen lycka.

Nu går jag över till den lilla detalj, som vi hålla på med och där vi förgäves stå i dragkampen med varandra om småsaker utan att tänka på, att det hela vilar på andra faktorer i första rummet. Då vill jag säga, att jag alltid vill vara med om huru små fjät som helst, bara dessa fjät gå i rätt riktning. Därför har jag alltid velat vara med om att specialdomstolarna i möjligaste mån avskaffas och att de allmänna domstolarna, som annars bruka använda sitt

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)

sunda förnuft, när det gäller allt möjligt, också kunna få tillämpa sitt sunda förnuft på detta område, och att expertväsendet hänvisas till bevisningen och icke till domstolsproceduren. Vad som är alldeles klart synes mig är, att det allmänna bemödandet att avskaffa de specialdomstolar, som kallas krigsdomstolar, och återföra rättsskipningen till de allmänna domstolarna är en riktig princip, och att det är ett oavvisligt krav, som i längden icke kan tillbakavisas.

Förr har ju riksdagen hyst sympati för denna grundsats, och den har genomförts i Danmark, utan att det danska riket stått på huvudet för den sakens skull. Man har i alla fall kommit ett fjät framåt, men det kan naturligtvis icke begäras, att allt detta skall ske friktionsfritt, utan man kan visa upp att »här gnisslar det i fogarna» liksom det gnisslar i de flesta fogar, som vi för närvarande äro begåvade med.

Nu resa motståndarna till förslaget en mängd formella invändningar. Man förnekar icke i lagutskottets utlåtande, lika litet som i konstitutionsutskottets yttrande, att det här är en i sig själv riktig sak. Man törs icke giva detta på hand, ty då kunde man kanske räcka handen åt avrustningstendensen, utan man tiger i stället, och denna tystnad innebär naturligtvis en anklagelse och en förklaring, att »här äro så många hinder, här gnisslar det, och här kastas auditörer och överstar om varandra, och det röres ihop alltsammans och där ligga de och sprattla», och så frågas det, vilka som sprattla bäst och vilka som sprattla sämst. Detta är en exposé av ett ärende, som vilar på världshistoriska och rättshistoriska grundsatser, vilka även denna lilla detalj bör inställas efter enligt min uppfattning.

Och så åberopar man då givetvis lagrådet. Jag fäster intet avseende vid ett uttalande, bara *därför* att det kommer från lagrådet. Men om lagrådet kommer med något förståndigt, tager jag fasta på det och säger, att det är riktigt. En sådan auktoritet sedan, lagrådet förvärvat! Det finnes intet land i världen, som har en sådan spärrfästning mot de mänskliga behoven som det svenska lagrådet utgör, vilket tillsättes efter ett visst schema, i det att man efter en viss lottordning plockar dit den ena efter den andra, vilka då plötsligt få en sådan auktoritet.

Nu säger man, att lagrådet funnit så många hinder. Ja, det är klart, ingenting är lättare än att framställa invändningar, och säga, att det icke går, som om det vore smort. Lagrådet har också hoppat i sin egen galna tunna genom att lagrådet sagt, att här föreligger bl. a. den olägenheten förenad med förslaget, att auditörerna skulle få lägre avlöning, och då bleve de i allmänhet inte de självständiga personer, som skulle kunna kontrollera militärbefälhavarna och laga, att de få en riktig rättsuppfattning. Utskottet och deras försvarare mena ju, att militärerna döma mildare än auditörerna, och varför är man då bekymrad? Jo, därför att lagrådet har sagt, att auditörerna icke få tillräcklig övermakt över militärbefälet. Man trasslar alltså in sig i spegelfäkteri på alla händer.

Lagrådet åberopa vi för övrigt som auktoritet, endast när dess mening går oss emot. Härom dagen avgjorde vi den stora frågan om jordreformen, som i dessa tider skulle vara den mest mäktiga av alla reformer för att visa folk, att man vill något produktivt. Där föreslogs en beskedlig expropriation, men vad sade då lagrådet? Jo, tre ledamöter av fyra sade, att de icke ville gå in på den konstitutionella frågan. De tyckte icke, att förslaget var så betänkligt ur den synpunkten, att man behöfve fästa sig vid den, och det fanns inte heller några formella hinder. Men då var det icke fråga om att åberopa lagrådet; då var detta borta ur diskussionen för den stora majoriteten. Här däremot talar man om det, ty *här* passar det att åberopa sig på lagrådet.

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)

Nu vet jag icke, vilka som döma mildare, militärer eller jurister. Jag tror, att i vissa fall militärer döma mildare, under det att auditörerna döma mildare i vissa andra fall. Då militärer döma i frågor, där de känna kamratskap med den värnpliktige och stå på god fot med honom, vilja de nog såsom kamrater laga så, att han slipper undan, men då kommer auditören och stramar upp sig med sin juridik och sina lagböcker och säger: »Här kan man inte se genom fingrarna, här föreligger en ren lagkränkning.» Jag tror, att det är vanligt och mänskligt, att det förhåller sig på det sättet. Å andra sidan kunna militärerna, när det gäller allt, som stöter på försök att avskaffa militärväsendet, begripligt nog säkerligen bli än omänskligare än auditörerna, föreställer jag mig. Den skildring herr Klefbeck gav av vad de värnpliktiga äro mest avoga mot visar, att det är denna undantagsställning i allmänhet, fastän det naturligtvis mest gäller sådana värnpliktiga, som icke kommit i klammeri med rättvisan och som gå där och teoretisera. Emellertid förstår man mycket väl deras inställning. De vilja dömas efter allmänna civila författningar och icke av militära domstolar. Detta tycker jag Klefbeck klaggjorde för kamraren mycket bra som en välbehöflig motvikt mot talet om att militärerna äro av ett mildare sinnelag. Man kan i varje fall icke säga, såsom särskilt herr Bismarck men även de andra talarna från utskottet sagt: »Vi böra behålla denna organisation, därför att om man har den, så kommer militärbefälet att godvilligt vara mildare. Men kommer saken till vanlig domstol och de icke få sköta den efter eget behag, komma de att i disciplinmålen bli mycket strängare.» Skall man då bygga en lagstiftning på enskilda befattningshavares godtycke? Det tycks vara en av huvudgrunderna för herrarna till att motsätta sig förslaget. Så svaga skäl har man för att motsätta sig en ny ordning.

Nu förstår jag som sagt mycket väl, att man intager denna ståndpunkt därför, att man icke vill giva något på hand för avrustningssträvandena. Men då tycker jag, att det skulle vara uppriktigare och ärligare att säga det direkt än att krångla in oss i alla dessa småsaker.

Emellertid innebär detta förslag ett framsteg i princip och enligt min uppfattning kan det lika väl som det nuvarande systemet lämpas efter lägligheten och det står öppet att på grund av erfarenheten ytterligare förbättra det.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Larson, Edward: Herr talman! Efter den långa debatt som förts i denna fråga har jag icke mycket att tillägga. Jag skall icke ingå på själva sakfrågan och ej heller skall jag till bemötande upptaga de argument som anförts, men jag känner ett behov av att avgiva en deklARATION, då jag deltagit i det beslut, som majoriteten inom utskottet har fattat.

Jag är principiellt sett icke någon motståndare till att krigslagarna avskaffas, om detta kan ske på ett sådant sätt, att man undgår en sådan kritik, som riktats mot detta förslag.

Det är två skäl, som gjort, att jag kommit att ställa mig avvisande till Kungl. Maj:ts proposition. Det ena skälet är de konstitutionella synpunkterna, och det andra skälet är att lagrådet enhälligt har avstyrkt förslaget. Vi lekmän måste mer eller mindre lita till omdömen från lagrådet och från våra jurister. Juristerna i utskottet stå här mot varandra och följaktligen ha vi icke haft något helt att hålla oss till, man måste också räkna med att juristerna ledas av vissa politiska synpunkter vid sitt ställningstagande, om vi skola tala riktigt öppet och ärligt. Men lagrådet däremot måste anses vara en fullkomligt opartisk instans. När detta enhälligt har kritiserat och avstyrkt förslaget, torde det vara uppenbart, att man tagit ett starkt in-

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
tryck därav, och detta har varit anledningen till att många och icke minst jag intagit den ställning, som vi gjort. Jag vill säga, att kommer ett förslag tillbaka i sådan form att de brister som anses vidlåda detta äro borteliminerade, så vill jag för min del icke ställa mig avvisande, men det nu föreliggande förslaget vill jag icke vara med om.

Herr talman! Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! Min tanke hade varit att få inleda diskussionen här i kammaren genom att framlägga mina synpunkter på denna stora lagstiftningsfråga, men tyvärr var jag upptagen i andra kammaren, då debatten började. Jag har därför måst inskränka mig till att i denna kammare avlyssna de skäl, som anförts mot Kungl. Maj:ts proposition, och jag vill i frågans nuvarande läge inskränka mig till några få repliker.

Det var för mig mycket egendomligt att höra den förste ärade talaren för utskottets förslag, herr Bissmark. När jag först läste utskottets förslag, frapperade det mig, att hela dess motivering inte på något sätt tog upp till bemötande de principiella kraven på en ändring i fråga om den militära rättsskipningen. Hela utskottets utlåtande är så skrivet, att man måste förutsätta en varm sympati för en reform av rättsskipningen vid krigsdomstolarna. De anmärkningar, som göras mot förslaget, gå ut på att de här reformerna icke äro tillräckliga, de utgöra bara en del av den stora reformfrågan, och man vill ha ytterligare reformer på andra områden. Jag har fått den känslan, som också återkom, då jag hörde herr Carlsson i Gävle, att satsen om att det bästa är fiende till det goda här äger tillämpning. Det räcker icke med partiella reformer, som sedan kunna kompletteras på andra områden, utan vederbörande vilja ovillkorligen ha alltsammans på en gång.

I skarp motsättning till denna tendens i utskottets utlåtande kom herr Bissmarks anförande, som kulminerade i uttalandet, att kravet på krigsdomstolarnas avskaffande var en demokratisk fras, som upprepas utan eftertanke år efter år. Herr Bissmark har nu bemötts av flera talare från utskottet på denna principiella punkt, och jag skall inte upptaga kammarens tid med att ingå på ett diskuterande av denna sida av saken. Jag skall bara beröra några enstaka anmärkningar, som gjorts dels av herr Bissmark och dels av några andra talare.

Jag får erkänna, att det var mig enbart sympatiskt att få höra den motivering, som herr Eliel Löfgren anförde för sitt ståndpunktstagande. Visserligen kan jag inte acceptera alla hans skäl, men de låta ju dock höra sig, och de avvika i mycket väsentlig mån från vad som anförts av vissa andra talesmän för utskottets ståndpunkt. Herr Löfgren anförde såsom sitt första skäl, att den befarade ökningen av målen hos befälhavarna skulle innebära en fara för rättssäkerheten. Han underströk i detta avseende den mening, som kommit till uttryck i utskottets förslag, då utskottet talar om de disciplinära målens behandling. I motsats till herr Branting skulle jag verkligen känna mig kallad att taga de militära befälhavarna en liten smula i försvar emot det hårda omdöme, som tydligen ligger bakom utskottets uttalande på den här punkten. Jag har verkligen utgått ifrån att den nuvarande ordningen — enligt vilken de så kallade skolförseelserna, de rent disciplinära förseelserna, avdömas inom skolan så att säga, avdömas av den högsta ledaren, av den militära befälhavaren med det råd, han kan få av en jurist — jag har verkligen trott, säger jag, att det systemet fungerat relativt väl. Jag har inte hört några så skarpa anmärkningar framställas mot detta system, att jag fått den upplåtningen, att det var något mycket trängande behov att göra en reform på det området. Visserligen har jag haft anledning att

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.) taga del av den av utskottet åberopade framställningen från militieombudsmannen, som uttalat vissa önskemål för att trygga en bättre utredning i de disciplinära målen. Och herr Bismark röjde för kammaren, vilket inte behövde vara någon hemlighet, att man inom justitiedepartementet ingående har sysslat med den saken vid sidan av det nu framlagda lagförslaget. Men jag tror inte, att det fullt framgick av herr Bismarks yttrande, att den utredning, som på detta område verkställts inom justitiedepartementet, har resulterat däri, att man menar, att de svagheter, som äro förbundna med det nuvarande systemet för disciplinmålen handläggning, kunna avhjälpas genom ändring i administrativ ordning av de föreskrifter, vilka Kungl. Maj:t utfärdat vid sidan av strafflagen för krigsmakten. Jag kan inte tänka mig annat, än att när utskottet intog sin ståndpunkt och så skarpt gick in för ett betonande av svagheten i det nuvarande disciplinära förfarandet och för nödvändigheten av att man reformerar detta förfarande samtidigt med att man reformerar krigsdomstolarna, utskottet vid den tidpunkten inte var tillräckligt informerat om den utredning, som i detta avseende verkställts inom justitiedepartementet, och de planer, man där hade i det ifrågakvarande hänseendet.

Förklaringen, herr talman, till att jag inte har ansett det vara behöfligt att i detta sammanhang föreslå ändringar uti det kapitel i strafflagen för krigsmakten, som behandlar disciplinmålen handläggning, är alltså den, att jag trott, att det inte fanns några allvarligare principiella anmärkningar att framställa mot den militära befälhavarens handhavande av den disciplinära domsrätten. Det är från denna utgångspunkt jag haft mycket svårt att förstå, att det verkligen kunnat utgöra ett allvarligare skäl emot ett bifall till det nu framlagda förslaget, att en del disciplinmål kunna antagas komma att framdeles icke hänskjutas till domstol, utan att befälhavaren framdeles kan tänkas få en viss benägenhet att om möjligt själv avgöra och bedöma de disciplinära förseelserna i enlighet med de föreskrifter i lagen, som bestämma, i vilken utsträckning domsrätten skall handhavas av honom eller av krigsdomstolen.

Det har sagts i annat sammanhang och det ingick också i herr Eliel Löfgrens andra anmärkning — en anmärkning, som jag mycket väl kan förstå, att man kommer med, sedan man funnit, att vi nu inte få någon ändring i fråga om krigsdomstolarna, förrän grundlagens bestämmelser ha rättats till, så att ingen tvekan kan uppstå om den goda överensstämmelsen mellan grundlag och allmän kriminallag — det ingick, säger jag, i herr Eliel Löfgrens liksom ock i herr Carl Carlssons i Gävle uttalande, och jag kan förstå den mening, att i denna situation bör frågan om en reformering av strafflagen för krigsmakten tagas upp till behandling i ett sammanhang med frågan om domstolsorganisationen. Däremot kan jag inte finna, att med den utgångspunkt, som regeringen haft, då den skred till framläggande av detta förslag, det förelåg något trängande behov att draga upp någon annan gräns mellan de disciplinära målen och de mål, som obligatoriskt skola gå till krigsdomstol, än den gräns, som för närvarande är dragen i strafflagen för krigsmakten. Såvitt jag förstår är denna avgränsning ganska rationell och i stort sett acceptabel.

Såsom ett skäl, varför handläggningen av de disciplinära målen inför befälhavaren inte skulle vara fullt tillfredsställande, anförde herr Eliel Löfgren liksom tidigare herr Bismark, att auditörsinstitutionen, sådan den föreslås i den kungl. propositionen, inte skulle vara fullt nöjaktig. Jag tillåter mig för min del ha den uppfattningen, som har kommit till uttryck i propositionen, nämligen att det förslag beträffande kompetensen för erhållande av

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
auditörsförordnande, som propositionen innehåller, verkligen innebär en förstärkning av institutionen i förhållande till vad som nu gäller. För närvarande kan vilken jurist som helst förordnas till auditör, han må tjänstgöra i övrigt på områden, som inte ha någon förbindelse alls med rättsvården, inom administrativa verk, eller han må till och med som sin huvudsakliga arbetsuppgift ha att yrkesmässigt biträda parter i rättegång. Det finns nämligen ett flertal auditörer, som äro advokater. Jag menar, att de nuvarande bestämmelserna rörande kompetensen för auditörerna icke äro ägnade att tillförsäkra det allmänna det allra lämpligaste urval. I propositionen åter har, såsom flera talare påpekat, föreslagits att för tillträde till auditörstjänst skulle fordras antingen att vara ledamot i rådstuvurätt eller att vara anställd vid häradsrätt som biträdande domare eller som sekreterare. Särskilt emot förslaget i det sista avseendet har anmärkts, att de unga jurister, som framdeles skulle få anställning som sekreterare vid häradsrätterna, inte skulle vara tillräckligt rutinerade för att trygga åt den militära befälhavaren ett verkligt gott stöd i auditören. Jag har en annan uppfattning om detta. De av hovrätten prövade fiskalerna, som skickas ut till sådana platser, där det kan komma i fråga, att de skulle kunna få förordnande som auditörer, måste förutsättas innehava alldeles speciell erfarenhet för ett sådant uppdrag. Man måste antaga, att hovrätten till dessa platser utskickar just de fiskaler, som i hovrätten fått speciella kunskaper i fråga om mål från krigsrätterna genom föredragning i egenskap av fiskaler av besvärsmål från dessa krigsdomstolar. Dessa fiskalsprövade unga hovrättsjurister deltaga inom hovrätterna i förberedelse och handläggning av alla de mest invecklade och svårutredda brottmål, som över huvud förekomma. Det vore ju underbart, om de relativt enkla mål, som handläggas enligt disciplinstadgan för krigsmakten, skulle kunna vara av den beskaffenhet, att de skulle överstiga dessa hovrättsfiskalers kompetens. För mig är det alldeles ofattligt, att någon kritik kan inriktas på den punkten. Jag kan inte förklara kritiken på annat sätt än att herr Bissmark och herr Löfgren inte känna till hur skickliga dessa unga hovrättsjurister äro. Jag kan inte tänka mig annat än att varken herrar Bissmark och Löfgren eller utskottets majoritet, som också ställt sig på den ståndpunkten, haft tillräcklig kontakt med arbetet i hovrätterna för att veta, hur duktigt folk det här i själva verket är fråga om. Detta beträffande sekreterarna i häradsrätterna.

Beträffande ledamöterna i rådhusrätt har det egentligen gjorts den invändningen, att man inte skulle kunna förmå dem att ta emot förordnanden av detta slag. Även detta har jag svårt att tro vara ett riktigt antagande. Det säges av lagutskottet, att lönerna blivit satta för låga för att de skulle kunna locka rådstuvurätternas ledamöter. Jag undrar, om inte lagutskottet kan ha förbisett, att de i regeringens proposition tänkta auditörerna få väsentligt mindre att göra än de nuvarande auditörerna. De nuvarande auditörerna få utom sin verksamhet som rådgivare åt de nuvarande befälhavarna även sitta som ledamöter i krigsrätterna och det sistnämnda är en väsentlig del av deras arbetsbörda, men den bortfaller enligt den kungl. propositionen, och endast den rådgivande verksamheten kvarstår. Skulle det för resten förhålla sig så, att lagutskottet i samråd med statsutskottet, som brukar bestämma lönerna, skulle finna, att dessa löner äro för låga för att locka tillräckligt kvalificerade aspiranter, ja, då ger ju lösningen sig av sig själv: då höjer man lönerna. Men inte är detta något skäl för att avslå den kungl. propositionen.

Sedan hade herr Löfgren ett tredje skäl, vilket han formulerade på ett sådant sätt, att jag knappast vill säga emot det, nämligen den synpunkten, att

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.) när det nu har anförts konstitutionella betänkligheter från så många håll, när det finns omdömesgilla personer, som dragit i tvivelsmål, huruvida det är fullt förenligt med grundlagens avfattning att avskaffa krigsdomstolar utan att samtidigt göra en ändring i grundlagen, varför skall man då göra det, när det inte är något absolut trängande behov att just i år verkställa denna reform? Ja, lägger man saken på det sättet, är det som sagt rätt svårt att säga emot detta. Men med den formuleringen har också herr Löfgren, för resten liksom herr Bissmark, tagit avstånd från de mycket kategoriska påståenden, som göras, att lagändringen är grundlagsstridig. Båda dessa talare ha, såvitt jag förstår, intagit en helt annan ståndpunkt än den, konstitutionsutskottet gjort sig till målsman för i sitt nyss behandlade utlåtande. I själva verket förhåller det sig även så, mina herrar, att lagrådet inte har sagt, att det är grundlagsstridigt att utan grundlagsändring verkställa den lagändring, som här föreslås. Lagrådet har bara sagt, att om denna lagändring vidtages, och man alltså åt termen »krigsdomstolar» ger annan innebörd än samma term hittills haft, när i § 20 regeringsformen stadgas, att mål, som fullföljas från krigsdomstolar till högsta domstolen, skola där handläggas med biträde av militära bisittare, så sätter man högsta domstolen i en svår uppgift, när det gäller att tolka grundlagens ord »krigsdomstolar». Man kan tänka sig, att det kommer att finnas ledamöter i högsta domstolen, som säga: militära mål, som komma från häradsrätt och rådstuvurätt, komma icke från krigsdomstolar i den mening, som § 20 regeringsformen säger, utan de komma från allmänna domstolar, och alltså skall det inte sitta militära bisittare i högsta domstolen vid handläggningen av dessa mål. Den olägenhet, som lagrådet understryker, är alltså den, att man inte kan vara säker på hur högsta domstolen kommer att efter den allmänna kriminalagens bestämmelse om krigsdomstolarnas förändrade organisation tolka regeringsformen. Den största olycka, som kunde inträffa, skulle alltså enligt lagrådets utveckling då vara den, att i stället för att högsta domstolen tolkade grundlagen såsom det har förutsatts av lagstiftaren vid kriminalagens antagande, så skulle högsta domstolen säga: i detta mål behövas inte några militära bisittare. Därmed, mina herrar, vore ju inte någon olycka skedd. I så fall hade de militära bisittarna blott försvunnit från högsta domstolen på ett tidigare stadium än som kunnat uppnås genom grundlagsändring.

Herr talman, jag skall inte ytterligare förlänga debatten om detaljpunkterna här. Jag fick just nu ett meddelande, att andra kammaren med tre rösters majoritet skulle ha tagit reservationen. Någon förhoppning om, att det skall bli samma utgång i denna kammare finns naturligtvis inte efter den för frågans utgång avgörande votering som ägde rum i det förra ärendet. Lagen kommer alltså att falla vid detta års riksdag, och sedan lär väl inte något annat vara att göra för regeringen än att följa de anvisningar, som äro lämnade av de talare, vilka ställt sig mest välvilliga till tanken på krigsdomstolarnas avskaffande. Man får alltså inrikta sig på att i ett sammanhang taga upp hela den fråga, varom förra årets riksdag skrev, och man får begagna de år, som återstå, innan man kan få ändring i grundlagen, till att verkställa hela denna stora utredning.

Jag tillåter mig i alla fall, herr talman, förklara att jag inte kan medge det redan verkställda utredningsarbetet i frågan vara av den beskaffenhet, som lagutskottet anger, när utskottet säger, att de stora svårigheter som frågan om krigsdomstolarnas avskaffande erbjuder »icke tillräckligt beaktats vid förslaget utarbetande». Jag försäkrar kammaren, att det inte finns några svårigheter, som inte ha både beaktats och grundligt övervägts, och jag kan för min del inte böja mig för den kritik av propositionen, som lämnats,

Lagförslag med vissa bestämmelser om krigsdomstolar m. m. (Forts.)
utan skulle ha ansett, att första kammaren gjort riktigt i att i likhet med andra kammaren följa den kungl. propositionen och alltså bifalla reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av viss personal vid domänverket m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. personalindragning vid domänverket m. m.

I en den 10 mars 1933 dagtecknad proposition, nr 233, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att fatta beslut på sätt i propositionen under sex särskilda med 1:o)—6:o) betecknade punkter närmare angivits.

Ifrågavarande proposition hade hänvisats till bankoutskottet, såvitt anginge punkterna 2:o), 3:o) och 4:o), samt i övrigt till jordbruksutskottet. Efter överenskommelse mellan banko- och jordbruksutskottet hade propositionen behandlats av sammansatt banko- och jordbruksutskott.

Till det sammansatta utskottet hade vidare överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1:o) de likalydande motionerna I: 304 av herr *Svensson, Martin*, m. fl. samt II: 471 av herrar *Bengtsson* i Kullen och *Gustafson* i Kasenberg;

2:o) de likalydande motionerna I: 312 av herrar *Johansson, Johan*, och *Gustafsson, Per*, samt II: 483 av herrar *Johanson* i Hallagården och *Gustafsson* i Lekåsa;

3:o) motionen II: 472 av herrar *Lindberg* i Umeå och *Hage*; samt

4:o) motionen II: 473 av herr *Meyerhöffer* m. fl.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition nr 233 samt omfördä motio- ner II: 472 och II: 473, måtte

I) besluta, att från och med den 1 januari 1934 skulle till indragningsstat för domänverket utan tjänstgöringsskyldighet överflyttas följande antal ordinarie befattningshavare vid domänverket, nämligen 2 överjägmästare, 26 jägmästare, 3 skogstaxatorer, 2 överjägmästarassistenter, 2 kontorsbiträden och 122 kronojägare; med rätt för Kungl. Maj:t att, i enlighet med av chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 10 mars 1933 angivna riktlinjer för avskiljande av övertalig personal, meddela beslut i avseende å vilka befattningshavare, som skulle överflyttas å indragningsstat;

II) godkänna under punkten angivna grunder beträffande avlöningsförmåner för å indragningsstat jämlikt I) uppförda befattningshavare;

III) a) medgiva, att å indragningsstat jämlikt I) överförd befattningshavare skulle, utan hinder av gällande bestämmelser beträffande beräkning av tjänstår för rätt till pension, äga såsom tjänstår i nämnda hänseende tillgodoräkna tid, varunder han tillhört indragningsstaten;

b) besluta, att, därest å indragningsstat uppförd befattningshavare erhöles

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)
befattning, som vore förenad med pensionsrätt i statens pensionsanstalt, han skulle, så länge han vore uppförd å indragningsstaten, vara undantagen från delaktighet i sagda pensionsanstalt;

IV) godkänna under punkten angivna grunder i fråga om ersättning till icke ordinarie personal, som entledigades på grund av de under år 1932 vidtagna ändringarna i lagstiftningen rörande enskilda skogar i lappmarkerna m. m., de eklestastika boställesnas skogar samt häradsallmänningarna;

V) besluta, att antalet av vissa under punkten uppräknade befattningar vid domänverket skulle från den 1 januari 1934 utgöra det i punkten angivna;

VI) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de övergångsbestämmelser och tillämpningsföreskrifter, som vid genomförande av ifrågavarande personalindragningar vid domänverket kunde erfordras;

B) att motionerna I: 312 och II: 483 samt II: 472 och II: 473, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i det föregående anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

C) att motionerna I: 304 och II: 471 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Under A II) av utskottets hemställan hade i punkten 2 upptagits bland annat följande grunder beträffande avlöningsförmåner för å indragningsstat jämlikt A I) uppförda befattningshavare:

Befattningshavare, som omedelbart före överflyttningen till indragningsstat åtnjutit lön enligt det provisoriskt gällande avlöningsreglementet den 22 juni 1920 för tjänstemän vid domänverket, må, därest han före den 1 december 1933 anmält sig villig att, med avstående av honom jämlikt mom. 1 första stycket tillkommande avlöningsförmåner, underkasta sig de i andra, tredje och fjärde styckena av detta moment angivna bestämmelser, åtnjuta lön enligt nämnda provisoriska avlöningsreglemente samt pension enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 323) med bestämmelser för ordinarie tjänstemän vid domänverket i fråga om rätt till pension m. m. med däri sedermera gjorda ändringar, dock att befattningshavare, som vid överflyttningen till indragningsstat åtnjutit lön enligt någon av lönegrupperna A, B eller C, skall uppbära lön enligt lönegrupp A, samt att befattningshavare, som vid nämnda överflyttning åtnjutit lön enligt någon av lönegrupperna D, E, F eller G, skall uppbära lön enligt lönegrupp B.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johansson* i Uppmälby, *Johansson* i Friggeråker, *N. August Nilsson*, *Paulsen*, *Wikström* och *Gustafson* i Vimmerby i likhet med riksräkenskapsverket och kommunikationsverkens lönenämnd ansett, att lönen för samtliga till indragningsstat överförda befattningshavare borde utgå enligt lönegrupp A, och därför yrkat,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition nr 233 samt omförmälda motioner I: 312 och II: 483 ävensom II: 472 och II: 473, måtte

I) — — — (= utskottets förslag);

II) godkänna — — — befattningshavare:

1. Befattningshavare — — — avdrag.

2. Befattningshavare, som omedelbart före överflyttningen till indragningsstat åtnjutit lön enligt det provisoriskt gällande avlöningsreglementet den 22 juni 1920 för tjänstemän vid domänverket, må, därest han före den 1 december 1933 anmält sig villig att, med avstående av honom jämlikt mom. 1 första stycket tillkommande avlöningsförmåner, underkasta sig de i andra, tredje och fjärde styckena av detta moment angivna bestämmelser, åtnjuta lön enligt nämnda provisoriska avlöningsreglemente samt pension enligt kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 233) med bestämmelser för ordinarie tjänstemän vid

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)

domänverket i fråga om rätt till pension m. m. med däri sedermera gjorda ändringar, dock att lönen skall utgå enligt lönegrupp A.

Befattningshavare, som erhåller allmän eller enskild tjänst — — — inkomstens förvärvande;

III) — — — (= utskottets förslag);

IV) — — — (= utskottets förslag);

V) — — — (= utskottets förslag);

VI) — — — (= utskottets förslag);

B) — — — (= utskottets förslag); samt

C) — — — (= utskottets förslag).

Herr Nilsson, August: Herr talman! Den lagstiftning, som statsmakterna tillskapade för ett år sedan med avseende å Lappmarksskogarna och de ecklesiastiska skogarna, en lagstiftning, som bestämde, att handhavandet av Lappmarkslagen frantogs domänstyrelsen och domänverket och på samma sätt att även skötseln av prästskogarna frantogs domänverket, denna lagstiftning bär nu, som vi se, sina första frukter. För min del ansåg jag den ifrågavarande lagstiftningen vara olämplig och olycklig. Åtskilliga andra voro av samma mening som jag i det fallet. Och jag har även hört de mest kompetenta personer på skogsskötselns område förklara, att lagstiftningen i fråga var något, som kan betecknas med ordet riksolycka. Men även om skilda meningar kunna råda om själva lagstiftningen, äro vi nog alla överens om, att den första frukten vi här skörda av denna lagstiftning är synnerligen bitter och beklaglig. Det är ju, såsom vi se här av Kungl. Maj:ts proposition och utskottets utlåtande, inte mindre än 236 tjänstemän inom domänverket, som blivit övertaliga genom denna lagstiftning och som måste avskiljas från domänverket, därav inte mindre än 26 ordinarie jägmästare samt 163 kronojägare, av vilka 122 äro ordinarie och 41 icke ordinarie. Detta avskiljande av så många tjänstemän från aktiv tjänstgöring i ett verk, där de nu tjäna, ådrager det allmänna en kostnad av inte mindre än 808,500 kronor årligen och därtill en engångskostnad av 23,000 kronor. Det är givet, att denna årliga kostnad kommer att minskas undan för undan, och man beräknar, att år 1960 skall den årliga kostnaden kunna avskrivras, även om i vissa fall pensionskostnader kvarstå. Detta förhållande är naturligtvis beklagligt ur ekonomisk synpunkt för det allmänna, för statsverket såväl som för kyrkofonden, som skall täcka en väsentlig del av denna kostnad. Men det är också synnerligen beklagligt för tjänstemännen själva, som på detta sätt bli avkopplade från den livsuppgift, som de ägnat sig åt.

Det förslag, som utarbetats inom domänstyrelsen, för att tillgodose de skogsstatstjänstemän, som antingen, om de äro ordinarie, skola överföras på indragningsstat utan tjänstgöringsskyldighet men med bibehållen lön, eller också, när de inte äro ordinarie men tillräckligt lång tid varit anställda i verket, skola förtidspensioneras, eller, om de under kortare tid varit anställda i verket, skola tillgodoses med antingen livränta eller i vissa fall en engångsersättning, detta förslag har blivit i någon mån förbättrat av Kungl. Maj:t, så att propositionen i något högre grad än domänstyrelsens förslag gynnar de sämst ställda bland dessa tjänstemän, nämligen de icke-ordinarie. Även det sammansatta banko- och jordbruksutskottet har i sin tur försökt att i vissa smärre hänseenden förbättra dessa tjänstemäns ställning. Särskilt har i fråga om de tjänstemän, som skola förtidspensioneras, i utskottets hemställda föreslagits, att den tjänstgöringstid, som de skola ha fullgjort inom verket, kan vara något kortare, än den av Kungl. Maj:t föreslagna, nämligen 12 år i stället för 15 år, för att det skall berättiga dem till förtidspensionering. Genom den åtgärden har i sin tur förtidspensionens belopp i någon mån stegrats för dessa tjänstemän. Härom

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)

är det sammansatta utskottet enigt. Och det är, såsom kammarens ledamöter torde ha observerat, endast på *en* punkt som det föreligger en reservation, vilken går ut på att i vissa fall något minska på den lön å indragningsstat, som skall tillerkännas de ordinarie tjänstemännen.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att jägmästarna, om vi nu i första hand taga sikte på dessa, skola avlönas så, att de som för närvarande ha lön enligt de tre lägsta lönegrupperna, A, B eller C, skola tillerkännas lön enligt A-gruppen men att de jägmästare, som avlönas efter de högre grupperna, D, E, F och G, skola tillerkännas B-gruppslön. Denna anordning har av Kungl. Maj:t motiverats så, att eftersom i lönegrupperingen ingår en kvalitetsbestämning av jägmästartjänsterna, är det icke skäligen att tillerkänna alla på indragningsstat överförda jägmästare samma lön, utan lönen bör differentieras och utgå med tvenne olika belopp. Jag bestrider icke, att det ligger en viss rättvisa i Kungl. Maj:ts förslag, men jag anser likväl, att propositionen i denna del är illa motiverad. Samtliga jägmästare tillhöra enligt det för domänverket speciellt gällande löneordningens den tolfte lönegraden, som motsvarar den tjugusjätte i de för statsförvaltningen i allmänhet gällande avlöningsordningarna. Enligt dessa senare ordningarna äro lönebeloppen i de olika lönegraderna, och således även i den tjugusjätte, differentierade enbart efter levnadskostnadernas höjd, så att de tjänstemän, som ha de lägsta levnadskostnaderna, äro placerade i A-grupp och få den minsta avlöningen, varefter lönerna stegras i förhållande till levnadskostnadernas större höjd. Så förhåller det sig emellertid icke med skogstjänstemännen. I det för dessa gällande löneordningens förekommer det i de viktigare lönegraderna lika många lönegrupper, som det finnes ortsgupper i det allmänna avlöningsordningens, och de olika lönebeloppen äro också precis desamma, men differentieringen har bestämts under hänsynstagande till olika faktorer: dels till dyrheten, dels till kallortsförhållandena, dels till ödsligheten och ensligheten och dels, vad jägmästartjänsterna beträffar, till dessas svårskötthet. Nu anser Kungl. Maj:t, att om icke någon hänsyn till svårsköttheten inginge i denna lönedifferentiering, vore det fullt rimligt, att alla finge sin lön på indragningsstat efter A-grupp. Dyrheten kunna de skudda av sig genom att flytta från den dyra orten, och på samma sätt förhåller det sig med kolden, vintermörkret och ödsligheten i övre Norrland. Men därför att även en bedömning av tjänsternas svårskötthet ingår i lönegrupperingarna, skulle det vara skäligen att, under nyss angiven förutsättning, tillerkänna vissa av de på indragningsstat överförda tjänstemännen en differentierad avlöning, så att de som ha mera svårskötta tjänster få lön enligt B-grupp.

Gent emot detta vill jag invända, att det är ett mycket ologiskt och irrationellt arrangemang, ty svårsköttheten kan ju växla högst väsentligt, och då är det rätt klumpigt tillyxat, att man sätter endast två lönebelopp. Vidare kan det mycket väl hända, att en jägmästare, som avlönas t. ex. efter D-grupp, kan ha fått den högre lönen, icke därför att tjänsten är svårskött utan därför att dyrheten har varit mycket stor på hans ort och ödsligheten samt kylan och vintermörkret mycket besvärande. Icke desto mindre skulle han få lön enligt B-gruppen, därför att han förut varit placerad i lönegruppen D. Det nu påtalade förhållandet beröres av utskottet, som yttrar: »Väl kan det sägas — — — att med tjänstgöringsskyldighetens upphörande svårsköttheten såsom löneplaceringsfaktor förlorat sin betydelse, men det bör efter utskottets uppfattning icke förbises, att den kvalitativa bedömning, som här föranlett en uppdelning på olika lönegrupper inom en och samma lönegrad, vid tillämpning av vanliga löneordningsprinciper i stället skulle hava resulterat i en fördelning på skilda lönegrader och därmed vid överflyttning till indragningsstat, även med placering i lägsta ortsgupp, för innehavarna av de mera svårskötta tjänsterna

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)

föranlett en högre avlöning.» Ja, detta låter visserligen teoretiskt hävda sig, men det är ofantligt liten sannolikhet för att de jägmästare, som skulle överföras på indragningsstat, inneha sådana kvalificerade tjänster, att de skulle ha erhållit avlöning efter en högre lönegrad, i händelse domänverket blivit reglerat efter vanliga löneregringsprinciper. Jag vill påpeka, att 1928 års lönekommitté, som hade i uppdrag att utarbeta förslag till löneregring för så gott som hela den civila förvaltningen även framlade förslag till löneregring för domänverkets tjänstemän. Vad beträffar jägmästarna, bedömdes deras lönegradsplacering uteslutande efter arbetets art och ansvaret i tjänsten. Man kom då till det resultatet, att av de 130 revirförvaltare, som vi ordinärt skulle ha här i riket, komme icke mindre än 115 att tillföras den tjugusjätte lönegraden, således just den lönegrad, som jägmästarna nu alla inneha, medan endast nio skulle placeras i tjugusjunde lönegraden och sex i den tjuguåttonde. Det är mycket liten sannolikhet för att några av de jägmästare, som nu bliva avskedade, skulle tillhöra de femton, som lönekommittén efter samarbete med representant för domänstyrelsen hade placerat i högre lönegrad än den tjugusjätte. Ett verk, ställt i ett sådant predikament som det, vari domänstyrelsen nu befinner sig, kan givetvis icke avskeda sina allra bästa tjänstemän, utan det är självklart, att verket avskedar de tjänstemän, som det av en eller annan anledning bäst kan undvara.

Men Kungl. Maj:ts förslag i denna kanske i och för sig rätt underordnade detalj lider även av den betydande inkonsekvensen, att det resonemang, som i propositionen föres angående jägmästarna, har fått smitta av sig på samtliga de tjänstemän inom domänverket, som nu skola överföras på indragningsstat. Men den tjänsternas kvalitetsbestämning, varom jag talat, gäller endast jägmästarna och överjägmästarna. Beträffande kronojägare, skogstaxatorer, överjägmästarassistenter o. s. v. gäller alls icke samma differentiering i lönegrupper efter tjänsternas svårskötthet, utan placeringen har skett endast efter dyrheten, kallortsförhållandena och ödsligheten. Beträffande dessa befattningshavare förefinnes således intet skäl alls att tilldela dem någon annan avlöning än den som skulle utgå efter A-grupp, men dessa tjänstegrupper ha fått följa med i släpet på de tjugusex jägmästare, i vilkas löneplacering en kvalitetsbestämning ingår.

Ytterligare vill jag framhålla, att lika övertygad och livligt medveten som jag är om att det är stor synd om hela den massa av icke-ordinarie tjänstemän, som på detta sätt bli avskedade och avspisas med större eller mindre förtidspensioner, livräntor eller engångsersättningar, lika uppenbart är det att de ordinarie tjänstemännen, som enligt lag och förordning icke kunna berövas sin avlöning, även om denna kan nedsättas till det belopp, som utgår enligt A-grupp, bli synnerligen förmånligt ställda. De få som sagt bibehålla sin avlöning, låt vara efter A-grupp, men tagas inte i anspråk för något arbete alls utan kunna ägna sig helt och hållet åt annan verksamhet och kunna komplettera den lön de åtnjuta från staten med inkomster från annat håll, även om den sammanlagda inkomsten i vissa fall kan reduceras efter de bestämmelser, som förekomma i propositionen och i sammansatta utskottets förslag.

Med hänsyn till de synpunkter, som jag nu har framfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Johansson i Uppmälby m. fl. avgivna reservationen.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman, mina herrar! Jag skall börja, där den föregående talaren slutade, och framhålla, att det är med beklämning, som vi erfara, att en så stor del av vår tjänstemannakår måste bliva tvångspensionerad eller erhålla en liten livränta eller engångsersättning, beroende

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)
på hur länge de fått tillfälle att tjäna. Men jag kan icke följa den föregående talaren, då han här på en viss punkt för en stor del av dessa tjänstemän velat förorda en mindre ersättning och en mindre pension eller livränta. Jag anser nämligen, att då de genom statens försorg ha erhållit sin utbildning och gått in i statstjänst i tanke, att de därigenom skulle erhålla sin bärgning för framtiden, samt utan eget förvållande ha blivit avskedade genom de beslut, som fattats, och de förändringar, som vidtagits inom förvaltningen, är det väl befogat, att man, som utskottet har gjort, intager den ställningen, att man på vissa punkter ger dem en högre ersättning än vad reservanterna ha föreslagit.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag ber till en början att få uttala min tacksamhet till utskottet för att utskottet med så stor förståelse har behandlat det både ömtåliga och invecklade ärendet, som här nu föreligger. I ett par enligt mitt sätt att se mera oväsentliga punkter har utskottet intagit en annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. Jag finner icke anledning att från min sida på något sätt opponera mot vad utskottet sålunda har föreslagit.

På en punkt, där utskottet intagit samma ståndpunkt som regeringen, har emellertid från några av utskottets ledamöter avgivits en reservation, och herr Nils August Nilsson har nyss här argumenterat för denna. Jag kan naturligtvis ge honom rätt däruti, att Kungl. Maj:ts förslag på den punkten kanske inte fyller logikens alla krav och kanske inte ens är det mest rationella. Men jag vill för min del göra gällande, att om man här skulle vara fullt logisk och rationell, måste riksdagen för varje enskild befattningshavare, som vore avsedd att komma på indragningsstat, reglera indragningsstatslönen eller avgångsersättningen individuellt i det speciella fallet. Det ligger i sakens natur, att man inte kan göra det. Man tvingas att gå fram efter mera grova linjer, och det har gjort, att Kungl. Maj:t i överensstämmelse med principen i statskontorets yttrande har gått in för att vid bestämmandet av indragningsstatslönen låta alla befattningshavare, som nu äro placerade i dyrortsgrupper ovanför C, alltså D—G, placeras på indragningsstaten enligt dyrortsgruppen B, under det att de övriga befattningshavarna skola tillhöra A-gruppen. Talesmannen för reservanterna har här redogjort för utgångspunkten för detta förslag. Som alla känna till, äro åtskilliga tjänster i domänverket av mera komplicerad natur. Under det att vissa revirförvaltare ha att sköta skogen inom reviret men kanske ha mycket litet att göra med försäljning av virke eller tillredning av virke, därför att försäljningen i stor utsträckning sker genom auktioner, fordras det i andra revir, att jägmästarna icke endast skola vara goda skogsmän utan också affärsmän, och det finnes revir, där det fordras av jägmästaren, att han inte bara är skogsman utan också industriman. Han har ansvaret för rätt betydande sågverksanläggningar t. ex. Det ligger i sakens natur, att om avlöningsreglementet för domänverket varit rationellt och logiskt uppbyggt, skulle man ha olika lönegrader för de olika befattningshavarna och tilldela dem en lönegradsplacering, allt efter som befattningen är mera ansvarsfull och krävande. Såsom domänverkets avlöningsreglemente för närvarande är gestaltat, är det i stället på det sättet, att man vid placeringen av de olika befattningshavarna i dyrortshänseende har tagit hänsyn även till svårsköttheten, till det ansvar, som påvilar befattningen. Om man tänker sig, att avlöningsreglementet hade varit logiskt och rationellt uppbyggt, skulle vi inte alls ha haft några svårigheter här. Då hade man helt enkelt, för att nu begagna samma lönegradsbeteckningar som reservanten, låtit somliga jäg-

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)

mästare få avlöning enligt lönegraden B 26, andra enligt B 27 och en tredje grupp enligt B 28, och då hade vi helt naturligt satt dem alla i A-grupp. Emellertid är det inte så, utan vissa av befattningshavarna ha fått dyrortsplacering, som inte allenast är betingad av dyrort och kallort och ödslighet utan också av det ansvar, som åvilat tjänsten. Man skulle begå en orättvisa mot dessa människor, om man nu helt enkelt förklarade, att de skola få indragningsstatslön efter den lägsta lönegruppen, utan att taga någon hänsyn till att de ha beklätt en befattning som, för att begagna reservantens talesätt, enligt rationella och logiska grunder bort tillhöra en högre lönegrad.

Det kan visserligen hända, att det enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag kan förekomma ett och annat fall, där någon befattningshavare får något större lön på indragningsstaten, än han annars skulle ha haft. Men som jag nämnde i början, kunna vi icke bedöma dessa fall individuellt, utan man måste gå fram efter mera grova linjer, och det förefaller mig i detta ömtåliga ärende att vara bättre, att man är litet mera generös än att man är för mycket återhållsam. Jag tycker, att kammaren kan taga risken, att en och annan kanske kommer att sättas ett pinnhål högre än han egentligen bort komma, i förvissningen om att man med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i alla fall skapar rättvisa. Det blir då inte några som bli prickade, därför att de blivna utsatta för en indragning. Jag skulle vilja vädja till kammaren att följa utskottets förslag.

Herr Nilsson, August: Gentemot den talare, som uppträdde närmast efter mig, herr Gustafsson i Stensholm, ber jag att få anmärka, att han gjorde sig skyldig till ett misstag eller en grov överdrift, när han sade, att vi enligt den reservation, som jag jämte några andra stå för, skulle vilja minska den lön, den pension, den livränta och den ersättning, som skall tillkomma de tjänstemän, som bli avskedade. Så är icke förhållandet, utan det är endast den till ordinarie tjänstemän på indragningsstat utgående lönen, som i ett och annat fall bleve minskad till A-lön i stället för B-lön. Pensionen blir således precis densamma och livräntan precis densamma.

Gent emot statsrådet vill jag påpeka, att det inte förekom något i hans anförande, som motbevisade vad jag har anfört. Han menade, att man för att kunna skipa en riktigt klar rättvisa här skulle behöva företaga ett individuellt bedömande och ett individuellt avgörande för varje tjänsteman. Jag vet inte det. Så har man inte gått tillväga förut. När indragning förekom av ett stort antal militära tjänster år 1925, bestämdes det helt enkelt, att samtliga officerare och underofficerare, som tvångsvis överfördes på indragningsstat, tilldelades lön enligt A-ort allenast och det fastän de icke blivit helt befriade från tjänstgöringsskyldighet utan en viss tjänstgöringsskyldighet fortfarande kvarstod för dem. Man kan ju visserligen också resonera som statsrådet och säga, att det är bättre att ta till litet i överkant än i underkant. En och annan får då för mycket, och det skadar inte! Men jag har ju bevisat, att man enligt Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt förfar så, att därför att möjligtvis en eller annan av dessa tjugusex ordinarie jägmästare rättvisligen borde ha en högre avlöning än den, som utgår enligt A-grupp, skall icke blott ett flertal av de tjugusex jägmästarna utan även massor av andra tjänstemän, beträffande vilka svårsköttheten alls icke ingått vid bedömandet av tjänsten, få lön enligt B-grupp. Det är detta, som jag finner mycket dåligt motiverat och som jag för min del inte har kunnat smälta. Jag står i detta hänseende icke ensam. Kommunikationsverkens lönenämnd, som har behandlat ärendet, har tillstyrkt lön efter A-grupp och likaså riksräkenskapsverket. Det rör sig visserligen inte om några större belopp. Inom domänstyrelsen har det beräknats, att vi genom

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)
att taga reservationen få en årlig besparing på något mer än tiotusen kronor ett stycke framåt i tiden.

Av dessa skäl, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande.

Häri instämde herr *von Heland*.

Under herr August Nilssons anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tillåter mig ge den siste talaren en replik.

Man kan väl ändå inte säga, att tjugusex jägmästare skulle komma i B-grupp eller att fyrtiosex kronojägare skulle komma i B-grupp. Vi skola komma ihåg, att det här endast är fråga om de befattningshavare, som nu äro bosatta på en högre dyrort än C, alltså någon av dyrortsgrupperna D—G, och jag försäkrar den ärade talaren, att det blir ett mindre antal befattningshavare. Det kan alltså inte bli så många, för vilka detta förslag kan komma att innebära någon förbättring.

Herr **Pettersson, Anton**: Herr talman! Då jag kommer att ansluta mig till reservationen beror det på att jag är litet rädd för konsekvenserna. Om vi nu gå in för att dela upp ett antal befattningshavare på A-grupp och B-grupp, kunna vi ett annat år ställas inför liknande förhållanden. Det är ju så här i landet, att det finns 3,820 grupperingar, varav icke mindre än 2,104 på A-ort. Det möter naturligtvis inga som helst hinder för de befattningshavare, som äro överförda på indragningsstat, att slå sig ned på en billigare ort, vilket de säkerligen också komma att göra. Man har ju sett att pensionärer och en hel del andra personer, när de bli gamla, med förkärlek välja just sådana platser, där det är billigt att leva, där det är billiga kommunalskatter o. s. v. När nu riksräkenskapsverket och kommunikationsverkens lönenämnd ha tillstyrkt, att ifrågavarande befattningshavare skola avlönas enligt A-grupp, anser jag, att det är ingen som helst risk att taga reservanternas förslag, varför jag, herr talman, yrkar bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, August*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta banko- och jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Ang. personalindragning vid domänverket m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket, bifölls vad utskottet i detta utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 20 juni 1924 om landsting. *Ang. resekostnadsersättning till landstingsman.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 102, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 23 § i lagen den 20 juni 1924 om landsting skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

23 §.

Landstingsman, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, åtnjuter under landstingets möte samt under resan från och åter av landstingets medel dagtraktamente med 12 kronor ävensom resekostnadsersättning, beräknad enligt klass II i allmänna resereglementet.

Landstingsman, som — — — nio kronor.

Traktamente under — — — mötets början.

Till den — — — hans ställe.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1933.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del ville antaga följande

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 20 juni 1924 (nr 349) om landsting.

Härigenom förordnas, att 23 § i lagen den 20 juni 1924 om landsting skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Ang. resekostnadsersättning till landstingsman. (Forts.)
§ 23.

Landstingsman, som ej bor å den ort, där landstinget hålles, ånjuter under landstingets möte samt under resan fram och åter av landstingets medel dagtraktamente med 12 kronor ävensom resekostnadsersättning, beräknad efter avgiften i andra klassens vagn å järnväg eller, om sådan vagnsklass icke finnes, i tredje klassens vagn, för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på fartyg samt, i den mån resan icke kan företagas med järnväg eller fartyg, efter 40 öre per tillryggalagd kilometer.

Landstingsman, som — — — nio kronor.

Traktamente under — — — mötets början.

Till den — — — hans ställe.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1933.

Reservation hade anmälts av herrar *Björkman*, *Mellén* och *Olsson* i Mora, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Mellén: Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Under de senare åren ha statsmakterna alltmer strävat att förhindra, att en ämbets- eller tjänsteman för en i ämbetet eller tjänsten företagen resa gottgjorde sig med högre belopp än som av honom verkligen utgivits för resan. Vi ha så att säga godtagit principen att man inte får göra förtjänst på en resa, som företages i det allmännas intresse eller i allmänt uppdrag. Detta har skett på mycket goda skäl, ty man har märkt, hur åtskilliga förrättningsmän blivit fullständiga konstnärer, då det gällt att skriva reseräkningar. De ha så att säga skott sig rätt avsevärt på det allmännas bekostnad genom det sätt, varpå de anordna sina tjänsteresor.

För att förverkliga denna princip har i det nu gällande resereglementet föreskrivits, att man inte får ta betalt för annat färdesätt än det man verkligen använt sig av. Man får vid resa med järnväg eller fartyg i reseräkningen inte debitera avgift för högre klass än den man begagnat, och likaså är det föreskrivet, att man är skyldig att använda det färdesätt, som förorsakar det allmänna den minsta kostnaden. Överträdelse häremot betraktas enligt resereglementet såsom brottslig och är belagd med straff. Resereglementets bestämmelser äro tillämpliga inte blott för ämbets- och tjänstemän, utan de gälla genom särskilda författningar även för andra personer, såsom nämndemän, ledamöter i ägodelningsrätt, censorer i studentexamen, ledamöter i boställsnämnd, besiktningsmän enligt motorfordonsförordningen etc.

Den proposition, som nu föreligger, gäller landstingsmännens resekostnadsersättning. Som herrarna kanske veta, ha de rätt att under den tid de vistas vid landstinget uppbära ersättning i form av dagtraktamente, 12 kronor per dag — de ha intet natttraktamente — och så ha de rätt till »reseersättning, beräknad efter lägsta skjuts- och åkdonslega, där icke järnväg är att tillgå eller fartygslägenhet begagnas, samt avgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes» etc. Som herrarna också veta, ha vi tidigare under riksdagen avskaffat skjutsstadgan. Den skjuts- och åkdonslega, enligt vilken en landstingsman skulle beräkna sin reseersättning, finnes således inte längre, utan en annan bestämmelse måste träda i stället. Chefen för socialdepartementet har efter åtskilliga myndigheters hörande i den nu framlagda propositionen föreslagit, att reseersättning åt landstingsmän skall beräknas enligt klass II i det allmänna resereglementet. Denna enkla och klara bestämmelse, som tydligen dikterats av samma princip, som jag nyss nämnde

Ang. resekostnadsersättning till landstingsman. (Forts.)

— att man för resan skall gottgöras med exakt samma belopp, som man utgivit, men inte mer — är enligt mitt förmenande mycket lättolkad. Utskottsmajoriteten har emellertid läst författningen på ett sätt, som synt mig och de övriga reservanterna något egendomligt. Utskottsmajoriteten håller nämligen före, att Kungl. Maj:t med denna bestämmelse inte velat säga, att landstingsmännen, då det gäller deras resor till landstinget, skola vara underkastade de allmänna bestämmelserna i resereglementet, utan Kungl. Maj:t har endast velat säga, att landstingsmännen få tillgodogöra sig reseersättning enligt klass II, oberoende av vilket färd sätt de använda. Utskottets flertal tolkar propositionen så, att en landstingsman skulle fortfarande kunna resa tredje klass men få ta betalt efter andra klass. Han skulle få gå eller åka spårvagn men ha rätt att ta betalt för färd med bil. Emellertid har flertalet av utskottets ledamöter inte känt sig fullt säkra, och det säga de också i sin motivering, där det bland annat heter: »Departementschefens uttalande är dock icke så klart avfattat, att det icke skulle kunna missförstås och därigenom möjligen föranleda osäkerhet i tillämpningen.» Därför ha de föreslagit en lagtext, som följer den gamla bestämmelsen i landstingsförordningen så långt som möjligt, men dessutom ha de lagt till, att reseersättningen, i den mån resan icke kan företagas med järnväg eller fartyg, skall beräknas efter 40 öre per tillryggalagd kilometer. Nu är ju detta rätt egendomligt, ty tidigare under riksdagen ha vi sagt, att vanliga dödliga, som ej äro landstingsmän, ej få uppbära reseersättning med mer än 30 öre per kilometer, och gå de eller cykla, få de inte mer än 20 öre per kilometer. Men landstingsmän skola sättas i särklass. För dem har utskottet höjt ersättningen till 40 öre per kilometer, under det att ersättningen för ämbets- och tjänstemän nedsatts till 30 öre per kilometer. Det är denna åtgärd — att indirekt gynna en viss klass — som vi reservanter velat motsätta oss. Utskottets flertal ha motiverat den med att säga, att landstingsmännen böra ha en chans att göra förtjänst på resorna, därför att de ha så dåligt betalt. De ha inte mer än 12 kronor i dagtraktamente, och det kunna de inte leva på, då landstinget ibland pågår över en vecka. Det medgävo vi reservanter, och vi sade, att vi äro fullt villiga att tillerkänna dem högre dagarvode, men vi vilja inte vara med om att stiffta en särslag för landstingsledamöter. Det finns massor av landstingsledamöter i riksdagen, och det verkar inte tilltalande, att de på det allmännas bekostnad bereda sig en förmån, som de själva förut varit med om att förvägra andra, varvid de till och med stadgat straffpåföljd för dem, som begagna sig av den utvägen.

Ja, jag nämnde ju, att trots att riksdagen förut satt ned ersättningen för färd med hästskjuts till 30 öre och, om man åker velociped, till 20 öre per kilometer, skall en landstingsman under liknande förhållanden åtnjuta ersättning med 40 öre per kilometer. Om jag därför i ett uppdrag som nämndeman färdas i sällskap med en landstingsman på dennes resa till landstinget, får jag nöja mig med en ersättning av 30 resp. 20 öre per kilometer, men landstingsmannen får uppbära 40 öre per kilometer.

Det är av dessa skäl, herr talman, som vi reservanter yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jämväl konsekvensen av riksdagens tidigare beslut bjuder oss att bifalla densamma.

Häri instämde herr *Björkman*.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Sedan den föregående talaren målat en viss potentat på väggen bara för nöjet att få piska honom, skall jag be att få föra frågan över till dess rätta dimensioner.

Ang. resekostnadsersättning till landstingsman. (Forts.)

Det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, innebär helt enkelt, att då skjutsstadgan numera är upphävd, måste nya bestämmelser i dess ställe tagas in i landstingslagen. Kungl. Maj:t har då föreslagit, att man skulle hänvisa till resereglementet och med avseende på resereglementet taga II klass. Kungl. Maj:t har därvid formulerat det på sådant sätt, att det utan tvivel vid vilken som helst högre rätt kommer att tolkas på det sätt, som den föregående ärade talaren förklarade vara omöjligt. Men inför detta faktum, att såväl den ärade talaren, som är jurist, som åtskilliga andra inom utskottet också velat läsa Kungl. Maj:ts proposition på detta egendomliga sätt, har utskottet ansett, att det vore skäl att få en text, som även under sådana förutsättningar icke gäve anledning till misstolkning eller missstyrdning. Men därtill kommer det principiella skälet, att utskottet anser, att den tendens, som hos Kungl. Maj:t gjort sig gällande, både när det gällt riksdagsmännens resor — att man skall tillämpa resereglementet — och nu, när det gäller landstingsmännens resor, icke kan godtagas eller bör främjas. Den principen har man i utskottet inte ansett vara riktig. Utskottet har överhuvud velat avvisa att i dessa lagar, som innehålla bestämmelser av mera varaktig natur, införa hänvisningar till ett så ombytligt reglemente som resereglementet. Det är mycket enklare att få en klar och redig bestämmelse, när det gäller landstingsledamöter, helst för dem inte är fråga om några extra förrättningar, då landstingsmöten icke på något sätt kunna karakteriseras som sådana förrättningar. Landstingsmännens landstingsresor böra bedömas efter helt andra förutsättningar än dem, som resereglementet innehåller.

Under sådana förhållanden, herr talman, har utskottet, för att undvika den oklarhet, som präglar Kungl. Maj:ts förslag, och för att undvika en viss felaktig inriktning genom att hänvisa till resereglementet, föreslagit den text, som här föreligger, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 151, i vad den avsåge förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel. I propositionen hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 17 februari 1933, såvitt nu vore i fråga, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 272 av herr *Anton Petterson* och II: 451 av herr *Olsson* i Mora m. fl., i vilka motioner hemställt, att riksdagen med ändring av förevarande proposition måtte besluta, att ersättningen för debitering av landstingskatt skulle utgå enligt de grunder, som föreslagits i riksdagens skrivelse nr 213 år 1932, punkt 2.

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del ville antaga under punkten infört förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel;

2) att motionerna I: 272 och II: 451 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Det av utskottet framställda förordningsförslaget skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag allenast därutinnan, att i övergångsbestämmelserna uteslutits det näst sista stycket, så lydande:

Den nya förordningen skall icke inverka å den rätt till ersättning för debitering eller uppbörd, som må tillkomma tjänsteman, vilken kvarstår å äldre stat eller tillhört sådan stat.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Reuterskiöld, Källman, Ehrnberg, Johansson-Dahr, Gustafson* i Kasenberg, *Olsson* i Mora, *Lundqvist* i Rotebro, *Eriksson* i Toftered och *Ström* i Göteborg ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1:o) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förslag icke kunnat oförändrat antagas, i anledning därav och av de framförda motionerna måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel;

2:o) att motionerna I: 272 och II: 451 måtte härigenom anses besvarade. Förordningsförslaget innehöll bland annat följande bestämmelser:

(i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag:)

Härigenom förordnas, att ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel skall tillsvidare utgå enligt följande grunder:

Ersättning för debiteringen skall såväl till häradsskrivare som till kronouppbördstjänsteman i stad utgå med *en och två tiondels* procent å den del av debiterade beloppet, som ej överstiger etthundratusen kronor, sex tiondels procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger etthundratusen kronor, *tre tiondels* procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger etthundratusen men ej tvåhundra-tusen kronor, *fyra* tiondels procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger tvåhundra-tusen kronor, och en tiondels procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger fyra-hundratusen kronor. Ersättningen utbetalas vid utgången av det kalenderår, varunder debiteringen skett.

(i reservanternas förslag:)

Ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel skall tills vidare utgå för debiteringen såväl till häradsskrivare som till kronouppbördstjänsteman i stad med *en* procent å den del av *det* debiterade beloppet, som ej överstiger etthundratusen kronor, sex tiondels procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger etthundratusen men ej tvåhundra-tusen kronor, *två tiondels* procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger tvåhundra-tusen men ej fyra-hundratusen kronor, och en tiondels procent å den del av debiterade beloppet, som överstiger fyra-hundratusen kronor. Ersättningen utbetalas vid utgången av det kalenderår, varunder debiteringen skett.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Vid det betänkande, som här är föredraget, har fogats en reservation av åtskilliga av utskottets ledamöter. Jag

Första kammarens protokoll 1933. Nr 39.

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.) skall be att med några ord få redogöra för den skillnad, som förefinnes mellan utskottsutlåtandet och reservationen.

Om kammarens ledamöter vilja se efter på sid. 8 i utlåtandet, finnas där två stycken mitt på sidan. Det ena börjar: »Då häradsskrivarna tillkommande provisioner» etc., och det andra: »Den av Kungl. Maj:t föreslagna reduktionen» etc. Dessa båda stycken i motiveringen föreslå reservanternas skola ersättas med reservationens motivering. I fråga om det stycke, som sedan följer på sid. 8: »Beträffande provisionen till kronouppbördsmännen» etc., äro reservanternas och utskottsmajoritetens ense.

Vad är det då för skillnad mellan den ståndpunkt, som reservanternas här intagit, och den, som utskottsmajoriteten i anslutning till Kungl. Maj:ts proposition i huvudsaken — inte beträffande övergångsbestämmelserna — har intagit? Jo, skillnaden är den, att utskottsmajoriteten och Kungl. Maj:t ställt sig på den ståndpunkten, att en reduktion av häradsskrivarnas inkomster av debiteringen av landstingsmedel skall betraktas såsom ett moment i frågan om deras ordinarie löneinkomster, och man har således velat bestämma den reduktion, som nu skulle ske i fråga om provisionen å landstingsmedel med fäst avseende på att även andra provisioner utgå, att en reduktion av dessa skulle kunna ske, men att ändock ett gemensamt resultat i löneavseende skulle kunna vinnas. I själva verket är det emellertid så, om vi se efter, hur det är stadgat i lagen, att *provisionen å landstingsmedel inte kan beräknas såsom en fast inkomst*, rent juridiskt sett, även om det oftast och i regel, ja, även om det alltid förekommer. Det beror helt enkelt på den rätt, som vederbörande landsting har att ensam i saken besluta för varje år. Det ankommer nämligen på landstinget att avgöra, om det vill verkställa uppbörd av landstingsmedel på ena eller andra sättet, och endast när landstinget hänvänder sig till Konungens befallningshavande med begäran, att landstingsmedlen skola uppbäras genom Konungens befallningshavandes försorg, inträder provisionsrätten.

Under sådana förhållanden har utskottet utgått från den uppfattningen, att man här — och det gäller ju särskilt konstitutionsutskottet — inte har med annat än landstingslagen att göra. Här har man inte att undersöka, vilken inverkan en nedsättning av provisionen kan få på häradsskrivarnas totallönn, utan man har endast att ställa sig inför den frågan: vilken är den ersättning, som är skälig för det arbete, som häradsskrivarna ärligen *kunna* få med debiteringen av landstingsmedel, *därest* denna uppdrages åt dem? Ställer man frågan på detta sätt, ha reservanternas kommit till en uppfattning, som innebär en starkare reduktion än vad utskottet förutsatt. Reservanternas ha därvid anknutit till den skrivelse, som riksdagen redan avlätit till Kungl. Maj:t på statsutskottets förslag, men det är en skillnad även mellan statsutskottets förslag jämte riksdagens därpå grundade beslut å ena och reservanternas förslag å andra sidan. Reservanternas förslag ligger så att säga mellan utskottsmajoriteten, som tillstyrkt Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag, och riksdagens ursprungliga skrivelse. Man kan naturligtvis säga, att det är en smaksak, om man vill stanna vid den ena eller den andra vägen. Reservanternas ha ansett, att det med nuvarande läge kanske blir en litet för stark begränsning, om man vidtager den nedsättning, som riksdagen ursprungligen föreslagit på statsutskottets hemställan, men att det däremot med hänsyn till ersättningen för arbetet inte finnes minsta anledning att gå så långt från vad riksdagen begärde, som Kungl. Maj:ts förslag innebär.

När riksdagen framställde sitt förslag, innebär det, att provisionen för de lägsta uppbördsbelopp, som skulle utdebiteras, skulle utgå med 0.8 %, under det att Kungl. Maj:t här föreslår 1.2 % och reservanternas 1 %. Man kan säga,

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.) att reservanternas förslag ligger mitt emellan vad riksdagen skrivit på statsutskottets förslag och vad nu Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten föreslå. I övrigt gäller, att ju högre beloppet stiger, dess mindre blir provisionen. Utskottet anser, att överhuvud taget hela provisionsregeln här är alldeles felaktig, ty arbetets omfattning sammanhänger icke med beloppens växlande storlek, utan det är antalet poster, som är avgörande. Reservanterna ha därför ansett, att utredningen i fortsättningen bör inriktas på att omlägga ersättningssystemet, så att det blir en annan grund än denna — beloppen och provision på beloppen — men då ha utskottsreservanterna också funnit, att man med fullt fog kunde fastställa lägre procenttal på de större beloppen än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Även i det fallet ligger reservanternas förslag mellan vad statsutskottet på sin tid föreslog och vad Kungl. Maj:t nu föreslagit.

Jag tror, herr talman, att med dessa ord kan anses vara tillräckligt belyst vad frågan gäller, och jag finner, att det är rimligt, att konstitutionsutskottet icke vare sig kan eller bör ingå på bedömande av en lönefråga, som ligger utanför utskottets kompetens, utan utslutande har med landstingslagen och därmed sammanhängande författningar att göra. Frågan ligger verkligen till på det sättet, att den bör bedömas isolerad, både med hänsyn till provisionen på landstingsmedlen och med hänsyn till lönefrågan. Frågan om lönen ligger hos statsutskottet, och statsutskottet, som ännu icke avgivit betänkande i detta spörsmål, kan ta hänsyn till vad riksdagen beslutat i avseende på provision rörande landstingsmedlens debitering, om statsutskottet därtill finner anledning. Om alltså kammaren behagar bifalla reservationen och statsutskottet finner, att det härigenom blir en för stark reduktion i häradskrivarnas inkomster med hänsyn till övriga provisioner, kan statsutskottet föreslå en annan beräkningsgrund för övriga provisioner, och beslutet nu i denna punkt kan alltså icke bli prejudicerande för bestämmandet av lönebeloppens storlek.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Greve Spens: Herr talman! Det i den kungl. propositionen framställda förslaget har föregåtts av en mycket grundlig och omsorgsfull utredning samt tillstyrkts av statskontoret och det stora flertalet länsstyrelser. Endast ett fåtal länsstyrelser ha ställt sig avvisande eller tveksamma mot förslaget, dock ej på de av reservanterna anförda grunderna utan på helt andra grunder. Dessa få länsstyrelser ha sålunda ansett, att en verklig, definitiv löneroglering omedelbart borde företagas, eller också ha de framhållit, att förslagets genomförande i vissa fall kunde drabba väl hårt, och fördenskull ha de ifrågasatt vissa lindringar i förslaget. Vissa länsstyrelser ha även påpekat, att en alltför hård minskning av provisionen kunde tänkas komma att gå ut över de anställda biträdena.

Riksdagen uttalade föra året såsom en lämplig norm, att provisionen å landstingsmedlen för de skattekraftiga fögderierna skulle minskas till inemot hälften av nuvarande belopp, medan för de övriga fögderierna borde ske en proportionsvis mindre sänkning. I enlighet med denna norm är det i den kungl. propositionen framlagda förslaget avfattat. Reservanternas förslag däremot innebär en mycket starkare minskning av provisionen. Alla de större fögderierna med ett uppbördsbelopp av 500,000 kronor och därutöver få en minskning av 50—54 %, under det riksdagen tänkt sig, att minskningen skulle uppgå till endast inemot 50 %. De medelstora fögderierna med 300,000—500,000 kronors uppbörd få enligt reservanternas förslag mellan 40 och 50 % minskning, under det att riksdagen ansett, att endast de skattekraftigaste fög-

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.) derierna skulle få inemot 50 % sänkning. Även de minsta fögderierna med högst 200,000 kronors uppbörd skulle enligt reservanternas förslag få en minskning av mellan 17 och 24 %, men däremot högst 14 % minskning enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Då riksdagen förra året uttalade som sin åsikt, att provisionen å landstingsmedel borde för de bärkraftigaste fögderierna minskas till inemot hälften av nuvarande belopp, hade statsutskottet uppgjort ett förslag till reducerade procentsatser och ansett, att dessa skulle kunna leda till en sådan minskning. Nu har emellertid i den kungl. propositionen visats, att sistnämnda procentsatser redan för ett litet fögderi med högst 200,000 kronors uppbördsbelopp skulle föranleda en minskning av provisionen med 43 % eller inemot hälften av nuvarande belopp och för ett större fögderi med uppbördsbelopp av 500,000—1,000,000 kronor åstadkomma en minskning med 52—56 % eller sålunda betydligt mer än hälften av nuvarande belopp. Kungl. Maj:t har därför föreslagit andra procentsatser, vilka överensstämmer med den av förra årets riksdag föreslagna normen.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle de större fögderierna få mellan 40—50 % sänkning, således inemot 50 %, som riksdagen förra året föreslog. De medelstora fögderierna skulle få mellan 30—40 % sänkning och de små fögderierna högst 14 % sänkning. För ett medelstort fögderi skulle sänkningen av provisionen för landstingsmedel enligt Kungl. Maj:ts förslag utgöra omkring 1,000 kronor. För ett större fögderi med ett uppbördsbelopp av 500,000—1,000,000 kronor skulle minskningen enligt Kungl. Maj:ts förslag utgöra 2,500—5,000 kronor. I fråga om vägskatteprovisionen, som utgår efter samma grunder som landstingsskatten, skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag sänkningen bliva i de större fögderierna omkring 33 %, i de medelstora fögderierna inemot 20 % och i de små fögderierna nästan orubbad. Att märka är dock, att vägskatten indrives på rätt många håll av vägdistrikten själva.

Häradsskrivarinkomsternas sammanlagda beskärning utgör enligt Kungl. Maj:ts förslag i medeltal 5,000—5,500 kronor i de största fögderierna, omkring 2,400 kronor i de medelstora och inemot 1,000 kronor i de minsta fögderierna.

Styrelsen för Svenska landstingsförbundet har i ett mera allmänt hållet yttrande över förslaget förordat, att de nuvarande procentsatserna för debiteringsprovisionen skulle sänkas i enlighet med statsutskottets förslag förra året, men, såsom jag nyss angivit, skulle statsutskottets procentsatser föranleda alltför stark sänkning av provisionen.

Nu ha reservanternas ansett, att de föreslagna provisionsbeloppens skälighet måste prövas endast i förhållande till det med ifrågakarande debitering och uppbörd förenade arbetet. Det är givet, att provisionen bör bestämmas huvudsakligen med hänsyn till detta arbete, men enligt min mening bör vid provisionens fastställande därjämte tillses, att i provisionen kommer att ingå ersättning till någon ringa del för de omkostnader, som äro förenade med ifrågakarande debiterings- och uppbördsarbete, nämligen avlöning åt biträden, skrivmaterial m. m. Det kan ju till exempel hända, att just den ökning i arbetsbördan, som debitering av landstingsmedel och vägskatt medför, nödvändiggör anställande av biträde. Det synes därför icke vara oskäligt, att någon mindre del av omkostnaderna lägges på provisionen.

Jag vill också nämna, att enligt uppgift i 1924 års uppbördssakkunniges betänkande de extra inkomsterna i tjänsten i ett fögderi ej förslogo till täckande av utgifter och beräknade kostnader för häradsskrivartjänsten. Häradsskrivarnas ordinarie lön och tjänstgöringspenningar är endast 3,600 kronor, men därtill kommer en tillfällig löneförbättring på 850 kronor om året.

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)

Häradsskrivarnas pensionsunderlag blir sålunda mycket litet. Man bör också betänka, att häradsskrivarens debiteringsarbete, rätt och ansvarsfullt skött, icke innebär ett arbete, som han helt kan överlämna till ett biträde, utan han måste utöva tillsyn och kontroll över biträdets arbete, i den mån han ej, såsom i de mindre fögderierna ibland sker, utför arbetet själv, om han har stor personlig arbetsförmåga. Det är också knapp tid tillmätt för det debiteringsarbete, varom nu är fråga, nämligen från det att landstingen fatta beslut i sista hälften av september och till dess debetsedlarna skola utsändas. Denna omständighet gör arbetet jäktigt och slitande för häradsskrivarna och kronouppbördsmännen i städerna samt för deras biträden. Anlitande av extra och dyrare arbetskraft kan ock därav föranledas.

På grund av vad jag anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag vill tillåta mig att yttra några ord med anledning av den avgivna reservationen. Det är ju bekant, att häradsskrivarnas inkomster bestå av en hel rad poster från olika källor. De få litet grand, då de upprätta röstlängder eller avskriva taxeringslängder, de få för uppgörande av pensionsförteckningar, de ha provision på vägs katt och landstings katt och så någon liten lön. Nu ha ett antal häradsskrivare haft mycket betydande inkomster av sina tjänster. Det har ju gjort, att när man sökt efter besparingsutvägar, har man bland annat tänkt på den möjlighet, som kan ligga däri att man beskär häradsskrivarnas inkomster en smula. Det är enligt min egen uppfattning så, att det förslag, som denna kungl. proposition innehåller, icke i och för sig är särskilt rationellt. Man måste efter min uppfattning komma fram så småningom till en verklig löneroglering även för häradsskrivarna, och det innebär varken det förslag, som Kungl. Maj:t framlagt, eller det förslag, som innefattas i den vid konstitutionsutskottets utlåtande fogade reservationen. Men det är en sak för sig. Då vi hade att pröva, hur man skulle lägga dessa frågor, var den kanske viktigaste omsorgen, att man skulle skona de små fögderiernas inkomster, under det att man skulle skära ganska kraftigt ned på de stora fögderiernas inkomster, de inkomster, häradsskrivarna där hade. Den principen tror jag, man i stort sett genom de olika förslag, som förelagts riksdagen på det området, har kunnat genomföra. Nu är ju emellertid riksdagens arbetsordning på många punkter föråldrad på ett fullkomligt orimligt vis. Det herrarna nu ha att behandla är alltså icke det kungl. förslaget om vissa beskärningar i häradsskrivarnas inkomster, sedda i ett sammanhang, utan nu få herrarna ett utlåtande från konstitutionsutskottet, och vi hörde av utskottets ärade ordförande, att lönefrågor befattar sig icke detta förnäma utskott med. Nej, det förstås, men herrarna fastställa i alla fall debiteringsprovisionen, som är en del av lönen åt vissa statstjänstemän. Men denna synpunkt, att det är en del av lönen, får man i alla fall icke där lägga på ärendet, jag måste för min del säga, att formskärereri har jag ingen aktning för. Jag tycker, att det är onödigt, och jag har svårt att tänka mig, att man i en modernt arbetande riksdag icke skulle ha kunnat finna någon form för ett verkligt samråd mellan de olika människor, som skola behandla de olika delarna av detta ärende, eller till och med kunnat ordna det så, att samma människor hade fått behandla frågans olika delar. Det hade väl ej varit alldeles orimligt att tänka sig ett sammanfatt utskott för ett sådant här ändamål, så att man fått en översikt över verkningarna av de olika förslagen i dessa punkter i ett sammanhang. Då det nu är beräknat, att enligt Kungl. Maj:ts förslag för de minsta fögderierna besparingen i provision på landstingskatten skulle bli 300 kronor och på röst-

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)
längdernas upprättande 400 kronor o. s. v., skulle den sammanlagda besparingen på de minsta fögderierna enligt regeringens förslag bli 900 kronor. Det är något så när rimligt avvägt. Det blir en 10 procents minskning ungefär på den inkomst, som de sämst lottade häradsskrivarna ha, under det att det ju rör sig med helt andra procentuella indragningar för de häradsskrivare, som sitta i goda eller mycket goda fögderier.

Nu säger utskottets ärade ordförande, att om riksdagen bifaller reservanternas förslag, så blir det statsutskottets sak att sedermera överväga, vilka justeringar på andra punkter man skall komma till, därest man nämligen i fråga om lönereduktionen ej vill gå längre än Kungl. Maj:t föreslagit. Ja, det är naturligtvis ett enkelt sätt att kasta ifrån sig det egentliga ansvaret, i den mån man tänker på häradsskrivarna och deras inkomster, för vad man föreslår i denna punkt. Men är det så säkert, att första kammaren nu, utan att hava kännedom om statsutskottets ståndpunkt i dessa saker, förmår taga ställning till vilken justering som bör bli en följd av det kungl. förslaget, när statsutskottet behandlat det? Jag föreställer mig, att de kammarens ledamöter, som icke närmare inträngt i ämnet, skola tycka, att det vore ganska besvärligt. Såvitt jag kan fatta, skulle, därest man är ense om att själva besparingen eller reduktionen, som kan ske, bör bli den av Kungl. Maj:t föreslagna, ett bifall till reservanternas förslag i dag betyda, att man avslagit ett förslag om en besparing åt statsverket på sammanlagt 50,000 kronor. Den naturliga utvägen är ju den, att punkten, som bestämmer ersättningen för upprättandet av röstlängderna, bortfaller — där ligga de fyrahundra kronornas skillnad för de små distrikten — att man låter det förslaget falla och således låter ersättningen för utskrivningen av röstlängderna utgå. Detta ärende kan, som sagt, ju i dag icke bli föremål för en närmare prövning, men jag förmodar, att man har att välja mellan två saker, antingen att i dag praktiskt taget avslå en besparingsåtgärd, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som skulle spara åt statsverket 50,000 kronor, eller ock att faktiskt minska häradsskrivarnas inkomster, utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit, med, som jag säger, i de små distrikten 400 kronor. För min del är jag ganska säker på att det vore välbetänkt och klokt av kammaren att ej följa reservanterna utan utskottet i denna sak.

Herr Ehrnberg: Herr förste vice talman! Den av reservanterna intagna ståndpunkten i denna fråga har i reservationen och nu i yttrandet av utskottets ordförande tydligt klarlagts, och jag kan för min del ej finna, att varken vad som från statsrådsbanken eller av den ärade talaren greve Spens har anförts, i någon mån har vederlagt riktigheten av reservanternas mening.

Jag finner det för min del vara riktigt, att det från landstingens sida, åtminstone från det landsting, jag anser mig ha rätt att företräda här, säges ifrån, att landstingen icke kunna finna det överensstämmande med vad rätt och billigt är, att på landstingen skall överföras ersättningen för en del uppgifter, som icke, strängt taget, komma landstingen vid. Det är i denna sak en mycket stor överensstämmelse på alla håll i de flesta avseenden. Statsrevisorerna, statsutskottet, riksdagen, regeringen och konstitutionsutskottet, såväl dess majoritet som reservanterna, äro alla eniga om att inkomsterna för häradsskrivarna ha under den sista tioårsperioden stigit i en sådan grad, att det får anses både skäligt och billigt, att dessa inkomster åtminstone i någon mån beskäras. Man är också på alla håll överens om att denna beskärning och nedskrivning bör ske på det sätt, att provisionen minskas, och man är kanske också ganska överens om i vad mån häradsskrivarnas samlade inkomster böra kunna beskäras. Åtminstone har jag för min del med reservationen ej

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)
avsett, att deras inkomster skola nedbringas längre än vad förutsatts i den kungl. propositionen. Oenigheten inträder icke förrän man skall bestämma sig för hur denna inkomstminskning skall genomföras. I den kungl. propositionen angives, att provisionen till sin natur är en ersättning för bestyret med debiteringen, och det är ju i och för sig alldeles riktigt. Däremot kan ingenting invändas. Men jag för min del kan ej finna att ett sådant uttalande stämmer riktigt väl överens med ett annat uttalande i den kungl. propositionen, nämligen att av den besparing, som vinnes genom beskränningen av häradsskrivarnas inkomster, ungefär hälften bör komma statsverket till godo. I sådant syfte föreslår nu också Kungl. Maj:t och utskottsmajoriteten den till häradsskrivarna utgående provisionen så hög att den kan anses berättiga till borttagande av den särskilda ersättning, som hittills ansetts rättvisligen böra utgå till häradsskrivarna för en del statliga uppgifter, såsom upprättande av röstlängder och avskrifter av debiteringslängder. Det är mot denna åtgärd, att genom en högre provision, än som motsvarar det arbete, som av häradsskrivarna utträttas för denna inkomst, ersätta det arbete, som förut rättvisligen betalats av andra vederbörande men nu anses icke vidare böra utgå, vi reserverar oss emot, men ha vi ingalunda velat undandraga oss ansvar för att genom bifall till reservationen häradsskrivarnas inkomster skulle komma att minskas i större grad än vad vi ha åsyftat. Det förefaller mig emellertid, att när statsutskottet i fjol uttryckligen sade ifrån, att det endast åsyftade att få en minskning i provisionen, och icke nämnde någonting om att häradsskrivarnas inkomster för deras statliga uppgifter borde minskas, det finnes all anledning förmoda, att statsutskottet skall vidhålla den mening, även när det gäller att behandla detta ärende i år, och således icke tillstyrka borttagande av den särskilda ersättning, som hittills utgått till häradsskrivarna för en del statliga uppgifter. Under alla förhållanden kan jag icke finna rättvist att på landstingen överflytta en ersättning, som tidigare vilat på staten. Jag kan för min del ej finna annat än att den ståndpunkt, reserveranternas intagit, är den som bäst överensstämmer med vad som är rätt och billigt.

Jag tillåter mig därför, herr förste vice talman, att yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Widell*.

Herr statsrådet **Möller**: Jag måste be om ursäkt för att jag i mitt förra anförande, efter vad jag nu upptäckt, polemiserade mot konstitutionsutskottet. Det var icke min avsikt, utan min polemik gällde, som det torde ha framgått av sammanhanget, reservationen. Att jag riktade mig mot fel håll berodde på att konstitutionsutskottets ärade ordförande ej förde utskottets utan reserveranternas talan.

Jag har för övrigt ingenting att tillägga utom det att jag vill påpeka, att det är ändå litet orimligt att tala, såsom herr Ehrnberg gjorde, om en överflyttning av kostnaderna. Alltsammans gäller ju en minskning av kostnaderna. Det är bara fråga om huruvida staten och landstingen skola få en minskning i kostnaderna, eller om denna minskning i kostnaderna praktiskt taget ensamt skall komma landstingen till godo.

Herr **Källman**: Jag har bara några ord att tillägga till vad utskottets ordförande och herr Ehrnberg anförde. Statsrådet förutsatte samarbete mellan utskotten, då olika delar av ett förslag remitterats till olika utskott. Det skulle då i detta fall bli en sammansättning av representanter för fyra utskott, ty statsutskottet har lönefrågan i stort och frågan om vissa provisioner, under

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)
det att jordbruksutskottet har frågan om provision på vägs-katten. Första lag-
utskottet har tingshusmedlen och konstitutionsutskottet landstingsmedlens pro-
vision åt häradsskrivarna. Jag vet icke, om det är tänkbart, att sammansätta
fyra utskott för behandling av en och samma fråga. I varje fall ha såväl re-
servanterna som konstitutionsutskottets majoritet ansett, att här är det icke
fråga om häradsskrivarlönerna i stort, utan här gäller det vilken provision
landstingen skola erlägga åt häradsskrivarna för att de ombesörja uppbörden.
Ur dessa synpunkter måste vi se frågan. Då ha vi reservanter efter noggrann
granskning av ärendet funnit, att vi kunna sänka det procenttal, regeringen
föreslagit i propositionen. Landstingen erlägga ändå en tillbörlig andel av
häradsskrivarlönen. Jag vill erinra om att propositionen upplyser bland annat,
att ökningen av provisionen på landstingsmedlen har, sedan sista förordnin-
gen i ärendet utkom, uppgått till 28 procent, och landstingen ha uppenbarligen
lämnat överbetalning för det arbete, som häradsskrivarna utföra åt landstin-
gen. Genom det ökade arbete, som föranledes av att även landstingsmedlen
numera uppbäras i två uppbörder, kompenseras detta emellertid därigenom, att
provisionen hädanefter skall utgå på det debiterade beloppet i stället för så-
som förut på de inflytande beloppen. Det är ju en betydlig skillnad. Vidare
stiger landstingsskatten oavbrutet, och med den ordning, som är bestämd och
som också kommer att bestämmas framdeles, ökas provisionen i samma tempo
som landstingsskatten stiger. Nu ha visserligen vi reservanter ifrågasatt en
betalning för det verkliga arbetet, d. v. s. en provision per antal debiterade
poster i stället för den ordning, som nu gäller och som jämväl föreslås att fort-
fara, men vi veta ej om eller när vår i motiveringen härom uttalade mening
kommer till utförande. Statsrådet tycker, att det är tråkigt, att reservanterna
vilja avhända staten en tilltänkt besparing på 50,000 kronor. Då vill jag
emellertid erinra statsrådet om hur det var förra året, när hans företrädare
ville åstadkomma en besparing åt staten på landstingens bekostnad. Det av-
visades mycket kraftigt, och statsbidragen till olika slag av sjukvård bibehöllo
oförändrade genom riksdagens beslut. Här gäller det samma sak i
stort. Man bör icke söka vinna besparingar åt statsverket på landstingens be-
kostnad. Det är ingen riktig utjämning. Vi skola bara tänka på Norrbottens
läns landsting, som har 4 eller 4.20 kronor i landstingsskatt, under det att
t. ex. Stockholms län har 1.90 kronor. Det är ingen rimlig utjämning att
spara åt staten på landstingens bekostnad, ty det drabbar hårdast de län,
som ha den största landstingsskatten. Reservanterna ha icke begärt lägre pro-
visionssatser än som äro fullt försvarliga med hänsyn till det arbete, häradss-
krivarna utföra åt landstingen.

Jag tillåter mig hemställa om bifall till reservationen.

Herr Pettersson, Anton: Det är endast några synpunkter jag ytterligare
skulle vilja taga upp. Jag tror, att var och en, som satt sig in litet i detta
system, måste säga, att det är rätt felaktigt, som det nu ligger till, och både
utskotts-majoriteten och reservanterna ha också understrukt det i betänkan-
det. Reservanterna säga ju: »Ersättningen synes sålunda icke såsom hittills och
såsom i förslaget fortfarande föreskrives böra utgå efter debiterings- och
uppbördsbeloppens storlek, utan efter antalet betalningsskyldiga och därmed
antalet bokföringsposter.» Jag vill understryka denna synpunkt, ty det kan
ju mycket väl vara så, att det finnes häradsskrivardistrikt, där det är
många skattskyldiga men små inkomsttagare, så att de i det fallet få flera
debetsedlar att skriva än om det t. ex. är motsatsen: större inkomsttagare. I
det fallet skall jag tillåta mig peka på några exempel, som jag tycker äro
nog så typiska.

Ang. ersättningen för debitering och uppbörd av landstingsmedel. (Forts.)

Om vi se på Kinda och Ydre fögderi, så var där 1931 antalet kronodebetsedlar 11,974, och där erhöles i provision 1,835 kronor. Om vi sedan gå till Konga och Kindevalds fögderi, så var antalet kronodebetsedlar där 17,429 med 1,894 kronor i provision, alltså ungefär lika mycket i provision, fastän det var 5—6,000 flera debetsedlar. Ett ganska typiskt exempel lämnar Orust och Tjörns fögderi. Där var det icke mindre än 18,679 kronodebetsedlar, men icke mer än 1,455 kronor i provision. Som jämförelse vill jag peka på Värmdö fögderi, där det var ungefär samma antal kronodebetsedlar, 18,707, men icke mindre än 6,078 kronor i provision. Alltså var det samma antal kronodebetsedlar, som i Orust och Tjörn gav en provision av 1,455 kronor men på Värmdö över 6,000 kronor. Ja, om man ser på detta, måste man säga, att systemet varit felaktigt. Det har framhållits, att man icke skall minska avlöningen för häradsskrivarna. Men då få vi komma ihåg en annan sak, och det är den att landstingsskatten har ju år ifrån år visat en benägenhet att gå upp. T. ex. 1923 var denna skatt i medeltal här i landet 1.84 kronor, och 1932 hade den gått upp till 2.48 kronor, alltså en ökad landstingsskatt under dessa år på icke mindre än 64 öre. Det är ju givet, att häradsskrivarna få genom denna ökade landstingsskatt åtskilligt högre provision än de hade tidigare. Jag vill också peka på att indexsiffran har väsentligen sänkts sedan 1923. Den var då mellan 170 och 180 och nu är den nere mellan 150 och 160.

Jag vill till slut bara understryka, att det förslag, som reservanterna här gått in för, ligger i alla fall litet högre än det riksdagen i fjol uttalade sig för och det är ju så, att landstingsförbundet har uttalat sig sålunda: »Styrelsen förordade förty, att de nuvarande procentsatserna för debiteringsprovisionen i fråga om landstingsskatt och vägs katt sänktes i enlighet med riksdagens förslag.» — alltså åtskilligt lägre än reservanterna nu föreslagit.

Herr förste vice talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr förste vice talman jämlikt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Reuterskiöld* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 35, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Ang. ersättningen för debitering och uppörd av landstingsmedel. (Forts.)

Då emellertid greve *Spens* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 52.

Ang. praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m. jämte i ärendet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 161 framställda förslag samt med bifall till herrar Oscar Olssons och Sigfrid Hanssons motion I: 265 ävensom fru Nordgrens och fru Gustafsons motion II: 446, i vad dessa motioner avsåge anordnande av försök med inbyggd linje även vid realskola, som vore direkt förenad med gymnasium, men med avslag å motionerna i övrigt, medgiva

a) att från och med budgetåret 1933/1934 högst fem yrkesbestämda högre folkskolor, vilka därtill skulle av Kungl. Maj:t utses, finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 februari 1933 och av utskottet förut i utlåtandet anförts samt i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, försöksvis anordnas såsom praktiska mellanskolor,

b) att under budgetåret 1933/1934 statsbidrag till dessa skolor finge utgå ur förslagsanslaget till högre folkskolor i enlighet med de grunder, som vore eller bleve bestämda beträffande yrkesbestämda högre folkskolor,

c) att vid högst tre allmänna läroverk eller kommunala mellanskolor, vilka därtill av Kungl. Maj:t utsåges, finge, i huvudsaklig överensstämmelse med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 24 februari 1933 anförts samt i enlighet med de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, från och med budgetåret 1933/1934 försöksvis anordnas en praktisk utbildningslinje,

d) att kostnaderna för dylik linje finge bestridas från reservationsanslaget till de allmänna läroverken, respektive förslagsanslaget till kommunala mellanskolor.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Jag skall endast tillåta mig att beledsaga detta utskottets utlåtande med ett par ord utan yrkande.

Säkerligen ha alla, som ha intresserat sig för den svenska enhetsskolans utbyggande med praktiska realskolelinjer eller mellanskolelinjer, med synnerlig tillfredsställelse hälsat Kungl. Maj:ts åtgärd att bringa denna fråga inför riksdagen. Det är många års ansträngningar, som här ha krönts av ett om än ringa resultat. När jag har gått att bedöma det föreliggande förslaget, har jag inte haft anledning att i stort sett vara missnöjd med vad som föreslås, ehuru jag inte har kunnat undertrycka den uppfattningen, att det skulle vara *ännu mera glädjande*, om förslaget hade givits en vidare syftning. Under de överväganden, som föregått detta förslags framläggande, har med ganska stor styrka såväl från det praktiska livet som från pedagogiskt håll påkallats åtgärder för att även 3-åriga överbyggnader på den 6-åriga folkskolan skulle kunna tagas i anspråk för det betydelsefulla ändamål, som här är i fråga. Kungl. Maj:t har beklagligtvis inte lyssnat till dessa röster från olika håll, och det tycker jag är ledsamt. Det finns i alla fall en liten anledning att känna till-

Ang. praktiska utbildningslinjer på realskolans åldersstadium m. m.

(Forts.)

fredsställelse därutinnan, att utskottet har utvidgat Kungl. Maj:ts försöksprojekt genom att knäsetta också organisationen med *3-årig högre folkskola eller praktisk mellanskola på 7-årig folkskola*. Där är i alla fall en liten biväg utstakad vid sidan om den i propositionen upplinjerade huvudvägen, som säkerligen skall komma att visa sig vara till mycken båtnad. Jag skulle emellertid, som sagt, varit ännu gladare, om man också gått ett steg längre och auktoriserat 3-årig linje på sjätte klass.

När det sedan gäller de inbyggda linjerna, måste jag säga, att det förslag, som här föreligger, är i ett avseende mycket olyckligt. Jag åsyftar det förhållande, som motionärerna redan ha påtalat, nämligen att vid dessa inbyggda praktiska linjer skulle det praktiska arbetet uppskjutas ända till näst sista året. Man avser här att skapa en väg för de praktiskt inriktade lärjungarna på realskolans stadium, men man svältföder dem under 2 å 3 år och låter dem under den tiden inte få tillgång till något som helst praktiskt arbete. Jag kan inte godtaga en sådan anordning utan skulle helst ha sett, att utskottet hade följt de röster, som göra gällande, att skall det vara praktiska utbildningslinjer, skall det praktiska arbetet börja i första klassen och drivas parallellt med det teoretiska. Först då kan man vänta, att dessa linjer få full prestige, och först då kan man undvika det närliggande ödet, att dessa praktiska linjer bli en avstjäpningsplats i de bägge högsta klasserna i realskolan för sådana lärjungar, som inte kunna gå fram den teoretiska linjen. Därmed är utbildningsvägen säkerligen brännmärkt i den allmänna opinionens, i föräldrarnas och lärjungarnas ögon.

På den punkten har man förgäves vädjat till statsutskottet, och det beklagar jag, men jag skulle, ehuru jag inte ser herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här närvarande, dock varmt vilja vädja till regeringen, att när denna fråga snart kommer upp igen, skall man inte göra halt på halva vägen, utan se till, att även de inbyggda linjerna bli av samma gedigna beskaffenhet, som fallet är med de fristående skolorna.

Jag har intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 260, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkt 180, gjorda framställning angående anslag till provisorisk avlösningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av Uddevalla—Lelångens järnvägsaktiebolags skuldförhållande till staten m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om en låne-
fond för
mindre jord-
bruk och
småindustri.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av väckt motion om inrättande av en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri.

I en inom andra kammaren av herr *E. Åqvist* m. fl. väckt motion, nr 123, hade hemställts, att riksdagen ville anslå ett belopp av 10 miljoner kronor att utgå av lånemedel i och för upprättandet av en avbetalningslånefond för mindre jordbruk och småindustri enligt i motionen angivna grunder.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att den av herr Åqvist m. fl. i ämnet väckta motionen II: 123 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Kvarnzelius* och *Jeppsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av den av herr Åqvist m. fl. i ämnet väckta motionen II: 123, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende av det mindre jordbrukets och småindustriens kreditbehov antingen genom en av riksbanken förvaltd avbetalningslånefond eller ock på andra vägar.

Herr Larson, Edward: Herr talman! I den reservation, som finnes bifogad detta betänkande, har hemställts om en »utredning rörande möjligheterna för en vidgad medverkan från statens sida för tillgodoseende av det mindre jordbrukets och småindustriens kreditbehov antingen genom en av riksbanken förvaltd avbetalningslånefond eller ock på andra vägar».

I dessa tider ställas stora krav på riksdagen, och jag skulle för min del knappast ha velat vara med om att påyrka ytterligare krav, om det rörde sig om, så att säga, direkta utgifter. Här rör det sig emellertid inte om några sådana, eftersom det här endast är fråga om en utredning i och för bildande av en fond för att hjälpa det mindre jordbruket och småindustrien. Det är således inte alls fråga om några direkta utgifter från statens sida utan endast fråga om hjälp till självhjälp för småfolket. För den, som något känner dess förhållanden, är det och måste vara en synnerligen behjärtansvärd sak, om något kunde göras i denna riktning. Det är ju tyvärr så, att särskilt småfolket är sammanflätat, kan man säga, med växlar på ett sätt, som knappast någon, som inte känner till förhållandena, kan ana. Det blir ju ett dyrt sätt, ja, det dyraste, man kan tänka sig att hjälpa sig fram genom att låna på detta sätt, ty dessa växlar på småbelopp draga ju så höga räntor. De äro fruktansvärda, kan man säga, om man jämför dem med de vanliga räntorna å växlar. Det är inte alls ovanligt, att dessa småväxlar draga en ränta på ända upp till 12 å 15 procent därför att bankerna i allmänhet ha fastställt, att ränta skall utgå med ett visst minimibelopp, när det gäller att diskontera småväxlar. De fonder som finnas ha visat sig otillräckliga.

Därför skulle det vara en synnerligen god och som jag förut sade, mycket välgörande hjälp, om man kunde bereda småfolket möjlighet till kredit på annat sätt än genom detta växelsystem, som jag för min del måste säga leder till mycket farliga konsekvenser.

Jag skall inte upptaga tiden med något längre anförande, men jag vill lägga kammarens ledamöter på hjärtat, att här gäller det endast en begäran om en utredning och jag tycker verkligen, att man kan kosta på sig en utredning, när det är fråga om en sådan behjärtansvärd sak.

Med dessa korta ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Om en lånefond för mindre jordbruk och småindustri. (Forts.)

Herr Lindblad: Den fråga, som föreligger här till avgörande, har föranlett åtskillig diskussion inom den avdelning i utskottet, som haft att behandla densamma, men man kom till det resultatet, att det föreligger så stora möjligheter för lån både ur jordbrukskassor, sparbanker och riksbankens avbetalningslånefond, att det inte kunde förefinnas något särskilt behov av upplägandet av någon ny lånefond.

Motionären har i sin framställning ansett, att lånen skulle löpa med en ränta av $4\frac{1}{2}$, högst 5 procent, och att lånen skulle utlämnas och säkerheterna bedömas efter fullt bankmässiga grunder. Ja, vill man låna på detta sätt, finns en sådan möjlighet i riksbankens avbetalningslånefond. Det finns också en sådan möjlighet i de nu startade jordbrukskassorna och en ytterligare sådan möjlighet i sparbankerna, där ju ortens befolkning sätter in sina medel och där den också kan få låna till skälig ränta.

Det har därför ansetts, att uppläggande av en ny fond, när man redan har en sådan mängd av fonder, inte kunde vara lämpligt, och det skulle överhuvud taget inte öka krediten för dessa små lantbrukare utan kanske tvärtom försvaga deras kredit, om man gjorde det möjligt för dem att överallt få låna, utan att något verkligt behov förelåg. Under sådana förhållanden ha vi inom avdelningen och sedermera även statsutskottet inte funnit anledning förelägga att hemställa hos Kungl. Maj:t om en utredning i denna fråga. Det finns möjlighet att åstadkomma de lån, som äro behöfliga, genom de låneinrättningar, som redan finnas, och då kan det inte vara lämpligt att ge Kungl. Maj:t bestyr med flera utredningar än dem, som Kungl. Maj:t redan har.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av riksdagens år 1932 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1931—30 juni 1932.

Statsutskottet, till vars förberedande behandling ovannämnda revisionsberättelse jämte de i anledning därav från vederbörande ämbetsverk och myndigheter till Kungl. Maj:t avgivna utlåtanden och förklaringar blivit hänvisad, hade efter tagen kännedom av dessa handlingar och inhämtande av för ärendenas utredning i övrigt erforderliga upplysningar, i det föreliggande utlåtandet underställt riksdagens prövning de av revisorerna gjorda framställningar, som ansetts från utskottets sida påkalla yttrande; och hade utskottet därvid följt den ordning, som blivit i revisionsberättelsen iakttagen.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4.

Lades till handlingarna.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 6—9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10 och 11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 12.

Lades till handlingarna.

Punkten 13.

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern.

Under ecklesiastikdepartementet, § 35, hade revisorerna meddelat, att de i betraktande av de för närvarande rådande ekonomiska förhållandena ansett sig böra verkställa en mera ingående granskning av de kungl. teatrarnas förvaltning, och hade revisorerna i anslutning härtill gjort vissa allmänna uttalanden rörande kungl. teaterns (operans) och kungl. dramatiska teaterns verksamhet.

Förklaring hade avgivits dels av styrelsen för kungl. teaterns aktiebolag, dels ock av styrelsen för kungl. dramatiska teaterns aktiebolag, som anslutit sig till en av chefen för dramatiska teatern uppgjord P. M. i ärendet.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten — med förmälan, att de av revisorerna mot kungl. teaterns verksamhet riktade anmärkningarna icke föranledde till något särskilt uttalande från utskottets sida — på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att statsbidraget av lotterimedel till dramatiska teatern begränsades till 300,000 kronor.

Herr Åkerberg: Ja, herr talman, jag har intet ändringsyrkande att framställa i anslutning till den här föredragna punkten, men jag skulle vilja säga ett par ord.

Jag tycker, att statsutskottets utlåtande är en smula egendomligt. Det torde inte vara obekant, att ecklesiastikministern har tillsatt en utredning eller en kommitté, som har just till uppgift att utreda frågan om den statsunderstödda teaterverksamheten och i främsta rummet dramatiska teaterns affärer. I statsutskottets utlåtande nämnes inte ett ord om denna utredning, och detta förslag har ett rätt starkt tycke av ett föregripande av utredningens resultat och ett försök att binda Kungl. Maj:t i den här frågan. Jag förmodar, att det inte har varit statsutskottets mening att åstadkomma ett sådant föregripande, men jag kan inte underlåta att göra den anmärkningen, att utskottets betänkande, om detta inte hade varit meningen, borde haft en annan formulering. Jag tycker förresten, att detta föregripande har skett på ett ganska osakkunnigt sätt. Det talas i utlåtandet om att »dramatiska teaterns verk-

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.)
samhet förorsakat statsverket oproportionerligt stora kostnader», men sedan slutar utskottet med att hemställa, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t och uttala sig för att dessa kostnader skola begränsas till 300,000 kronor om året.

Nu är det på det sättet, att dramatiska teaterns kostnader genomsnittligen inte ha gått stort över 300,000 kronor om året. Under åren 1922—31 har i runt tal ett statsbidrag av 3 miljoner kronor utgått — alltså på 10 år i genomsnitt 300,000 kronor per år. Under spelåret 1931/1932 sprang visserligen den siffran upp till 437,000 kronor, men det berodde ju delvis på denna depression, som kom så hastigt och kastade sina svallvågor ända in i teatern. Den drabbade med lika förödande kraft de ekonomiska företagen här i landet, och därför behöver man väl inte förundra sig över att även teaterverksamheten har fått känning av densamma. Jag kan för min del inte inse, hur det skall kunna förhindras, att ett teaterföretag på detta sätt skall få sina affärsförhållanden påverkade av de ekonomiska konjunkturerna, framför allt när de förändras så radikalt och hastigt, som i detta fall har skett. En teater är ju inte något affärsföretag uti egentlig mening. Den kan inte kalkyleras på samma sätt som en vanlig affär. Utgifterna ha en viss tendens att hålla sig någorlunda konstanta, under det att inkomsterna kunna svänga mycket starkt både åt ena och andra sidan. En stor succé kan ju till exempel vålla en oberäknad hausse i kassan, under det att ett fiasko eller en serie av misslyckanden kunna åstadkomma en lika oberäknad nedgång i inkomsterna. Man kan ju säga, att det åligger en klok teaterledning att alltid sörja för att det skall bli framgång med de olika programmen, men det är lättare sagt än gjort och detta särskilt om man, som statsrevisorerna göra, håller på att dramatiska teatern skall hålla en synnerligen hög standard på sina program. Jag kan dock inte uppfatta statsrevisorernas av statsutskottet återgivna uttalande rörande repertoaren på något annat sätt. Statsrevisorerna säga nämligen: »I fråga om repertoaren hava revisorerna förut påpekat, att en tendens till övergång till allt lättare pjäser gjort sig gällande under de senare åren. Utan att närmare ingå på denna fråga hava revisorerna här endast velat framhålla, att repertoarens karaktär även är ett spörsmål, som intimt sammanhänger med frågan, till vilket belopp det allmännas bidrag till teaterverksamheten bör fastställas.» Jag vet emellertid inte, om det är riktigt, att det finns en sådan tendens till allt lättare program på dramatiska teatern. Om man ser på de program, som hållits i år, måste det sägas, att de äro ingalunda lättfärdiga, utan tvärtom äro de kanske väl allvarliga och väl konstnärligt krävande. Jag antar emellertid, att statsrevisorerna vandrat på »Guds gröna ängar» och att deras uttalande får tolkas såsom en admonition till dramatiska teatern att inte hålla en sådan där lättfärdig repertoar, att undvika lustspel, och se till, att det blir en konstnärligt hög kvalitet på programmen, och man kan ju också tycka, att det är klart, att statsunderstödd teaterverksamhet väl huvudsakligen skall vara till för att göra det möjligt att hålla en hög standard på programmen, att spela klassiska pjäser och överhuvud taget pjäser, som eljest inte så lätt skulle kunna framföras, om endast rena affärsmässiga synpunkter skulle göra sig gällande. Å andra sidan däremot är det svårt att i ena fallet säga detta och i andra fallet, att dramatiska teatern skall skötas affärsmässigt och skötas så, att den inte under några förhållanden ger större brist än 300,000 kronor, som statsrevisorerna och statsutskottet här ha uttalat sig för.

Det är också en annan sak, som man bör taga i betraktande i detta sammanhang och det är detta, att vissa år kan det bli exceptionella och särskilt stora krav, som vida överstiga vad som normalt kan anses vara erforderligt.

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.)

Ett verkligt krux för vår nationalscen är ju den synnerligen olämpliga byggnad, som den är inrymd i. Scenförhållandena anses ju av sakkunniga vara under all kritik, och även själva byggnaden i övrigt — salong och rader — är ju synnerligen olyckligt disponerad. Framför allt anföres mot dramatiska teatern, att den är för liten för att kunna bli en verklig folkteater. Den måste nämligen hålla för höga biljettpriser. Om den kunde ombyggas och rationaliseras, skulle det säkert vara möjligt att tillgodose de affärsmässiga synpunkterna på ett helt annat sätt. Nu har på föranstaltande av teaterutredningen en arkitekt undersökt denna sak. Han har framlagt inte något utarbetat förslag utan endast en skiss, men en skiss, som enligt min mening på ett genialiskt sätt löser frågan om dramatiska teaterns ombyggnad. Detta förslag kalkyleras löst till ett par miljoner kronor, men det skulle genom denna ombyggnad vara möjligt att utöka platsantalet vid dramatiska teatern till mer än det dubbla. Det är klart, att en verksamhet i denna teater på basis av en sådan förnyad moderniserad teatersalong och en förbättrad scen skulle ge ett ekonomiskt och konstnärligt helt annat resultat.

Jag vill inte säga, att teaterutredningen kommer att framlägga något förslag därom, men jag tror, att det är den enda vägen man kan gå för att åstadkomma en sådan där såväl ekonomisk som konstnärlig rationalisering av vår nationalscen. Det bör väl vara möjligt för Kungl. Maj:t att för vissa år höja statens bidrag eller anslå medel utanför de årligen av lotterimedel utgående anslagen, om detta blir nödvändigt och om det är den enda vägen fram mot en förbättrad ekonomi för teatern. Jag tror inte, att det vore klokt — framför allt inte ekonomiskt klokt — för statsmakterna att binda regeringens handlingsfrihet på den punkten såsom här är föreslaget, och jag vill därför för min del förutsätta, att det i statsutskottets förslag sådant det här föreligger inte ingår ett försök att på detta sätt klavbinda Kungl. Maj:t.

Jag har för min del ingen anledning att taga dramatiska teatern i försvar. Jag tror, att man gott kan konstatera, att dess tidigare ledning varit behäftad med synnerligen svåra brister. I det avseendet har det nu rent ekonomiskt sett blivit en annan ordning. Statsrevisorerna ha ju också uttalat sig för att ekonomisk sakkunskap borde bli »på ett sådant sätt representerad i styrelsen, att ekonomiska synpunkter verksamt kunna göra sig gällande vid teaterns skötsel». Som bekant har ecklesiastikministern väsentligt möblerat om i teaterns styrelse och vid nyrekryteringen av densamma framför allt tagit sikte på att just den där ekonomiska sakkunskapen skulle bli representerad i styrelsen. Men det går väl antagligen inte lättare att trolla med knäna på teaterlivets område än det gör på affärslivets område, och man skall inte inbillas sig, att denna, ekonomiskt mycket högt kvalificerade, styrelse skall kunna uträtta några underverk.

Däremot vill jag konstatera, att statsrevisorerna ha orätt, då de säga, att »trots gjorda påpekanden sådana åtgärder», d. v. s. åtgärder i besparande syfte, »icke lära vara att påräkna». Den nya styrelsen har tvärtom vidtagit åtskilliga sådana åtgärder, bland annat en lönereducering över hela linjen. Jag tror att med ledning av resultatet från det första kvartalet av detta år man kan räkna med att teaterns verksamhet i år kommer att gå så pass bra, att inte något högre anslag än dessa 300,000 kronor kan vara erforderligt. Och med de organisatoriska förändringar och besparingar, som teaterutredningen kommer att föreslå, tror jag också, att det genomsnittligt sett skall vara möjligt att i framtiden hålla anslagssumman inom den ram, som statsutskottet har föreslagit. Det vore dock olyckligt, om man skulle uppfatta förslaget så, att det innebure en absolut maximering av anslaget, och enligt min mening skulle själva besparingssyftet motverkas, om så skulle

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.)
ske. Då skulle antagligen en styrelse för denna dramatiska teater, om den trodde sig ha utsikt att göra sådana besparingar att icke alla dessa 300,000 kronor behövdes men den samtidigt visste, att den i så fall inte skulle få ut hela anslaget, anse sig förpliktad eller anse det vara förenligt med ekonomisk klokhet ur teaterns synpunkt att ändå göra av med hela anslaget, 300,000 kronor. Det vore bättre att ordna det så, att teatern skulle få dessa 300,000 kronor årligen och att den skulle få balansera eventuella besparingar på anslaget till nästkommande spelår. Man kan ju ändå inte med säkerhet räkna med att den konjunktur, som råder det ena året, vare sig ekonomiskt eller konstnärligt sett, skall vara bestående ett annat år, utan teatern måste räkna med att rätt stora kastningar från det ena året till det andra skola uppstå, och den måste gardera sig för detta. Det skulle därför vara en oekonomisk hushållning att sätta teatern på svältstat, på det sättet att anslaget varje år skall utgå med minsta möjliga belopp.

Då jag alltså, herr talman, tolkar utskottets förslag, dels så att detta anslagsbelopp på 300,000 kronor, som föreslagits såsom maximum av utskottet, endast är att uppfatta såsom ett genomsnittligt maximum, och dels så att detta uttalande — ifall det av riksdagen anammas — icke lägger hinder i vägen för en regering att tillgodose sådana speciella krav, som dem jag nyss nämnde, har jag ingen anledning att framställa något ändringsyrkande beträffande utskottets utlåtande.

Herr Widell: Herr talman! Jag saknar anledning att gå in på de punkter i statsrevisorernas uttalande, som den siste ärade talaren tog upp, alldenstund statsutskottet i sitt utlåtande icke alls har berört dessa punkter och alldenstund jag här icke svarar för statsrevisorerna utan för statsutskottet. Jag skall sålunda endast av den siste ärade talarens anförande taga upp vad som rörde statsutskottets utlåtande.

Den ärade talaren gjorde till en början den anmärkningen, att statsutskottet icke med ett ord omnämmt den utredning, som Kungl. Maj:t anbefallt i denna fråga. Nej, det är alldeles riktigt. Statsutskottet har inte gjort det och detta med full avsikt, eftersom vi icke kunna finna annat, än att denna utredning avser något helt annat än vad som för statsutskottet är det viktiga. För statsutskottet har det här kommit an på att åstadkomma en begränsning av statens kostnader för dramatiska teatern, men för utskottet föreligger icke till behandling det krav, som en utredning sedermera kan komma med: en folkteater eller en annan teater. Statsutskottet har saknat anledning att alls gå in på frågan om denna utredning, och vi ha i utskottet varken uttalat oss för eller emot densamma.

Den ärade talaren befarade också, att statsutskottets föreslagna maximering av statsbidraget av lotterimedel skulle kunna föregripa denna utredning. Jag vill uttrycka den livliga förhoppningen, att utredningen under inga omständigheter måtte komma till ett sådant resultat, att det skall erfordras ökade statsanslag för teaterverksamheten. Något sådant tror jag saknar varje utsikt att vinna bifall i riksdagen. Då den ärade talaren uppfattat statsutskottets utlåtande så, att det icke var så allvarligt menat med maximeringen av anslaget till 300,000 kronor, får jag på det bestämdaste förklara, att det är allvarligt menat — mer än 300,000 kronor böra icke beviljas per år i anslag till dramatiska teatern. Detta innefattar naturligtvis icke något hinder för dramatiska teaterns styrelse att, om den åstadkommer en besparing under ett år, använda denna besparing under ett följande år. Jag kan icke se något hinder för att detta anslag betraktas såsom ett reservationsanslag, ehuru Kungl. Maj:t naturligtvis måste medgiva detta. Jag gissar emellertid, att

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.)
Kungl. Maj:t kommer att göra det, så att därvidlag torde något hinder icke förefinnas för en sådan disposition av anslaget. Jag vågar uttrycka den bestämda förhoppningen, att Kungl. Maj:t för ifrågavarande ändamål icke kommer att bevilja högre anslag av lotterimedel än 300,000 kronor om året, och den ärade talaren har själv sagt, att detta belopp är vad dramatiska teatern i genomsnitt under de senaste tio åren per år har fått i anslag.

När vi behandlade denna fråga i statsutskottet, tyckte jag verkligen, att statsutskottet var synnerligen frikostigt mot dramatiska teatern, ty det kunde, enligt min mening, föreligga starka skäl för att sänka detta anslagsbelopp icke så litet. Det har emellertid statsutskottet icke gjort, utan det har stannat vid att föreslå ett anslag på 300,000 kronor. Det får var tillräckligt, och något därutöver anser jag för min del icke böra beviljas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I herr Widells yttrande instämde herr *Carlsson, Carl*.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö: Herr talman! Jag hade egentligen icke någon anledning att yttra mig i denna debatt, såvida det inte hade varit så, att jag önskade förklara att jag under förberedandet av detta ärende varit något tveksam beträffande huruvida jag skulle gå med på ett begränsat anslag till teatern i fråga. Jag har emellertid gått med på anslaget i den avsikten, att man skulle kunna kompromissa ihop revisorernas anmärkningar och statsutskottets uppfattning utan alltför stora och långa debatter. Revisorerna lade ju upp ärendet så, att man mycket väl skulle kunna komma in på frågan om vem som var orsaken till de förluster, som dramatiska teatern har gjort, om den låg hos dramatiska teaterns styrelse eller hos teaterchefen. Jag har emellertid för min del ansett — och det har också till sist blivit statsutskottets mening — att man helt skulle förbigå denna del av uppläggningsen och alltså inte uttala sig om var skulden kunde anses ligga. Det är nämligen ganska svårt att i detta fall göra ett riktigt uttalande.

Utskottet har kommit till det resultatet, att, då staten i dessa tider på alla områden nödgas vidtaga beskränningar och inskränkningar, man också här bör göra begränsningar. Detta vill jag för min enskilda del säga utan att på något sätt vara fientligt stämd mot dramatiska teatern vars ledning gjort beaktansvärda försök att få det bästa av teaterverksamheten. Vi ha således endast gått in för denna fråga i besparingssyfte, tvingade därtill av vad som skett på alla andra områden. För min del kan jag dock inte neka till att jag har känt en viss tillfredsställelse över de förklaringar, som dramatiska teaterns styrelse har lämnat i anledning av statsrevisorernas anmärkning. Det har nämligen förefallit mig som om statsrevisorerna på vissa punkter ha misstagit sig. Jag skall emellertid nu inte gå in i detaljer. Jag vill blott säga, att vissa jämförelser, som dramatiska teaterns styrelse har gjort med liknande företag i Köpenhamn, Oslo och Helsingfors, ha utfallit till fördel för dramatiska teatern. Det har också visat sig, att man här i Stockholm har varit mycket mer försiktig beträffande utgifterna än man varit i motsvarande teaterledningar i utlandet. Med utskottets förslag till begränsning av utgiftssumman gäller det som jag redan sagt, att göra ett litet försök att även på detta verksamhetsområde under en kristid komma med en påminnelse om nödvändigheten av att så långt möjligt göra besparingar. Och sådana kunna i detta fall göras icke allenast genom att utgifterna minskas utan också genom att inkomsterna ökas. Jag tror emellertid icke, att jag hade alla statsutskottets ledamöter med mig, då jag t. ex. uttalade min tillfredsställelse med den kassapjäs, som givits på dramatiska teatern under rubriken »Guds

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.) gröna ängar». Därvidlag voro meningarna nog delade. Man var tyvärr inte alldeles odelat glad att med ett sådant program få ökade inkomster. Men detta visar hur svårt det är att leda en teater till belåtenhet för alla.

Till slut ber jag få säga, att jag liksom herr Widell anser, att detta förslag icke i något avseende föregriper den utredning, som Kungl. Maj:t eller ecklesiastikministern har igångsatt. Den är en sak för sig. Och herr Widell betonade mycket starkt och jag instämmer däruti, att utskottet icke har med denna utredning att göra vid detta tillfälle. Det kan råda delade meningar om huruvida man borde ha denna utredning men det anser jag, att vi inte ha med att skaffa. En kommande riksdag får yttra sig om vad som var klokt eller oklokt i det avseendet. Vi ha endast att uttala oss om vad som varit samt att uttala en önskan om att försiktighet skall iakttagas i fortsättningen. Om t. ex. denna utredning skulle resultera i att man företager vissa experiment med teaterresor ute i landet, anser jag för min del, att Kungl. Maj:t i detta fall såväl som i alla andra fall, då utgifter förorsakas i anledning av en kommittés arbete, har rätt att bestrida de utgifter, som därmed äro förenade.

Härmed har jag velat ytterligare slå fast, att vi icke med detta utskottsutlåtande avse något föregripande av den pågående utredningen.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Vi, som tillhört 1932 års statsrevision, ha knappast någon anledning att deltaga i denna debatt. Vi ha av statsutskottet på nästan alla punkter i revisionsberättelsen fått rätt i våra anmärkningar, och man skulle kunna överlåta åt statsutskottets ledamöter att sköta om den här saken i kammaren.

Vad som föranlett mig att begära ordet är att herr Åkerberg undrade, om statsrevisorerna varit ute och vandrat på »Guds gröna ängar». Jo, det ha de. Hela statsrevisionen vandrade verkligen dit och övervoro en föreställning på dramatiska teatern. Men — och det vill jag säga till herr Åkerberg — om vi skulle ha verkställt en omröstning inom revisionen beträffande den pjäsen, hade det säkerligen blivit stor majoritet för ett gillande av pjäsens uppförande.

Det har i tidningarna efter revisionsberättelsens offentliggörande slagits ganska hårt på den strängen, att den pjäsen skulle vara en av orsakerna till den ifrågavarande anmärkningen. Detta påstående ber jag att få på det bestämdaste tillbakavisa. Vad som föranledde statsrevisionen att taga upp denna sak är de undersökningar, som tidigare ha gjorts, dels av förutvarande statsrevisorer och dels av teatersakkunnige, och vi skulle nu konstatera, huruvida de direktiv, som tidigare voro givna, blivit fullföljda. Statsrevisorerna ha ansett, att en teater, som har bidrag i form av hyresinkomster, i form av räntemedel, i form av restitution på nöjesskattemedel och som dessutom får mellan 300,000 och 400,000 kronor av lotterimedel, borde kunna reda sig, då övriga teatrar i Stockholm, vilka inte ha understöd i någon form, ha visat, att de kunnat uppehålla verksamheten. Statsrevisorerna ha icke syftat på att dramatiska teaterns bidrag från staten skulle bortfalla, men ha framställt den frågan, huruvida man icke skulle kunna minska på utgifterna och nöja sig med mindre bidrag från statens sida.

Herr Åkerberg sade vidare, att ecklesiastikministern gjort en ommöblering i dramatiska teaterns styrelse. Även den saken, herr Åkerberg, kan diskuteras. De fyra styrelseledamöter, som hållit igen med en hel del utgifter, fingo gå från sina uppdrag. och — ja, sedan skall jag sätta punkt för mitt anförande.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. nedbringande av kostnaderna för dramatiska teatern. (Forts.)

Herr Åkerberg: Jag tror, att herr Ström har i någon mån misstolkat statsutskottets utlåtande, då han konstaterar, att statsutskottet givit statsrevisorerna rätt i alla punkter. Jag tycker tvärtom, att man kan läsa det på ett helt annat sätt, när utskottet säger, att »utskottet vill emellertid framhålla, att, även om vissa av revisorernas anmärkningar torde få anses vara av teaterns styrelse tillfyllest förklarade» o. s. v. Det är ju dock ett ganska vittgående undantag, som statsutskottet gör ifrån sitt godkännande av statsrevisorernas ståndpunkt. Jag konstaterade själv med tillfredsställelse, att statsrevisorerna skulle ha varit förtjusta över pjäsen »Guds gröna ängar», men man får ändå inte tolka deras uttalande på annat sätt än, som jag nyss sade, såsom ett uttalande till förmån för en repertoar med hög konstnärlig standard och ett fördömande av lättare repertoar, och det har ju, som alla veta, även sina ekonomiska konsekvenser.

Vad herr Widells anförande beträffar, vill jag säga, att han egentligen icke sade någonting, som stred emot de anmärkningar jag gjort emot statsutskottets utlåtande. Han sade visserligen, att utredningen avser något annat är det, som statsutskottet sysslade med. Det anser jag vara en oriktig uppfattning, ty i utredningsuppdraget ingår även uppdraget att granska dramatiska teaterns affärer och att se till i vad mån dessa kunna rationaliseras. Utredningen kommer att föreslå ganska ingående organisatoriska förändringar och besparingsåtgärder just i det syftet, så att jag tror, att jag kan försäkra, att den utgiftssumma, som man här har tänkt sig, inte kommer att behöva överskridas. Men jag kan ändå inte undgå att tycka, att det förslag, som statsutskottet kommit till, på ett egendomligt sätt generaliserar hela problemet.

Herr von Heland: Herr talman! Jag har väckt en motion, berörande dramatiska teaterns verksamhet, vilken ännu icke behandlats. Eftersom jag alltså senare får tillfälle att återkomma till frågan om denna penningsslukande institution, skall jag därför nu icke mycket förlänga debatten.

Jag vill vid detta tillfälle endast fastslå en mening i utskottets motivering, vari utskottet föreslår »att statsbidraget av lotterimedel för närvarande begränsas till det i utredningen angivna beloppet, 300,000 kronor». Det är detta »för närvarande», som jag nu vill stryka under, och att det sålunda är utskottets avsikt, att dylika penningmedel icke skola kunna tillerkännas dramatiska teatern annat än »för närvarande». Det är denna utskottets deklARATION, som gör, att jag tills vidare kan gå med på utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 14.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 15—17.

Lades till handlingarna.

Punkten 18.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 19—21.

Lades till handlingarna.

Herr förste vice talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Vidare yttrade herr **förste vice talmannen**: Jag ber att få inför kammaren meddela, att det i samråd med andra kammarens talman har övervägts, att under nästa vecka endast ett arbetsplenium skulle hållas, nämligen på onsdagen, med början klockan 11 f. m., då gemensamma voteringar komma att äga rum; för den händelse så behövdes, skulle sammanträdet fortsättas på kvällen. Men slutgiltigt besked i denna sak kan inte givas, förrän den talmanskonferens, som är sammankallad till måndag förmiddag, har ägt rum. Anslag om utgången av denna talmanskonferens' beslut kommer att uppsättas.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 260.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riks-försäkringsanstalten;

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till vattenkraftslånefonden jämte i ämnet väckta motioner;

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till stöd åt hantverket jämte i ämnet väckta motioner;

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning» gjorda framställning om anslag till hantverkslånefonden; samt

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 246, till Konungen angående viss ändring i gällande motorfordonsförfordning.

Anmäldes och bordlades

särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, med förslag till ordningsstadga för riksdagens första kammare m. m.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 27 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående markbyte mellan kronan och Malmö stad för utvidgning av Bulltofta flygplats;

nr 107, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1933/1934 för viss personal inom den civila statsförvaltningen;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 110, i anledning av väckt motion om anslag för påbörjande av till- och ombyggnad av posthuset i Linköping; samt

nr 111, i anledning av väckta motioner om förstatligande av hela det svenska järnvägsnätet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om tull å
vissa torkade
eller saltade
frukter.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 48, i anledning av väckta motioner om införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 107 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson* m. fl. och nr 180 i andra kammaren av herr *Olsson* i Blädinge m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att nr 68 i gällande tulltaxa skulle hava följande ändrade lydelse:

Tull för
100 kg
kronor

Fruktar och bär, ätbara:

torkade eller saltade:

68 aprikoser, bananer, bruneller, persikor, plommon, sviskon och äpplen, härunder inbegripna skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker 25: —.

I enlighet med vad utskottet i betänkande nr 44 anmält hade utskottet till behandling i samband med nämnda motioner upptagit ett av herr *Wallén* m. fl. i motion nr 11 i andra kammaren framställt yrkande, att riksdagen måtte besluta, att följande tilläggstull skulle från dag, som Kungl. Maj:t bestämde dock senast den 1 juli 1933, utgå för nedanstående varuslag:

*Om tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)*Tull för
100 kg
kronor.

Skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning
av läskdrycker 25:—.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 107 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och II: 180 av herr Olsson i Blädinge m. fl., om införande av tull å vissa torkade eller saltade frukter, ävensom motionen II: 11 av herr Wallén m. fl., i vad densamma avsåge tull å skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Nilsson* i Kristianstad, *Boman*, *Ericson* i Obergå, *Jönsson* i Slåtåker, *Jönsson* i Boa, *Lithander*, *Forssberg*, *Heiding* och *Brännström*, som på återopade grunder ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till dels de likalydande motionerna I: 107 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och II: 180 av herr Olsson i Blädinge m. fl. dels ock motionen II: 11 av herr Wallén m. fl., i vad densamma avsåge tull å skal och kärnhus av äpplen samt s. k. chopped apples till beredning av läskdrycker, besluta, att vid införsel från utlandet av till nr 68 i gällande tull-taxa hänförliga varor tull skulle från och med dag, som Kungl. Maj:t bestämde, utgå med 25 kronor för 100 kilogram, beräknat efter verkliga nettovikten.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Vid behandlingen av detta ärende vill jag fästa uppmärksamheten på att bevillningsutskottet lämnat en utredning varav framgår, att en förnyad tull på nu ifrågavarande varor skulle tillföra statskassan en i dessa tider synnerligen välbehöflig inkomst. Det oaktat har utskottets majoritet kommit till det resultatet, att man inte nu borde gå in för att återinföra denna tull.

Jag vill erinra därom, att tullsatsen på dessa varor ända så sent som 1929 var 50 öre per kilogram, och i de motioner, som nu äro väckta, har man nöjt sig med att begära hälften av detta belopp. Om man ser på införselstatistiken, finner man, att om vi haft den gamla tullen kvar, skulle den tillfört budgeten en inkomst av 5—6 miljoner kronor; men om man går in för det belopp, som motionärerna och reservanterna nu föreslagit, skulle det dock göra mellan 2—3 miljoner kronor. I reservationen erinras det ju om, att vi stå inför en högst betydande budgetbrist, som givetvis på något sätt måste fyllas, innan riksdagen kommer att åtskiljas. Vi veta nu också, att den indirekta beskattningen i det läge, som vi för närvarande befinna oss uti, naturligtvis är ofrånkomlig. Vi ha ju också i livligt minne, att vi ha tillgripit beskattning på en del varor, som vi kunna säga vara i viss mån umbärliga, nämligen sprit, maltdrycker och tobak, vilka ju varit utsatta för betydande skatteförhöjningar både vid förutvarande riksdag och vid den nuvarande. Man kan visserligen just inte räkna de varor det nu gäller till de umbärliga, men de äro sådana, som vi åtminstone delvis producera här inom landet. Om vi således här införa en tull, som kanske närmast har karaktären av en finansstull, har den dock en dubbel verkan, i det den nämligen i viss mån kanske även medför något skydd för den inhemska fruktodlingen och kanske i icke mindre grad för tillvaratagande av de inhemska bären, som givetvis kunde få ett större intresse, om prisläget för dessa i någon mån förbättrades.

Vi ha ju vid skilda tillfällen haft tullfrågan uppe, men vi ha ofta mött hinder, som vi måste respektera, nämligen handelspolitiska skäl. Jag vill nu

Om tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)

säga, att något sådant hinder icke föreligger, när vi gå att besluta i detta ärende. Om man inte går in för att taga den tullsats, som reservanterna här föreslagit, tror jag, att jag vågar förutspå, att följden, när vi skola gå till slutreglering av budgeten, blir den, att vi få taga till så mycket kraftigare tullförhöjningar på vissa andra varor, exempelvis kaffe och möjligen något annat. Ehuru det väl kan vara delade meningar om, huruvida det är lämpligast att tillgripa beskattning på det ena eller det andra slaget av varor, tror jag, att man i fortsättningen bör följa den principen, som vi ha försökt att hålla oss till, att man försöker gå så måttligt fram som möjligt, när det gäller olika förhöjningar av vissa nödvändiga varor, så att höjningen inte blir alltför märkbar. Om vi underlåta att gå med på det förslag, som reservanterna här ha framlagt, blir säkerligen följden den, att vi få taga ut så mycket kraftigare tull på vissa andra produkter.

Jag finner därför, att det finns fullt fog för att tillråda kammaren att gå med på det mycket måttliga förslag, som reservationen innebär, nämligen att besluta en så måttlig tullsats på dessa torkade eller saltade frukter som 25 öre per kilogram.

Med denna korta motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Björnsson: Herr talman! Bevillningsutskottets ärade ordförande har genom sitt sätt att argumentera för den motion, varom här är fråga, betydligt reducerat diskussionen, därigenom att han praktiskt taget fullständigt utelämnat de tullskyddspolitiska synpunkterna på denna fråga. Han medgav, att det var fråga om en finanstull, d. v. s. endast om en indirekt beskattning. Motionärerna hava således icke här haft till syfte att skydda någon inhemsk näring utan burit fram sin motion i det lofvärda syftet att lätta finansministerns bekymmer för att få budgeten att gå ihop. Men i finansministerns budgetplan ingår inte en sådan beskattning som denna; och om bevillningsutskottet hade ansett, att tullen borde inpassas såsom ett led i finansplanen, hade det varit skäl att dröja med den, till dess man har att taga ställning till det hela.

Emellertid vill jag säga, att alldeles oberoende av den saken har utskotts-majoriteten efter min mening mycket goda skäl till att säga nej till en indirekt beskattning av detta slag. Det förhåller sig nämligen så, att vi i vårt land ha en så pass stark indirekt beskattning av olika slag, jämfört med den direkta beskattningen, att man inte rimligen har någon anledning att utan mycket goda skäl öka denna indirekta beskattning. Utskottets ordförande nämnde, att vi i rätt stor utsträckning gett oss på indirekt beskattning på varor, vilka han betecknade som »i viss mån umbärliga, såsom sprit och tobak», och det kan man ju hålla med honom om, att de äro »i viss mån umbärliga». Jag tror, att man till en början kan gå ännu ett steg och säga, att de äro rena lyxvaror. Herr Bergman kommer kanske att gå ytterligare ett steg och säga, att de äro skadliga. Men när sedan herr ordföranden skulle finna en lämplig gradation mellan sprit och tobak å ena sidan och torkad frukt å den andra, tyckte jag, att han i varje fall gjorde gradavståndet litet för kort. Han sade, att även dessa senare varor voro, om inte direkt umbärliga, så i alla fall inte på något sätt nödvändiga. Jag tror, att man mycket lugnt kan påstå, att de varor, om vilka här är fråga, utgöra en högst önskvärd beståndsdel i svenska folkets diet, en beståndsdel, som det inte finns den minsta sakliga anledning att söka reducera till mindre dimensioner än den nu har. Jag erinrar mig från tidigare behandling av motsvarande fråga i bevillningsutskottet, att man särskilt från frisinna håll med ett myc-

Om tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)

ket starkt patos förfäktat den meningen, att man bör så mycket som möjligt lämna obeskattade födoämnen, som ha sådan betydelse för folkhälsan, som torkad frukt av auktoriteter anses ha. Jag vill vidare erinra om, att fastän vi närma oss juni månad, är riksdagen ännu inte slut. Det är inte osannolikt, att vi komma att få frågor om ytterligare indirekt beskattning att avgöra, innan riksdagen är slut. I bevillningsutskottet ligga vilande motioner, som gå ut på en rätt betydande förhöjning av den indirekta beskattningen på ett så viktigt livsmedel som t. ex. margarin. Där går man visserligen inte ut ifrån att såsom ett primärt syfte åstadkomma en beskattning. Man har fastmera ett näringspolitiskt syfte med skatten. Vi veta ännu inte, hur det kommer att gå med den frågan; men om bevillningsutskottets ärade ordförande har någon önskan att bereda plats för en beskattning av margarin, anser jag det vara taktiskt oklokt av honom att nu lägga stenar i sin egen yäg genom indirekt skatt på här ifrågavarande livsmedel.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Den siste ärade talaren erinrade om, att dessa varor inte hade behövt tillgripas för finansplanen. Men jag tror, att vi få bevittna, att den finansplan, som är framlagd i år, inte kommer att till alla delar hålla. Detta är ju inte heller underligt i så ekonomiskt halsbrytande tider, som vi för närvarande leva i. Därför tror jag inte, att det skulle vara möjligt att framtrolla den finansminister, som skulle kunna lägga fram en finansplan, som till alla delar skulle kunna hålla under så pass många månader, som riksdagen är samlad under detta år.

Vidare sade talaren, att han önskade, att vi skulle dröja med att avgöra denna fråga. Jag vill ju erkänna, att det inom bevillningsutskottet kanske har varit ett visst missnöje med att man velat provocera fram denna fråga just nu och inte vänta till något senare, och jag vill säga, att om jag hyst den minsta tvekan om, att denna inkomst icke varit behövlig, skulle jag givetvis mycket gärna ha varit med om ett sådant uppskov med ärendets avgörande; men den, som har den minsta inblick i finanserna för närvarande, torde inte kunna bestrida, att den inkomst, som här kan ernås, är synnerligen behövlig. Därför synes det mig vara klokt att avgöra frågan nu, så att man vet, att man där har åtminstone ett visst belopp, som man kan taga hänsyn till, när man skall gå vidare och besluta i de frågor, som komma fram senare.

Herr Björnsson erinrade vidare om, att vi eventuellt skulle få någon statsinkomst på margarin, och det kan ju hända, att det av mer än en anledning blir nödvändigt att belägga denna vara med någon beskattning. Men det torde inte vara någon som helst anledning att befara, att vi inte ha tillfälle att i budgetplanen använda de eventuella inkomster, som sedermera kunna komma av den beskattningen.

Jag tror därför, att man bör alldeles bortse från de skäl, som herr Björnsson här har framfört. Jag tror, att kammaren handlar klokt i att här försöka framskaffa ett tillskott till statskassan, som är synnerligen välbehövligt. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Bergman: Herr talman! I anledning av de bägge anföranden, som hållits av den ärade ordföranden i bevillningsutskottet, ber jag för min del att få tillkännage, att jag, som på grund av uppdrag inom annat utskott ej kunde deltaga, när utskottets beslut i denna fråga fattades, ansluter mig till majoriteten i utskottet och således avstyrker denna tull.

Det förvånar mig, att utskottets ärade ordförande är så angelägen om att

Om tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)
belasta just de nyttiga, hälsosamma och för folknärningen önskvärda produkter, som här är fråga om. Det förvånar mig så mycket mera, som herr ordföranden för helt kort tid sedan medverkade till att avslå en stor gruppemotion, vari det föreslogs att på annat och lämpligare sätt taga ut pengar till statens nu mer än vanligt oundgängliga extraordinära behov.

Jag håller fullkomligt med om, att staten kommer att behöva mycket pengar, men varför ej i stället skattlägga sådana varor, som äro ej blott onödiga utan även direkt skadliga, såsom fallet är med de flytande lyxartiklar en föregående ärad talare antydde? Jag vågar försäkra, att det finns många, både inom och utom riksdagen, som dela min mening i detta avseende. Av dessa artiklar och andra dylika skulle man kunna få ut mycket mer än hittills. Jag ber att få förklara, att den åsikt, som herr Björnsson sade ha tidigare från frisinnat håll deklarerats i detta avseende, den hysa vi alltjämt.

Jag får, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Bergmans yttrande instämde herr *Larsson, Johan*.

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad: Jag ber endast att få erinra om, att jag i mitt förra anförande sade, att vi ju hade beskattat de varor, som nog ingen tar fel, att herr Bergman åsyftade, och jag har gått med på en så hög beskattning, som Kungl. Maj:t föreslagit och som vi ansett tillräddigt att ur olika synpunkter gå med på. Jag vill inte här närmare gå in på detta. Men jag anser, att allt har sina gränser, och vi ha ju de sista åren försökt att gå så varsamt fram som möjligt på de olika områdena för att inte åstadkomma alltför häftiga rubbningar. Jag tror, att detta har varit en klok politik.

Det spörsmål, som herr Bergman nu hänsyftade på, har visserligen varit under diskussion inom bevillningsutskottet; men jag tror, att majoriteten har ansett, att det inte var skäl att för närvarande tillgripa en högre beskattning på det området, såvida man vill se på det finansiella läget. Det är ju detta, som vi kanske närmast ha anledning att i detta sammanhang se på, i varje fall när det gäller de varor, som herr Bergman åsyftade.

Jag ber slutligen att få påstå, att jag inte tror, att herr Björnsson blir så förfärligt ledsen, ifall denna tullsats går igenom, liksom jag knappast tror, att herr Bergman heller blir det, fastän han kanske hellre skulle hava sett, att pengarna hade tagits på något annat håll.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talman jämligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 48, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Om tull å vissa torkade eller saltade frukter. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr andre vice talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;
Nej — 40.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av väckta motioner om fortsatt giltighet för gällande bestämmelser angående utförselbevis för råg och vete.

Ang. bibehållande av utförselbevisen för råg och vete,

Till bevillningsutskottet hade för förberedande behandling hänvisats följande motioner angående utförselbevis för råg och vete, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 115 i första kammaren av herr *Trygger* m. fl. och nr 66 i andra kammaren av herr *Lindman* m. fl., däri hemstälts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att de genom Kungl. Maj:ts förordning den 12 juni 1931 (nr 207) förlängda bestämmelserna i förordningen den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete skulle äga fortsatt giltighet från och med den 1 augusti 1933 tills vidare; samt

2) motionen nr 193 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, däri hemstälts, att riksdagen måtte besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1933 till och med den 31 juli 1937.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av dels de likalydande motionerna I: 115 av herr *Trygger* m. fl. och II: 66 av herr *Lindman* m. fl., dels ock motionen II: 193 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp, besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelserna skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1933 tillsvidare till och med den 31 juli 1935.

Reservation hade anförts av herrar *Örne*, *Lövgren* i Boden, *Björklund*, *Ericson* i Boxholm, *Hjalmarsson*, *Sjödahl*, *Rosén*, *Werner* i Hultsfred och *Eklund*, som på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 115 av herr *Trygger* m. fl., II: 66 av herr *Lindman* m. fl. samt II: 193 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp.

Herr **Sjödahl**: Herr talman, mina herrar! Med anledning av bevillningsutskottets tillstyrkande av att utförselbevisen skola bibehållas i två år, har jag jämte några andra ledamöter i utskottet avgivit en reservation.

Utskottet självt medger i sin motivering, att utförselbevisen för närvarande icke äga nämnvärd betydelse, och i det referat av kommerskollegiets yttrande, som är avtryckt i utskottsutlåtandet, anföres, att dessa utförselbevis för närvarande sakna all praktisk betydelse. Det framgår också, om man granskar siffrorna på de restitutioner av tullmedel, som under de sista åren utgivits, att dessa siffror ha gått ned ifrån 2 å 3 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor årligen till under de

Ang. bibehållande av utförselbevisen för råg och vete. (Forts.)
 två sista åren blott en summa av 50,000 å 60,000 kronor, så att det är nog så enligt dessa siffror, att utskottet har all anledning att säga, att utförselbevisen icke äga någon nämnvärd betydelse. Jag tror, att utskottet skulle gott ha kunnat instämma i kommerskollegiets yttrande, att de för närvarande sakna all praktisk betydelse.

Man kan ju fråga sig, varför under sådana omständigheter utskottet ändå gått med på en tillstyrkan av en anordning, som saknar all praktisk betydelse, och det anföres av utskottet som skäl, att utskottet anser det ovisst, om stödaktionen för spannmålsodlingen fullföljes efter gällande eller eventuellt andra riktlinjer. Denna känsla av ovisshet kunde måhända motionärerna hysa vid riksdagens början, men motionärerna och riksdagen kunna ju knappast hysa den i dag, då såsom sista punkten på föredragningsordningen står upptaget utskottsutlåtandet rörande stöd åt spannmålsodlingen. Det är alltså i dag icke något ovisst, huruvida riksdagen kommer att fullfölja det ekonomiska stöd åt spannmålsodlingen, som man förut har slagit in på. Måhända skulle motionärerna inför ovissheten beträffande läget följande år anse det vara lämpligt att vid nästa års riksdags början motionera för att avvakta, huruvida liknande åtgärder då skulle vidtagas eller icke, men för närvarande behöver inte riksdagen sväva i någon som helst ovisshet om att man fortsätter på den stödjande linje, som man under några föregående riksdagar slagit in på.

Jag skall inte här, herr talman, upptaga någon diskussion om huruvida dessa utförselbevis äro att betrakta som exportpremier eller ej — den diskussionen har här ofta förts — men jag vill erinra om att kommerskollegium i sitt utlåtande säger, att de till sin natur måste betraktas som exportpremier. Visserligen har man både ifrån utskottet och ifrån kommerskollegium anfört, att några direkta olägenheter av handelspolitisk art icke för närvarande ha kunnat skönjas med anledning av dessa exportpremier — enligt kommerskollegiets definition — men detta beror, menar kollegiet, givetvis därpå, att utförselbevisen under de senaste åren kommit i funktion i så ringa omfattning. Ämbetsverket pekar även på faran för motåtgärder, som skulle kunna vidtagas av andra länder, som utsattes för en svensk export av spannmål, om nämligen en sådan export i något större skala komme att äga rum. Man har därför ifrån ämbetsverkets sida varnat de svenska statsmakterna för att fortsätta med denna taktik i innevarande ögonblick, i synnerhet som Sverige eventuellt kunde skadas i sin handelspolitiska verksamhet på olika håll därigenom att man kunde peka på att Sverige självt använde något som ifrån ett ledande ämbetsverks sida här i landet betecknades såsom exportpremier. Kommerskollegiet skriver: »Helt naturligt komme strävanden från Sveriges sida, som möjligen vid den förestående ekonomiska världskonferensen eller eljest kunde komma till uttryck för främjande av sunda handelspolitiska metoder, att lätt nog ställas i en mindre gynnsam dager, i händelse mot den svenska handelspolitiken kunde riktas den anmärkningen, att Sverige självt tillämpade systemet med exportpremier.»

Då därför, herr talman, det har vitsordats från synnerligen sakkunnigt håll, att dessa utförselpremier för närvarande sakna all betydelse, då man vidare kan återinföra dem, om stödet åt spannmålsodlingen skulle bortfalla eller eventuellt omläggas och då man måste betrakta dem som en fläck på svensk handelspolitik, som förminskar Sveriges rent moraliska prestige vid handelspolitiska uppgörelser, så ber jag för min del att få yrka bifall till reservanternas förslag i ärendet och avslag på utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Den siste ärade talaren lade, såvitt jag kunde bedöma åtminstone, tyngdpunkten på att dessa utförselbevis sakna betydelse för närvarande. Jag förmodar, att när han upprepade

Ang. bibehållande av utförselbevisen för råg och vete. (Forts.)
 gånger särskilt betonade detta, ville han därmed ge ett erkännande av att de under vissa tider haft en utomordentligt stor betydelse, och jag är mycket tacksam för att han på så sätt ville ge detta erkännande. Jag tror, att så varit förhållandet, och var och en, som är inne i spannmålshandelns läge, torde kunna betyga, att det är så. Nu har visserligen utskottet understrukit, att utförselbevisen, som vi ha det just nu, sakna praktisk betydelse, och jag hoppas att vår spannmålshandel skall bli ordnad på det sättet, att vi kanske inte få något behov av dessa utförselbevis under den närmaste tiden. Men vi veta ju inte, hur utvecklingen kan gå, och eftersom vi nu ha dem införda här i landet, synes det mig vara oklokt, att man låter dem upphöra, ty det blir naturligtvis alltid något mera anledning till delade meningar, om man låter dem vara ur funktion en viss tid och man sedan skall återigen införa dem.

Det har vidare anförts här, att utförselbevisen skulle ha karaktären av exportpremier. Det är ju klart, att utförselbevisen kunna ju, som de ha lagts i vissa andra länder, otvivelaktigt betecknas till sin karaktär som exportpremier, men jag förnekar på det bestämdaste, trots kommerskollegii yttrande, att så varit förhållandet här i landet. De ha gällt enbart vissa sådessa, råg och vete, och icke någonting annat, de ha icke kunnat tillgodogöras ekonomiskt, utan att importen varit minst lika stor som exporten, och det har således icke inneburit någon pekuniär uppoffring för staten, att de varit i funktion. Jag vill ju hoppas, att vi inte inom den närmaste tiden få så förändrade förhållanden, att vi behöva tillgripa dem, men det finns inte någon som helst anledning att inte låta dem finnas kvar, och, som jag nämnde i början av mitt anförande, kan ju läget förändras därhän, att de bli lika behövliga i fortsättningen, som de tidigare varit. Jag ber att få vädja till kammaren att vi måtte få bibehålla detta organ, som ju uteslutande tillkommit som stöd för spannmålsproducenterna mot en handel här i landet, som av helt naturliga skäl, vilket man icke heller kan fordra, icke tar sådan hänsyn till producenternas läge, att dessa under alla förhållanden kunna få ut vad som rätteligen bör dem tillkomma.

Med hänsyn därtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sjödahl: Herr talman! Blott en kort replik.

Utskottets ärade ordförande mente, att eftersom jag och reservanterna med mig så starkt betonade, att dessa utförselpremier för närvarande sakna betydelse, jag därmed erkänt, att de vid föregående tillfällen under vissa tänkbara situationer kunnat äga betydelse. Jag vill inte bestrida, att de kunnat äga betydelse, men jag vill bestämt bestrida, om utskottets ärade ordförande däri inlägger, att jag för min del och reservanterna med mig tro, att utförselbevisen, även om de haft betydelse, skulle ha varit av verkligt gagn för det svenska jordbruket. Det har jag för min del icke gjort något uttalande om.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag kan instämma med båda de föregående ärade talarna i så måtto, att utförselbevisen icke för närvarande ha någon nämnvärd betydelse eller rättare sagt icke någon betydelse alls, men naturligtvis kan det tänkas, att de framdeles kunna, liksom tidigare varit fallet, få en viss och icke så ringa betydelse för vår spannmålsmarknad.

Jag fäste mig vid några uttalanden av den förste ärade talaren, däri han framhöll, att det var närmast, såvitt jag kunde förstå, handelspolitiska skäl, som skulle tala för att vi nu frånginge det hittillsvarande systemet. Han menade — och ett liknande uttalande förekommer ju i departementschefens yttrande — att det skulle kunna vara till förfång för oss vid kommande förhand-

Ang. bibehållande av utförselbevisen för råg och vete. (Forts.)
 lingar, ekonomiska konferenser eller dylikt, om vi hade kvar utförselbevisen. Jag skulle kunna förstå detta resonemang, om man verkligen trodde, att vi vid dylika förhandlingar skulle kunna vinna någonting genom att hänvisa till att vi hade upphävt utförselbevisen. För egen del har jag ytterst svårt att tro, att vi genom en sådan hänvisning verkligen skulle kunna skaffa oss några fördelar. För övrigt vill jag säga, att vi ha ju under de senaste åren varit nödsakade av prisförhållandena att vidtaga en hel del reglerande åtgärder. Det har utfärdats importförbud och det har utfärdats andra regleringar, som man naturligtvis under normala förhållanden inte kommit att vidtaga. Andra länder ha ju för övrigt, åtminstone de allra flesta, gått mycket längre än vi i detta avseende, och jag har därför svårt att tro, att ett bibehållande av denna anordning, som mig veterligen icke mött någon opposition från främmande land, skulle komma att i den närmaste framtiden — det gäller ju här endast två år — bli till någon som helst skada för oss. Det går ju rykten om att den nuvarande regeringen är betänkt på att föreslå riksdagen ytterligare en hel del reglerande åtgärder av olika slag.

Jag har endast velat peka på detta förhållande, och jag kan icke dela den mening, som framkommer hos reservanterna, om dessa handelspolitiska vådor. Jag erkänner visserligen, att man icke för dagen och under den närmaste tiden kan tro, att utförselbevisen kunna ha någon nämnvärd betydelse, men då jag icke heller kan anse, att systemets bibehållande kan vara till någon som helst skada för oss, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Boman: Herr talman! Det är ju sant, som här uttalats, att för närvarande ha dessa utförselbevis ingen som helst praktisk betydelse, men jag vill fästa uppmärksamheten på att i de uttalanden av kommerskollegium, som åberopats, och i dem, som äro avgivna av rikets handelskamrar — ett flertal av dem starkt frihandelsvänliga — uttalas, att förhållandena äro sådana, att det finns all anledning att bibehålla utförselbevisen. När spannmålshandeln för närvarande icke är fri, är det klart, att de icke kunna ha någon betydelse, men detta är ju provisoriskt, och man vet inte, hur länge det varar.

Då utförselbevisen första gången infördes, var ju det starkaste skälet, att det skulle bli möjligt för spannmålsproducenterna att icke vara hänvisade till en enda köpare utan ha den möjlighet, som låg i att, om man blev underbjuden av köparen inom landet, kunna exportera varan. Detta förhållande kvarstår ju alltjämt, även om det icke gör sig gällande för närvarande. Jag tvekar därför inte alls att biträda utskottets hemställan.

Herr Björnsson: Herr talman! Det enda argument för utförselbevisens bibehållande av någon vikt, som överhuvud taget har framförts här, är ju inte det, att dessa utförselbevis sakna betydelse, utan det är väl det, som utskottets ärade ordförande anförde, att det är bra att ha dem kvar, därför att om de skulle behövas en gång, så möter det inte så stort motstånd att få behålla dem, som det skulle göra att få dem, i fall de då skulle införas på nytt. Han ville med andra ord draga en liten växel på slentrianen, men jag undrar, om han ändå inte överskattar riksdagens konservatism. Nu är det ju så, att hela världens handelspolitik är så förvirrad, att det är mycket svårt att bedöma, för det första vad dessa utförselbevis skulle betyda, under förutsättning att vi överhuvud taget finge någon export av svensk spannmål, och för det andra hur förhållandena komma att gestalta sig på snart sagt vilket område som helst om ett år. Men vad som förefaller mig underligt, det är, att man här vill så där utnyttja riksdagens beskedlighet nu, då ut-

Ang. bibehållande av utförelsebevisen för råg och vete. (Forts.)
 förelsebevisen äro fullkomligt betydelselösa, till att få dem fastlästa inte bara för ett år — för det år som det föreliggande förslaget om spannmålsreglering avser — utan också för ett år till, till den 31 juli 1935. Därmed har man ju fattat ett beslut, som griper in i en tid, beträffande vilken vi inte, *absolut inte*, kunna säga, att de sakna betydelse. Det vore väl med avseende å detta mycket klokare, om vi väntade till nästa riksdag med att taga ståndpunkt till den frågan.

Herr talman! Jag finner, att de starkaste skälen tala för att man röstar med reservanterna.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 34, i anledning av vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Punkterna 1—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 50.

I motion II: 218 hade herr *Eriksson* i Stockholm hemställt, att riksdagen måtte besluta, att musiksergeanten i Livregementets till häst reserv Carl Axel Erik Cederblad skulle från och med den 1 juli 1933 från Vadstena krigsmanshuskassa tilldelas understöd enligt samma grunder, som om han tjänat för understöds erhållande föreskriven tid.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på anförda skäl hemställt, att förevarande motion II: 218 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ström* i Lidköping, *Bäcklund*, *Laurén*, *Lovén*, *Paulsen* och *Johansson* i Sollefteå ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 218, måtte medgiva, att musiksergeanten i Livregementets till häst reserv Carl Axel Erik Cederblad finge från och med den 1 januari 1933 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd av 420 kronor.

Herr **Ström, Torsten:** Herr talman! Jag har tillsammans med fem andra av utskottets ledamöter anmält reservation på denna punkt. Statskontoret hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att i detta fall bevilja en pension å 600 kronor att utgå från allmänna indragningsstaten. Det är här, som på andra punkter, principerna, som hindra, att pension får tagas ur Vadstena krigsmanshuskassas fonder, och därför föreslår statskontoret, att den skall utgå å allmänna indragningsstaten. Utskottets majoritet har ansett att ingen pension bör utgå.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen, vilken utmynnar i ett yrkande på ett understödsbelopp av 420 kronor per år, att utgå från och med den 1 januari 1933.

*Om understöd
 åt musik-
 sergeanten
 C. A. E.
 Cederblad.*

Om understöd åt musiksergeanten C. A. E. Cederblad. (Forts.)

Herr **Widell**: Herr talman! Jag vill endast påpeka, att, därest reservationen bifalles, kommer pensionen att bli högre än det understöd, som vederbörande skulle få från Vadstena krigsmanshuskassa. Således går reservationen utöver motionens yrkande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 51—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkten 79.

*Om pension
åt fackskole-
föreståndar-
innan Ida
Norrby.*

I en den 3 mars 1933 dagtecknad proposition, nr 207, avseende ecklesiastikdepartementet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby finge från och med månaden näst efter den, då hon frånträdde sin befattning vid skolan, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 2,400 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft två i anledning av propositionen avgivna motioner I: 295 och II: 465, väckta den förstnämnda av herr *Hammar skjöld* m. fl. och den sistnämnda av herr *Linnér* och herr *Olsson* i Golvvasta. I nämnda motioner hade hemställts, att föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby måtte från och med månaden näst efter den, då hon frånträdde sin befattning vid skolan, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten få uppbära en årlig pension av 3,268 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte avslå såväl Kungl. Maj:ts förevarande proposition som omförmälda motioner I: 295 och II: 465.

Reservation hade anförts av herrar *Akerberg*, *Gustafsson* i Stensholm, *Lindgren* och *Laurén*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å omförmälda motioner I: 295 och II: 465, i vad de skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, måtte medgiva, att föreståndarinnan för fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala Ida Norrby finge från och med månaden näst efter den, då hon frånträdde sin befattning vid skolan, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 2,400 kronor.

Herr **Hammar skjöld**: Herr vice talman, mina herrar! Med avseende å den föreslagna pensionen åt föreståndarinnan för fackskolan i Uppsala, fröken

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)

Ida Norrby, ha alla myndigheter, som yttrat sig, varit ense därom, att i allmänhet den största varsamhet bör iakttagas, när det gäller beviljandet av pension åt personer, som icke varit anställda i statstjänst, men samtliga dessa myndigheter ha också varit ense därom, att det dock i förevarande fall föreligger fullgod anledning till undantag.

Den, vilkens erfarenhet omfattar någon längre tid tillbaka, kan också intyga, att fröken Norrbys verksamhet vid fackskolan varit av utomordentlig allmän betydelse. Den har varit av mycket stor allmän betydelse därigenom, att den verksamt har bidragit till att ge allmän aktning och uppskattning åt det husliga arbetet överhuvud, och den har varit av stor betydelse också därigenom, att från fackskolan utgångna elever ha i olika ställningar kunnat verksamt bidra på en gång till en förbättrad ekonomi och till ett främjande av folkhälsan. Jag behöver endast erinra om de lärarinnor, som tjänstgjort i olika skolor, och kanske ännu mera om de konsulenter, som varit anställda i hushållningssällskapens tjänst. Det har gällt på en gång att tillgodose de ekonomiska kraven och åstadkomma ett billigare levnadssätt och att samtidigt förbättra levnadsstandarden genom att åstadkomma ett bättre tillgodogörande av råmaterialier och födoämnen, vilka förut ofta nog — om de inte förstördes — åtminstone fingo sitt värde förringat genom en oförständig och oskicklig beredning. Redan härigenom ha hon och hennes anstalt, med vilken hon kan identifieras, utövat en högst betydelsefull verksamhet.

På ett särskilt område är jag också i tillfälle att intyga, hur hon direkt har gagnat statens ekonomi. Under krigsåren uppkom med allt skäl den tanken, att mathållningen vid de militära etablissemangen borde förbättras i det dubbla syftet dels att göra den mera ekonomisk, dels också att göra den mera tillfredsställande för smak och hälsa. När den saken var uppe i statsrådsberedningen, förelåg ett förslag från arméförvaltningen att inrätta en läroanstalt för att lära upp dylika köksföreståndare. Jag tillät mig då säga, att vi skulle vila en smula på hanen, ty om jag telefonerade till Uppsala, skulle saken sannolikt klaras på ett enklare sätt. Jag telefonerade också till Uppsala, och då visade det sig, att fackskolan i Uppsala var både villig och i stånd att anordna en kurs för dylika köksföreståndare vid regementena. Sådana föreståndare och föreståndarinnor för större anstalter, såsom militära etablissemang och sjukhus av olika slag, ha sedan i stor utsträckning utbildats och varit av betydelse icke blott i besparingshänseende utan även för väsentlig förbättring av mathållningen och därigenom också av trevningen och hälsan.

Det är ju också ett alldeles särskilt erkännande, som denna fröken Norrby erhållit, då hon av medicinska fakulteten för sina förtjänster om folkhälsan kallats till medicine hedersdoktor vid promotion i Uppsala. Det är — det vågar man väl säga — en exemplös utmärkelse från sakkunnigt håll.

Nu har hon emellertid haft det felet, att hon varit mycket litet om sig, och detta har också utskottet lagt henne till last. Utskottet har åberopat, att hennes anstalt mycket väl kunnat sörja för hennes pension med anlitan av den stora inkomst från en av henne utgiven kokbok, som hon ställt till anstaltens förfogande. Jag undrar, om en sådan oegennytt, ett sådant uppgående i allmänna ändamål, för vilka hon inrättat anstalten och fullföljt densamma, verkligen bör lända henne till last.

Som sagt, med allt erkännande därutav, att största varsamhet bör iakttagas, när det gäller att bevilja pension åt personer, som icke varit anställda i statstjänst, finner jag i likhet med myndigheterna, att i detta fall finnas fullgoda skäl att ändå ge pension åt en sådan person.

Vad pensionsbeloppet angår, har det varit föremål för olika meningar. Jag

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)
 för min del har jämte några andra ortskunniga personer föreslagit ett högre belopp. Myndigheterna ha föreslagit lägre belopp, och det lägsta belopp, som har blivit föreslaget, är det belopp, som sålunda föreslagits av Kungl. Maj:t, och det är detta belopp, som här förordas av reservanterna i utskottet. Jag vill i sakens närvarande läge inte spänna bågen högre än att jag tillåter mig att på det mest bevakande sätt anhålla om bifall till detta reservanternas yrkande.

Häri instämde herrar *Reuterskiöld, Rydberg, Johansson-Dahr, Hellberg, Bergman* och *Sam Larsson*.

Herr Ström, Torsten: Man förstår av alla de instämmanden, som här kommit till uttryck, att i denna kammare äro väl förhoppningarna inte så stora, att bankoutskottets utlåtande på denna punkt skall vinna bifall.

Bankoutskottet har inte varit omedvetet om alla förtjänster, som fröken Norrby har haft och har, som även av den föregående ärade talaren påpekades, och utskottet har sagt bland annat: »Utan att underskatta värdet av Norrbys arbete såsom föreståndarinna för fackskolan för huslig ekonomi kan utskottet för sin del icke finna tillräckliga skäl i detta fall föreligga för beviljande av statspension.» Man finner också av departementschefens framställning, att till och med han var mycket tveksam att framlägga denna proposition. Departementschefen säger: »Jag delar statskontorets uppfattning om angelägenheten av att varsamhet iakttages, då det gäller att bereda pension såsom uttryck av erkännande för verksamhet utom statens tjänst. Jag har även beträffande här föreliggande fall hyst tvekan, huruvida pension bör utverkas.»

Denna pension är en ren principiell historia. Vi ha haft fall tidigare, då framställning har gjorts om statspension åt personer, anställda i enskild tjänst. Vi erinra oss, att i denna kammare ett par år å rad gjordes framställning om pension åt fröken Anna Sandström, men att riksdagen avslög dessa framställningar. Det finns inte mer än två fall, där staten givit — inte pension — utan i stället nationalbelöningar, som jag rätteligen vill kalla det för, och de två personer, som kommit i åtnjutande därav, äro Rösio och konstnären Forsberg. Det är endast dessa två fall, man kan peka på.

Vi ha emellertid i bankoutskottet övervägt saken mycket noga och ansett, att det har en viss prejudicerande inverkan, om riksdagen skulle bifalla den gjorda framställningen.

Vidare har denna skola haft möjligheter att tidigare kunna ordna pension åt fröken Norrby. Dessutom har fröken Norrby själv åtnjutit ganska stor avlöning, varför hon själv skulle kunna ha bidragit till att betala sin del av pensionsavgiften.

Allt som allt är det många skäl, som tala emot ett bifall till den gjorda framställningen. Att det inom utskottet har varit ganska stor majoritet för avslag bevisas därav, att utskottet med 11 röster mot 4 beslutat att avslå den gjorda framställningen. Inom några minuter hinna vi fram till ett annat utlåtande från bankoutskottet. Det är bankoutskottets utlåtande nr 37. Där gäller det understöd åt gamla soldater, alltså bidrag ur Vadstena krigsmanshuskassa. Av principiella skäl har utskottet inte kunnat bifalla en del framställningar. Det finns gamla soldater, för vilka det fattades endast några få dagar i 600 för att de skulle kunna komma i åtnjutande av understöd, men för att man inte skulle komma in på alltför vidlyftiga vägar, har utskottet gått emot dessa, och jag har även anslutit mig till majoriteten på grund av principiella skäl.

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)

Under sådana förhållanden anser jag för min del, herr talman, att då vi om en stund härefter av principiella skäl inte kunna bevilja understöd på några hundra kronor åt gamla fattiga f. d. soldater, ha vi i detta fall inte heller anledning att bryta mot principerna. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Sigfrid Hansson, Wilhelm Björck* och *August Johansson*.

Herr Stendahl: Herr andre vice talman! Visserligen har jag inte deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men om jag hade gjort detta, skulle jag utan tvekan ha anslutit mig till majoritetens ståndpunkt. Jag skall utöver vad den siste ärade talaren anförde som huvudskäl, nämligen att den person, som det här är fråga om att ge pension, inte varit i statstjänst, lägga några skäl till.

Denna skola har ett statsanslag, och det förefaller mig, att om en privat institution får statsanslag, förutsättes, att det åligger institutionens styrelse att sköta sin ekonomi på ett sådant sätt, att den med hjälp av statsanslaget plus institutionens egna inkomster får utgifterna och inkomsterna att gå ihop. I och med att institutionens ledning inte gör detta, förefaller det mig, som om det kunde råda tvekan om, huruvida statsanslag bör ges eller inte. Nu har denna institution fått ett rätt så stort statsanslag, och under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det borde åligga styrelsen att inom detta anslags ram sörja för nödig pension, om styrelsen anser, att sådan pension bör ifrågakomma. För min del vill jag inte alls bestrida, att inte pensionering av den ifrågavarande personen bör ske. Om det nu är på det sättet, att man inte sörjt för detta i tid, förefaller det mig, som om möjligheterna att sörja för detta efteråt kvarstå.

Om man inte själv kan hitta på någon väg att gå, så skall jag tillåta mig att anvisa en mycket enkel väg, som, såvitt jag förstår, i detta fall både kan och bör anlitas, utan att statsmedel ytterligare böra tillgripas. Som bekant har denna skola ett gott anseende. Tillströmningen av inträdessökande är mycket stor och många gånger större än det antal, som kan tagas emot. Om det är fråga om 240 elever och pensionen skall vara 2,400 kronor, gör det 10 kronor per elev och år — således 5 kronor per elev och termin. Det är väl ingen, som verkligen vare sig tror eller vågar påstå, att skolans existens skulle stå på spel, om en höjning av 5 kronor skulle vidtagas av terminsavgiften, och det förefaller mig, som om det skulle vara fullt försvarbart att kvittera en skuld till en duktig tjänsteman, duktig lärare eller lärarinna vid en skola genom en sådan höjning av avgiften.

Herr talman! På grund av vad den föregående ärade talaren anförde, med vilken jag instämmer, och på grund av de skäl, jag här framlagt, tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerberg: Herr talman! I utskottet har jag anslutit mig till reservationen och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

De argument, som herr Ström anförde, att vi i andra fall inte äro i tillfälle att bevilja pensioner till fattiga människor och att vi därför inte böra göra det nu, när det här gäller en människa, som inte anses fattig, äro ju argument, som ofta framföras här, men jag tror, att man bör vara försiktig med sådana argument. Man bör pröva varje fall för sig, och pröva, om de förtjänster, vederbörande inlagt, äro av den natur, att de kunna motivera en sådan pension eller annan hjälp från statens sida.

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)

Herr Ström åberopade även ett par prejudikat och sade, att de voro de enda sådana prejudikat, som hade förekommit, när riksdagen hade givit pensioner av detta slag. Jag vill dock till denna prejudikatsamling lägga ytterligare ett, nämligen grundlagsutgivaren Hagman, som också erhöll pension av staten. Jag tror, att det kan vara minst lika goda skäl att bevilja en sådan förmån i det här fallet.

För övrigt skulle jag vilja erinra om att första kammaren, när sådana här fall ha varit före, har varit mera generös och mera benägen att uppskatta förtjänster i och för sig än vad medkammaren varit.

Man kan ju säga som herr Stendahl, att det är skolans sak att sörja för sin tjänsteman eller sin föreståndarinna, när hon nödgas avgå. I det här fallet får man väl ändå taga hänsyn till att skolan inte har vidtagit den åtgärden, och jag tror också, att den i närvarande stund har stora svårigheter att kunna sörja för fröken Norrbys pensionering. Jag kan i detta sammanhang erinra om att riksdagen i år har vidtagit en betydande reduktion av det anslag, som har utgått till skolan. Herr Stendahls förslag att höja elevavgiften till skolan kan ju sägas vara ett Columbi ägg, men alla, som ha med affärer att göra i dessa tider, och det har ju även herr Stendahl, torde inse, att det är ett tveeggat svärd, som man inte i nuvarande tider anlitar i onödan.

Jag har för min del den uppfattningen, att fröken Norrbys insatser och förtjänster äro av det slag, att de kunna av riksdagen honoreras med pension, och jag hänvisar i övrigt till det anförande, som herr Hammarskjöld hållit.

Till slut ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Åkerbergs yttrande instämde herr *Lindgren* och fröken *Hesselgren*.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman, mina herrar! Sedan landshövding Hammarskjöld och den siste ärade talaren ha talat för reservationen i denna punkt, skulle det väl vara onödigt att säga så mycket ytterligare, men jag för min del har, då jag biträtt reservationen, utgått därifrån, att det är verkligen en honnörsak för svenska riksdagen att åtaga sig att lämna pension åt en så förtjänstfull medlem av det svenska samhället, som fröken Norrby enligt mitt sätt att se är.

Det har varit så, att våra flickskolor från forna dagar inte varit så omhuldade som de allmänna läroverken för gossar. Det har varit så även beträffande skolorna för huslig ekonomi, att de kanske inte kommit så till sin fulla rätt, som de borde ha gjort. Det är väl i alla fall på det sättet, att den husliga ekonomien i samhällslivet är av så betydande ingripande art för svenska folket, att det är en verklig livsgärning att lära våra unga kvinnor att sköta ett hem samt även låta dem få utbilda sig till lärarinnor i huslig ekonomi. Fördenskull anser jag inte, att de skäl, herr Ström framförde här och vilka blivit emotsagda av den siste ärade talaren, äro riktigt tillämpliga här, nämligen att vi endast frångått våra principer beträffande fallen Rösiö och konstnären Forsberg.

Beträffande nu den av herr Stendahl anvisade vägen, varpå skolans styrelse skulle kunna gå in för en pensionering av sin föreståndarinna, nämligen genom att öka elevavgiften med 5 kronor, om jag inte missförstod honom, per elev och termin, skulle jag för min del vilja säga, att det har inte varit så värst billiga terminsavgifter vid denna skola. Att nu lägga kostnaderna för denna pensionering enbart på eleverna, tror jag knappast är riktigt. Jag tror, att det är riktigtare, om staten bidrager i någon mån till denna pensionering.

Jag för min del har i bankoutsrottet inte många gånger kunnat gå med på

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)

pensioner, då de ej ha kunnat beviljas på annat sätt än vad som här kan ske.

Då emellertid denna fråga nu har passerat alla myndigheter och Kungl. Maj:t i sin proposition har hemställt om en pension på 2,400 kronor, vilken jag anser väl avvägd, ber jag därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindley: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på att man verkligen beträffande denna fråga är inne på vägar, som kunna bli mycket farliga i framtiden. Man tänker här nämligen försöka få fastslagen en princip i fråga om utdelandet av nationalbelöningar. I detta fall gäller det en sådan nationalbelöning till en skolföreståndarinna, som visserligen — det betvivlar jag inte — har gjort ett gott arbete och skrivit några kokböcker, vilka möjligen en del av herrarna här ha haft mycken nytta av. Men ha verkligen dessa kokböcker så stort nationalvärde, att vi för den skull skola vara tvungna att giva författarinnan en nationalbelöning? Jag fruktar, att vi, om vi nu skulle gå in för den principen, säkerligen i framtiden komma att få höra den återopad i en hel del fall. Jag vågar nämligen påstå, att det finns tusentals människor i vårt land, som skulle kunna anses berättigade att erhålla en nationalbelöning för det verk, som de utfört.

Den nu ifrågakvarande personen har inte varit anställd i statens tjänst, men likväl anser man, att hon borde tilldelas en nationalbelöning i form av en statspension. Det finns enligt min mening inte någon möjlighet att kunna gå med på detta förslag utan att därigenom ett farligt prejudikat skapas för framtiden. Dessutom är det ju ett faktum, att vederbörande i detta fall haft möjlighet att komma i åtnjutande av pension, ty det framgår av utskottets utlåtande, att »från och med den 1 juli 1926 har möjlighet stått öppen för Norrby att mot erläggande av vederbörliga avgifter vinna delaktighet i statens pensionsanstalt». Detta har hon emellertid uraktlåtit. Utskottet har i en hel del fall förvägrat rätt till statspension, när utskottet kunnat konstatera, att vederbörande inte velat begagna sig av möjligheten att genom inträde i en pensionsanstalt kunna bli pensionsberättigade. Jag kan inte finna, att något undantag därifrån bör göras i detta fall, i all synnerhet som, såsom jag förut sagt, genom ett dylikt undantag det skulle skapas ett mycket farligt prejudikat.

På grund av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Wigforss: Jag har inte många ord att tillägga i denna debatt. Vad som här kan sägas såväl för som emot har blivit sagt på ett, som jag tycker, lika utmärkt sätt. Det är en ren omdömesfråga, om man menar, att det här föreligger ett sådant fall, där man kan med frångående av vanliga regler ge en pension, även om man inte kan stödja sig på några direkt formella grunder. Att Kungl. Maj:t varit tveksam beträffande detta förslag, framgår ju av propositionen, och att vi inte ansett det kunna stödjas på vanliga formella grunder, framgår ju av att vi frångått både överstyrelsens och statskontorets förslag och grundat vårt förslag på en skälighetsprövning med hänsyn till Ida Norrby's insatser.

Jag skall emellertid för att lugna de betänkligheter, som här ha framförts rörande detta falls betydelse såsom prejudikat, be att få påpeka, att, om jag i fortsättningen kommer att bedöma pensionsärenden inom finansdepartementet, kommer jag inte att på något sätt känna mig bunden av detta fall såsom prejudikat med hänsyn till vad som komma kan. Det är ett fullständigt in-

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)
dividuellt bedömande, som inte kommer att kunna åberopas annat än i den generella formen, att det inte skall vara uteslutet för Kungl. Maj:t, om Kungl. Maj:t finner, att en person gjort en betydande insats, att framlägga ett förslag för riksdagen om en rimlig pension. Jag tror inte, att kammaren gör sig skyldig till något slöseri, och jag tror inte heller, att kammaren kommer att ångra, om den i detta fall följer den generösare linjen och bifaller Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. reservationen till utskottets utlåtande.

Herr Björck, Wilhelm: Herr talman! Även efter de lugnande ord, som nyss uttalats ifrån regeringsbänken, tror jag ändå, att själva detta ärendes upplägning bär syn för sägen, att man är ute på farliga vägar. Ingen av oss, som för några år sedan röstade för understöd åt Rösiö och för understöd åt Forsberg, kunde någonsin misstänka, att vårt handlande i dessa undantagsfall skulle kunna åberopas såsom motiv för den åtgärd, som reservanterna här vilja föreslå.

Såsom herr Lindley mycket riktigt påpekat, — och herr Ström har varit inne på samma sak — är det i de anförda precedensfallen inte fråga om annat än en nationalbelöning. Men i det nu förevarande fallet gäller det att övertaga en klar pensionsskyldighet, som en statsunderstödd anstalt har och som givetvis bör kunna fullgöras inom ramen av det anslag, som står till förfogande. Detta anslag är för närvarande 70,000 kronor, och jag kan för min del vitsorda, att åtskilliga inom utskottet, vid granskningen av detta anslag, funno, att det knappast fanns någon anledning att gå med på ett så högt anslag som 70,000 kronor. Det visade sig nämligen, att om man gjorde en del besparingar i skolans budget — där förekom det bland annat för en sekreterare ett ganska kraftigt arvode, vilket eventuellt skulle kunna falla bort — så skulle man mycket väl ha kunnat gå ned till åtminstone 68,000 kronor. Jag tror, att spåren förskräcka. Och även om jag är alldeles övertygad därom, att den nuvarande chefen för finansdepartementet kommer att hålla ord att icke framdeles åberopa detta fall, så lär det inte kunna undgås, att man dock lägger ihop det ena fallet och det andra, och hade riksdagen beviljat pension åt Anna Sandström, såsom denna kammare ville, hade vi haft ett klart precedensfall.

Jag har ytterligare ett skäl som gör, att jag måste ställa mig på utskottets sida, och det är, att jag inte alls är övertygad om att det inte kommer ifrån anstaltens sida att av dessa egna medel fogas ett pensionstillägg till det grundbelopp, som skulle utbetalas av staten, och det skulle för mig vara av mycket stort intresse att från regeringsbänken få besked om, huruvida man har undersökt dessa möjligheter och om det inte är så, att man nu bara vill ha en grundplåt till pensionen för att sedermera öka ut den.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag tror, att herr Lindley är alldeles för optimistisk, då herr Lindley anser, att tusentals människor äro lika förtjänta av det allmännas erkänsla som den nu ifrågavarande personen.

Jag tror för min del, att den som har någon kännedom om och någon uppfattning av betydelsen av hennes verksamhet, måste säga sig, att denna är något så gott som enastående. Det har nu här talats om, att anstalten borde ha bekostat denna pensionering. Jag återkommer till vad jag förut sagt, att anstalten har varit i hög grad identisk med henne, och det skall väl icke läggas henne till last, att hon av oegennyttiga skäl icke låtit använda anstaltens medel härtill. Det har vidare här i debatten åberopats, att det har utgått statsanslag till skolan, men det kan väl ändå inte ha varit förborgat för utskottet

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)

heller, att denna anstalt icke har haft ett tillräckligt statsanslag, vilket varit önskvärt, utan att skolan till stor del upprätthållits genom enskilda donationer.

Jag upprepar, att detta icke kan vara något farligt fall, det är i högsta grad jämförligt med fallet Rösio, vilken ju också var en sådan folkuppfostrare på sitt område som fröken Norrby varit på sitt, och jag finner för min del, att riksdagen och speciellt dess första kammare borde med glädje begagna tillfället att belöna en så förtjänstfull verksamhet, om nu denna belöning skall betraktas såsom nationalbelöning och icke såsom pension.

Herr vice talman! Jag vidhåller i varje fall mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr **Lindley**: Jag vill bara fästa uppmärksamheten vid det förhållandet, att om vi skulle bifalla detta förslag, skulle vi begå en oerhörd oförrätt gentemot fröken Anna Sandström, som inte fick någon pension beviljad av riksdagen. Hon hade gjort en lika stor gärning som fröken Norrby. Ja, det finns folk här, som vilja framhålla fröken Sandströms gärning på skolornas område som en av de förnämsta gärningar, som har utförts av någon kvinna. Men likväl avslog vi en begäran om pension åt henne.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr **Forssell**: Det har av herr Hammarskjöld sagts, att vi inte skulle bestraffa fröken Norrby, på den grund att hon varit generös gentemot sin anstalt. Det är inte på något sätt vår mening. Man kan emellertid vända på saken och säga, att när det ur handlingarna framgår, att fröken Norrby har på sin privata verksamhet såsom författarinna förtjänat så pass stora summor, att hon kunnat till sin anstalt donera 190,000 kronor, kan man ha skäl att begära, att denna anstalt skall ha råd att offra 11,000 kronor, vilket enligt handlingarna var den summa, som behövdes i engångsavgift, för att fröken Norrby skulle komma med i en statlig pensionsanstalt. Det förhåller sig således inte så, att fröken Norrbys medel och anstaltens medel varit identiska. Det har faktiskt varit så, att hon har donerat av sina egna medel till anstalten. Hon har varit anstaltens föreståndarinna och gjort ett utmärkt arbete på den platsen. Har man då inte rätt att begära, att anstalten skall pensionera henne? I detta fall är det en väsentlig skillnad mellan den position fru Norrby intager och den, som Rösio eller konstnären Forsberg hade. De voro inte ens anställda vid någon anstalt, som av dem fått några sådana ekonomiska förmåner. Här föreligger således en situation, som åtminstone förbjuder mig att rösta för att staten skulle träda emellan och befria anstalten från dess skyldighet mot sin gamla, högt förtjänta föreståndarinna.

Jag vill därför yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr andre vice talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Hammarskjöld** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 34 punkten 79, röstar

Ja;

Om pension åt fackskoleföreståndarinnan Ida Norrby. (Forts.)
Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hammar skjöld* begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 49;

Nej — 34.

Herr förste vice talmannen infann sig och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

Punkterna 80—92.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 93.

*Om tilläggs-
pension åt
f. d. lektorn
J. Johansson.*

I likalydande motioner I: 30 och II: 58, väckta den förstnämnda av herrar *Thelin* och *Nordborg* samt den sistnämnda av herr *Wallerius* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta tillerkänna f. d. lektorn vid Göteborgs latinläroverk *Joh. Johansson* en tilläggs-pension å allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att sammanlagda pensionsförmånerna utgjorde 4,600 kronor, med rätt att å sammanlagda pensionsbeloppet åtnjuta förhöjning enligt bestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1925, samt att detta pensionsbelopp måtte av lektor *Johansson* få åtnjutas från och med den 1 juli 1932.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner I: 30 och II: 58 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Thelin**: Herr talman! Denna punkt är föranledd av en motion, väckt i första kammaren av herr *Nordborg* och mig, och en likalydande motion, väckt i andra kammaren av herr *Wallerius* m. fl. Det gäller en tilläggs-pension till f. d. lektorn vid Göteborgs latinläroverk, *Joh. Johansson*. Lektor *Johansson* avgick med pension den 30 juni 1932. Han hade då en tjänstetid av 30 år och tillerkändes avkortad pension å 4,190 kronor, d. v. s. $\frac{30}{33}$ av det för lektor i högsta lönegraden gällande pensionsunderlaget, eller 4,600 kronor. Det är emellertid en del omständigheter, som göra, att motionärerna funnit, att lektor *Johansson* borde vara berättigad till full och hel lektorspension, och jag skall be att få framhålla några sådana synpunkter.

Lektor *Johansson* har varit notarie hos riksdagens andra kammare åren 1888—1901. Vidare har han varit notarie hos 1888, 1893 och 1898 års kyrkomöten. Vidare har lektor *Johansson* före tillträdet av sin lektorstjänst under

Om tilläggspension åt f. d. lektorn J. Johansson. (Forts.)

mer än 20 år varit rektor vid folkskoleseminarium och erlagt sådan befattningshavare åliggande pensionsavgift. Lektor Johansson har erlagt i pensionsavgifter ett belopp, som med cirka 449 kronor överstiger vad han skulle haft att betala för en oavkortad lektorspension av 4,600 kronor. Lektor Johansson har under år 1932 gjort underdånig ansökan hos Kungl. Maj:t om rättighet att vid avskedstagandet komma i åtnjutande av oavkortad lektorspension, men denna ansökan har såsom utskottet framhållit, inte föranlett någon framställning till riksdagen.

Emellertid ha såväl skolöverstyrelsen som statskontoret tillstyrkt lektor Johanssons ansökan. Skolöverstyrelsen erinrar därvid bland annat om att överstyrelsen tidigare vid upprepade tillfällen föreslagit, att rektor vid allmänt läroverk, högre lärarinneseminariet, folkskoleseminarium eller tekniskt läroverk, vilken under viss minimitid — 12 år — innehaft tjänst eller förordnande såsom rektor men sedermera återgått till ordinarie ämneslärartjänst, efter sådan återgång måtte få behålla det högre pensionsunderlag, som varit gällande för honom såsom rektor.

Skolöverstyrelsen framhåller vidare, att ett bifall till lektor Johanssons ansökan icke skulle kunna anses riskabelt ur prejudikatsynpunkt, enär endast tre personer fylla förutsättningarna för bibehållande av rektors pensionsunderlag efter avgång från rektorsförordnande.

Nu kanske någon tycker, att det är förklarligt, att skolöverstyrelsen vill tillgodose en förtjänt skolmans intressen vid avskedstagandet och därför förordat tilläggspension, men även statskontoret, som inte kan misstänkas för att handla efter känsluskäl utan som tvärtom alltid håller huvudet kallt, då det gäller utgifter för statsverket, har givit framställningen sitt förord.

Statskontoret framhåller, att Johanssons tjänstgöring som notarie hos riksdagens andra kammare åren 1888—1901 samt hos 1888, 1893 och 1898 års kyrkomöten visserligen icke författningsenligt kan räknas honom till godo såsom tjänsteår för tilläggspension, men, å andra sidan, framhåller statskontoret, har riksdagen dels vid åtskilliga tillfällen, när en riksdagens befattningshavare efter långvarig anställning befunnits icke längre kunna vid framskriden ålder bibehållas vid sin anställning, beviljat vederbörande pension av statsmedel, dels ock någon gång medgivit, att dylik anställning finge i fall, där allenast avkortad pension för statstjänsten erhållits, räknas vederbörande till godo i pensionsavseende och därför beviljat en tilläggspension, så att sammanlagda pensionsförmånen kommit att motsvara det för vederbörandes statstjänst fastställda pensionsunderlaget. Det är i anslutning till detta statskontorets yttrande, som motionärerna funnit rättvist, att lektor Johanssons ifrågasvarande tjänstgöring såsom notarie hos riksdagen och kyrkomötet på så sätt räknades honom till godo, att en tilläggspension beviljas honom till ett belopp av 410 kronor. Därigenom komme hans sammanlagda pensionsförmåner att motsvara hel lektorspension å 4,600 kronor.

Nu säger bankoutskottet, att »utskottet icke funnit tillräcklig anledning föreligga för beredande åt Johansson av tilläggspension». Utskottet framhåller, att riksdagen »plägat uppställa såsom förutsättning för tillgodoräkandet, att den tjänstgöring, varom fråga är, varit av direkt allmännyttig beskaffenhet och till särskilt gagn för befattningshavarens arbete i statstjänst». Att tjänstgöringen såsom riksdagsnotarie är en tjänstgöring av direkt allmännyttig beskaffenhet, det bestrides väl icke av någon ledamot av riksdagen. I det hänseendet torde alltså Johansson hava fullgjort allan rättfärdighet även enligt bankoutskottets utlåtande. Att det vidare kan medföra gagn för en seminarierector att hava tjänstgjort såsom notarie i riksdagen synes mig ingalunda uteslutet, men mera kategoriskt vågar jag påstå, att tjänstgöring så-

Om tilläggspension åt f. d. lektorn J. Johansson. (Forts.)
 som notarie i kyrkomötet medför gagn för såväl befattningen såsom seminarie-
 rektor som ännu mer för befattningen såsom lektor i kristendomskunskap.
 Denna tjänstgöring synes mig verkligen vara av beskaffenhet att »särskilt
 kvalificera» befattningshavaren för hans statstjänst, för att använda banko-
 utskottets uttryck.

Då alltså såväl skolöverstyrelsen som statskontoret tillstyrkt tilläggspen-
 sion åt lektor Johansson, vågar jag, herr talman, yrka bifall till motionen.

Herr Åkerberg: Ja, herr talman, jag anser mig icke böra uppehålla mig
 länge vid denna sak. Den person, som det här gäller, har först varit semina-
 rierektor och sedan frivilligt övergått till en lägre tjänst såsom lektor vid la-
 tinläroverket i Göteborg. När denna person frivilligt övergick från en högre
 till en lägre befattning, torde såsom en konsekvens därav följa, att han får
 nöja sig med den lägre pension, varmed denna lägre tjänst är förenad. Om
 han hade velat förvissa sig om, att han trots nedflyttningen i lektorstjänsten
 skulle bli tillförsäkrad en högre pension, hade han ju kunnat göra det, men
 då han icke gjort det, torde han få stå sin egen risk. För övrigt har jag en
 misstanke om, att det icke var utan privategoistiska beräkningar, som han
 gjorde flyttningen. Antagligen fick han högre inkomster, och det kan också
 vara andra spekulationer med i beräkningen. Det meddelas, att samtidigt som
 vederbörande avgick från lektorsbefattningen tillträdde han befattningen så-
 som rektor vid ett enskilt prästseminarium i Göteborg, och denna befattning
 innehar han för närvarande. Han blev utnämnd till rektor för det Schartauan-
 ska seminariet 1932, samma år som han avgick såsom lektor. Det kan knappast
 vara några ömmande skäl, som föranleda, att han bör tilldelas en högre pen-
 sion, och då egentligen några andra mera bärande skäl icke åberopas för denna
 uppflyttning, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hem-
 ställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder före-
 komna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu före-
 dragna punkten hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motio-
 nerna; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med över-
 vägande ja besvarad.

Punkterna 94—106.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr
 35, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att
 utgå av affärsdrivande verks medel m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande
 hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlå-
 tande nr 36, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller under-
 stöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Punkterna 1—13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

I likalydande motioner I: 40 av herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad m. fl. och II: 353 av herr *Pehrsson* i Bramstorp hade hemställts, att änkan Goda Charlotta Elisabet Leufvén och hennes dotter Maria Kristina Amalia Leufvén måtte, räknat från och med den 1 mars 1932, så länge båda levde och förbleve ogifta, få uppbära pension från allmänna indragningsstaten till belopp av tillhoppa 1,200 kronor årligen samt att, då endera av dem avlede eller trädde i äktenskap, pensionsbeloppet för den andra skulle utgöra 900 kronor.

*Om pension
åt lantbruks-
rådet J. G.
Leufvéns
efterlevande.*

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner I: 40 och II: 353 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Gustafsson* i Stensholm och *Laurén*, vilka yrkat, att riksdagen, med bifall till förevarande motioner I: 40 och II: 353, måtte medgiva, att lantbruksrådet Johan Gustaf Leufvéns änka Goda Charlotta Elisabet Leufvén och makarnas dotter Maria Kristina Amalia Leufvén finge räknat från och med den 1 mars 1932, så länge båda levde och förblevo ogifta, uppbära pension från allmänna indragningsstaten till belopp av tillhoppa 1,200 kronor årligen samt att, då endera av dem avlede eller trädde i äktenskap, pensionsbeloppet för den andra skulle utgöra 900 kronor.

Herr Gustafsson, Karl: Herr talman, mina herrar! Med den utgång, som vi nyss bevittnat beträffande en fråga under en annan punkt, tjänar det nog icke mycket till att giva sig in på att försvara reservanternas ståndpunkt, men jag kan icke hjälpa, att jag i alla fall måste säga några ord.

Jag får då först säga, att det skulle ha varit ett undantag från regeln om Kungl. Maj:t i detta fall hade tagit upp till behandling frågan om pension till Leufvéns efterlevande änka och dotter. Här är ett sådant fall, där mannen varit statsanställd men icke tillräckligt länge, och vid sitt på ett tidigt stadium inträffade frånfälle efterlämnade han änka och en behövande dotter. Jag anser därför, att vi skulle kunna något rubba på principen och i detta fall gå in för att bifalla det förslag, som föreligger i reservationen, nämligen att en pension av 1,200 kronor årligen må tillfalla änkan och dottern efter lantbruksrådet Gustaf Leufvén, som haft tjänstgöring i Berlin.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till den av mig och herr Laurén i denna punkt avgivna reservationen.

Herr Åkerberg: Herr talman! Utskottet har icke ansett, att pension i detta fall är nödvändig. Tjänstetiden i statens tjänst är endast fyra år, och med hänsyn till den praxis, som följts i bankoutskottet tidigare, har utskottet ansett, att detta icke räcker till för pension. Det har tidigare beviljats pensioner åt änkor efter icke-ordinarie statstjänare, men undantagslöst ha vederbörande då haft att uppvisa en avsevärt längre tjänstgöringstid. Därtill kommer, att enligt papperen behållningen i boet icke är liten, närmare bestämt 36,000 kronor, samt att barnen i familjen äro vuxna. Ett av dessa barn är av sjukdom oförmöget att försörja sig självt, men om pension i detta fall skulle beviljas, torde det icke ankomma på staten att sörja därför utan på de andra institutioner, hos vilka Leufvén varit i tjänst och i främsta rummet Malmöhus läns hushållningssällskap och Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om pension åt lantbruksrådet J. G. Leufvéns efterlevande. (Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Då jag är motionär i detta ärende skall jag tillåta mig att yttra några få ord.

Jag har motionerat därför, att jag funnit, att synnerligen goda skäl tala för, att en pension i detta fall beviljas. Det är så, att lantbruksrådet Leufvén visserligen icke innehåft reell statstjänst mer än en kort tid, men alltsedan Leufvén så att säga trädde ut i livet och började verka har han ägnat sina krafter och sin förtjänstfulla verksamhet åt det allmännas tjänst. Det framgår av utlåtandet här, att han i över 30 år innehåft tjänst, som kan anses vara, om icke direkt en statstjänst, så dock i institutioner som tjäna det allmänna. Han har sålunda under den längsta tiden varit sekreterare i Malmöhus läns hushållningssällskap och där nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt arbete. Då han kallades därifrån, blev han ledare och direktör för Sveriges Allmänna Lantbrukssällskap, och efter det han med stort erkännande under åtskilliga år skött denna befattning kallades han till lantbruksråd med placering i Berlin. Jag menar sålunda, att han har av en hel del olika organ kallats från den ena tjänsten till den andra, vilka tjänster varit synnerligen krävande, och att det förhållandet, att han icke kan visa på någon längre statstjänst, icke bör utgöra hinder för att i detta fall räkna honom hela hans tjänstetid till godo.

Det förhåller sig visserligen så, att det enligt handlingarna finnes en behållning i boet å 36,000 kronor, men jag har mig bekant, att en hel del av denna behållning består i det bo, som finnes, och det känna vi väl till att det kan ekonomiskt mycket litet utnyttjas. Därtill kommer, att en del värdehandlingar som funnos i boet vid tiden för bouppteckningen minskat så väsentligt i värde, att några vidare inkomster av behållningen i boet icke finnas. Vidare vill jag påpeka det förhållandet, att lantbruksstyrelsen, som väl känner och förstår att värdesätta Leufvéns verksamhet, hemställt, att pension borde komma de efterlevande till godo, och statskontoret har icke velat motsätta sig detta förslag. Sålunda ha tvenne ämbetsverk, som äro synnerligen försiktiga, när det gäller sådana här saker, tillstyrkt, att pension skall utgå. Jag kan sålunda icke finna annat, än att det finnes fullt fog för, om första kammaren har hjärtat på rätta stället just nu, att gå med på att hjälpa Leufvéns änka, då det finnes goda motiv att göra detta.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herrar Gustafsson i Stensholm och Laurén vid denna punkt afgivna reservationen.

Häri instämde herr *von Stockenström*, herr *Johansson-Dahr* och friherre *Lagerfelt*.

Herr Björkman: Herr talman! Här är ju ett ärende, som egentligen rör bara bankoutskottet, men jag ber ändock att få säga några ord.

Jag nödgas först komma med den bekännelsen, att jag i Gustaf Leufvén har haft en högt uppburen skolkamrat. När jag nu säger »bekännelsen» är det därför, att vi jurister och domare äro så rädda för att komma med någonting, som kan få sken av partiskhet och jag ville nu fria mig därifrån. I detta fall har jag två ämbetsverks tillstyrkande att falla tillbaka på, när jag röstar för denna pension.

Det är så, att denne man var den mest redbare person man kan tänka sig. Han var i kamratrekar känd för att vara något korthuggen, och man förstod sig först icke riktigt på honom, men vi böjde oss så småningom för honom. Därför ha vi kamrater — för min del har jag blott en gång sedan skoltiden sett honom — följt hans väg ute i livet och glatt oss åt hans framgångar liksom vi med glädje togo del av nekrologerna, som enstämmigt betygade, att han gjort fosterlandet stora tjänster. Att han icke kom in i statens tjänst på ett

Om pension åt lantbruksrådet J. G. Leufvéns efterlevande. (Forts.)
 tidigare stadium, är ju en sak, men han har dock gagnat det allmänna lika väl som mången, som gått fram i statens tjänst. Då finns väl utrymme för undantag från allmänna understödsregler. Och när jag ser på de svåra familjeförhållandena, som här finnas — att en dotter är oförmögen att försörja sig själv och att de små tillgångar, som finnas i boet, icke räcka till för familjens uppehälle — anser jag mig icke göra någon orätt, *trots* att det gäller en gammal kamrat, då jag röstar för, att pension måtte beviljas hans efterlevande.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herrar Gustafsson i Stensholm och Laurén i denna punkt avgivna reservationen.

Herr Åkerberg: Herr talman! Herr Johan Nilsson i Kristianstad sade, att denna kammare, om den hade hjärtat på rätta stället just nu, borde bevilja denna framställning. Detta yttrande synes mig tyda på, att herr Johan Nilsson anser, att kammaren tidigare icke haft hjärtat på rätta stället, och jag antar, att kammaren icke heller nu kommer att ha hjärtat på rätta stället, ty jag tror, att kammarens beslut i detta fall kommer att gå herr Johan Nilsson emot.

Jag känner mig icke övertygad av de argument, som herr Björkman anför. Jag är icke imponerad av, att herr Leufvén har varit skolkamrat med herr Björkman, och åtminstone anser jag, att detta icke utgör något skäl för att här bevilja pension. Jag behjärtar livligt de ekonomiskt dåliga omständigheter, vari familjen befinner sig, men med hänsyn till den praxis som utskottet och kammaren följt i sådana saker, tror jag icke, att det är möjligt att bevilja denna framställning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36 punkten 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr förste vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Om pension åt lantbruksrådet J. G. Leufvéns efterlevande. (Forts.)

Då emellertid herr *Nilsson, Johan*, i Kristianstad begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 47;

Nej — 31.

Punkterna 19—21.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt visst f. d. indelt manskap.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Om underhåll
åt f. d. sol-
daten J. A.
Bergman.*

Punkten 2.

I motionen nr 117 i första kammaren hade herr *Norman* hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att f. d. soldaten *Johan Alfred Bergman* finge från och med den 1 juli 1931 ur Vadstena krigsmanshuskassa tilldelas underhåll enligt samma grunder, som om han tjänstgjort i minst 20 men ej 25 år.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att motionen I: 117 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Norman: Herr talman! I den motion, som jag har väckt, har jag hemställt om underhåll åt en före detta soldat, vars tjänstetid uppgår till över 15 år men understiger 18 år. Efter det beslut, som riksdagen fattade i följ och med hänsyn till den motion, som då förelåg rörande tolkning av innebörden i riksdagens beslut år 1931 rörande pension åt dessa före detta soldater, skulle jag icke ha besvärat kammaren och riksdagen med min motion i detta ärende, om det icke varit så, att jag hade funnit, att det beträffande detta fall var oklart, huruvida denne mans tjänstgöringsdagar stannade under 600 dagar, skolorna oräknade, eller om de icke, om man räknade rätt, uppgingo till över 600 dagar. I debatten i andra kammaren i följ framhölls det, att det icke alls var klart med beräkningen av tjänstgöringsdagarna för dessa soldater, som hade över 15 men under 18 år. Enligt mannens egna uppgifter skulle han ha en tjänstgöringstid av tillsammans 899 dagar. Han har därvid inräknat 47 in- och utryckningsdagar. Tager man bort dessa, och tager man bort de 250 dagarna, som skulle vara maximum för skolorna, så återstår det i alla fall 605 dagar. På grund av dessa uppgifter har motionen framkommit, och motionären har avsett att åtminstone få klarhet, huru det förhåller sig med tjänstgöringsdagarna i det här fallet.

Nu finner jag av utskottets utlåtande och den redogörelse angående detta ärende, som förekommer i en av krigsarkivariern B. Steckzén gjord utredning om detta fall, att Bergmans tjänstgöringsdagar uppgå till inalles 766 dagar. Tager man bort 250 dagar, som utgöra hans rekryt- och underbefälsutbildning, återstår endast 516 dagar och under sådana förhållanden kan jag icke göra något yrkande. När nu frågan ligger klar beträffande de för understöds utgående beräknade tjänstgöringsdagarnas antal, måste jag nöja mig med ett beklagande, att det icke finnes någon utväg här att kunna åstad-

Om underhåll åt f. d. soldaten J. A. Bergman. (Forts.)

komma rätt till underhåll åt dessa före detta indelta, som på grund av riksdagens beslut varit övertygade om, att de skulle komma i åtnjutande av underhåll. Det måste naturligtvis, det förstår jag, tillämpas en viss praxis och vissa bestämda beräkningsgrunder på detta område, men nog förefaller det mig egendomligt, att utskottet kan tillstyrka understöd åt t. ex. en före detta soldat, som endast har 400 tjänstgöringsdagar, under det att denne man har 516 tjänstgöringsdagar. Men så har man åren också. Den förre, som det är fråga om och som kammaren kommer att tilldela understöd om en stund, har över 18 tjänstgöringsår. När nu gränsen en gång fastställts på detta sätt och endast de, som kommit upp till över 18 års tjänstetid, kunna komma i åtnjutande av understöd, även om tjänstgöringsdagarna icke uppgå till 600, så måste jag finna mig i att i detta fall icke framställa något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 3—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 38, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning om pension åt två anställningshavare vid Tumba bruk;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av statsmedel till pensioner åt dels avlidne kriminalkonstapeln O. F. Forsells änka, dels ock förre kriminalkonstapeln S. V. Blomberg;

nr 40, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken;

nr 41, angående avskrivning av vissa osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor; samt

nr 42, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om vissa förändringar i riksgäldskontorets organisation m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284), dels ock i ämnet väckta motioner.

*Ang. vissa
ändringar i
motorfordons-
förordningen.*

Genom en den 11 mars 1933 till riksdagen avlämnad proposition, nr 193, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, anhållit om riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284).

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft dels tre före propositionens avlämnande inom första kammaren väckta

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)
 motioner, nämligen nr 22 och nr 34 av herr *Nylander* samt nr 157 av herr *Rosen* m. fl., dels en före propositionens avlämnande inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göteborg m. fl. väckt motion, nr 308, dels ock två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen nr 291 i första kammaren av herr *Johan Bernhard Johansson* och nr 463 i andra kammaren av herr *Wikström*.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet framställt vissa erinringar beträffande det föreliggande förordningsförslaget, varefter utskottet hemställt,

A) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att vid granskning av det vid förevarande proposition fogade förslaget till förordning om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen den 20 juni 1930 (nr 284) riksdagen ej funnit skäl att mot detsamma göra andra erinringar än utskottet i utlåtandet upptagit;

B) att de i ämnet väckta motionerna I: 22, I: 34, I: 291 och II: 463, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

C) att riksdagen, med anledning av motionerna I: 157 och II: 308, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning, i samband med 1932 års trafikutredning eller annorledes, av frågan om och på vad sätt ett ökat inflytande borde beredas vederbörande kommunala myndighet i stad vid beviljande av linjetrafik inom stadens planlagda område.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslaget voro 25 §, 27 § 8 mom. samt övergångsbestämmelserna så lydande:

25 §.

1 mom. Vid meddelande — — — stationerad (*stationsort*).

För automobil — — — staden stationsort.

Såsom stationsort för automobil, vilken brukas i länstrafik, må ej bestämmas stad, varest ej automobilen tillika brukas i stadstrafik.

2 mom. Innehavare av tillstånd till stads- eller länstrafik vare, såvida icke naturhinder föreligger eller eljest giltigt skäl för vägran är för handen, skyldig att på anfordran utföra körning inom det område, trafiktillståndet avser (*trafikområde*), dock må, där så av särskilda omständigheter påkallas, myndighet, som meddelat tillståndet, helt eller delvis medgiva befrielse från dylik skyldighet.

3 mom. Innehavare av tillstånd till stads- eller länstrafik äger att i anledning av beställning, som emottagits å ort inom trafikområdet, utföra körning från sådan ort jämväl till ort utom detsamma; dock att vid godstrafik gods icke må avhämtas utom trafikområdet annat än för befordran till ort inom detsamma, och må vid sådan körning gods ej heller avhämtas å mera än en utom trafikområdet belägen ort.

4 mom. Har automobil — — — till stationsorten.

5 mom. Har körning avslutats å ort utom trafikområdet, må automobilen å sådan ort tagas i bruk för körning direkt tillbaka till trafikområdet; dock må vid godstrafik automobilen endast å förstnämnda ort tagas i bruk för dylik körning.

27 § 8 mom.

Till varje automobil, som brukas i stads- eller länstrafik, vilken icke endast avser befordran av personer, skall av tillståndshavaren anskaffas särskild bok för anteckning om de körningar, som med automobilen utföras (*trafikbok*). Närmare bestämmelser om trafikboks beskaffenhet och om de uppgifter, som skola däri införas, meddelas av Konungen. Trafikboken föres av föraren.

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

Under färd skall trafikboken medföras av föraren och på tillsägelse uppvisas för besiktningsman eller polisman.

Trafikbok bör av tillståndshavaren förvaras under ett år, räknat från den dag sista däri antecknade körning utfördes.

Övergångsbestämmelserna.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1933, dock att uthyrningsrörelse, som sistnämnda dag bedrivs, må utan hinder av vad i 29 a § stadgas fortsättas intill den 1 oktober 1933.

Genom denna förordning upphäves kungörelsen den 20 maj 1932 (nr 124) om arbetstiden i vissa fall för i yrkesmässig automobiltrafik tjänstgörande förare.

Utskottet hade under framhållande av vissa synpunkter uttalat sin anslutning till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om 25 § och 27 § 8 mom. av förevarande förordning. Beträffande de föreslagna övergångsbestämmelserna hade utskottet anfört:

»Enligt utskottets mening bör, sedan ändringar vidtagits i en förordning med så vidsträckt tillämplighet som motorfordonsförordningen, någon tid förflyta, innan de nya bestämmelserna träda i kraft, så att desamma dessförinnan kunna hinna komma till allmänhetens kännedom samt de omläggningar i olika trafikhänseenden, som betingas av de nya bestämmelserna, i tid kunna vidtagas. Med hänsyn härtill föreslår utskottet, att förordningen om ändring i vissa delar av motorfordonsförordningen icke skall träda i kraft förrän den 1 januari 1934.»

Herrar *Löfvander, K. W. Bodin, Gardell* i Gans och *Wallerius* hade enligt avgiven reservation på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa,

a) beträffande 25 § i förslaget: att riksdagen måtte i sitt yttrande över Kungl. Maj:ts förevarande proposition avstyrka de föreslagna ändringarna av 25 §;

b) beträffande 27 § 8 mom.: att riksdagen måtte i sitt yttrande över Kungl. Maj:ts förevarande proposition avstyrka det i 27 § 8 mom. föreslagna stadgandet om skyldighet att föra trafikbok.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande på det sätt, att först föredroges ett i sammanhang punkterna A och B samt därefter punkten C av utskottets hemställan.

Punkterna A och B.

Herr **Löfvander**: Herr talman! Då jag inom utskottet varit med om en reservation i detta ämne, ber jag att nu få yttra några ord.

Det förslag till ändring av gällande motorfordonsförordning, som innefattas i den kungl. propositionen nr 193, har, som vi erinra oss, tillkommit med anledning av riksdagens beslut förra året angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en allsidig utredning av frågan om åtgärder för ernående av en sund reglering av förhållandet mellan biltrafik, järnvägar och sjöfart samt därmed sammanhängande spörsmål. Visserligen har chefen för kommunikationsdepartementet som motiv nu även medtagit frågan om konkurrensen mellan lastbilarna.

Detta riksdagens beslut föranledde, att en utredningskommitté, benämnd 1932 års trafikutredning, tillsattes, och den 22 sistlidne december har denna utredningskommitté avlämnat ett betänkande med förslag till förordning om ändring av vissa delar av motorfordonsförordningen. I viss mån ligger detta sakkunnigbetänkande till grund för den kungl. propositionen, men i viktigare

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

delar har chefen för kommunikationsdepartementet gått ut över sakkunnigförslaget.

Avsikten med det kungl. förslaget synes mig vara att genom restriktiva bestämmelser jämte kontrollåtgärder för motortrafiken göra det lättare för järnvägstrafiken att klara sig i den konkurrens, som under senare tider varit rådande mellan dessa trafikmedel. Utvecklingen på motortrafikområdet har de senaste tio åren tagit en omfattning, vilken man inte tidigare kunnat ana, och att denna utveckling varit till ovärderlig nytta för landsbygdens folk i alla delar av vårt land, lär väl ingen kunna bestrida. Med omnibussar och trafikbilar har man fått en bekväm personbefordran, och med lastbilar har man behändigt kunnat få hemforslade sina förnödenheter, liksom man också på ett bekvämt sätt kunnat få producerade varor transporterade till förbrukningsställena. Jag vill särskilt nämna mjölktransporterna och transporten av slaktdjur till slakterierna m. m. Möjligheten att få dessa transporter utförda med bil direkt till bestämmelseorten är ju avgjort bättre än järnvägstransporten och därtill i regel billigare.

Motortrafiken har utvecklats helt på enskilt initiativ och med enskilt kapital. Detta är värt beaktande, då man nu från statsmakternas sida går in för att utfärda restriktiva bestämmelser för motortrafiken. Skall denna trafik med konstlade medel hämmas kommer detta att gå ut över den trafikerande allmänheten, som härigenom får dyrare transporter och obekvämare förbindelser.

I § 25 mom. 2 i det kungl. förslaget stadgas, att s. k. körplikt skall införas även för dem, som inneha trafiktillstånd för godstrafik. Denna körplikt har hittills gällt endast för personbefordran. Det synes reservanterna, som om det icke finnes ringaste anledning att utöka körplikten såsom Kungl. Maj:t föreslagit. Trafikutredningen har inte heller föreslagit sådan ändring. Det finnes ju ett mycket stort antal trafikutövare, som sökt tillstånd till länstrafik endast för att åtaga sig en daglig transport av mjölk till ett mejeri, och därutöver utföra de körning i endast ringa omfattning, för sina grannar o. s. v. De kunna ha ett jordbruk eller hantverk att sköta annan tid av dagen, och jag anser, att det är orimligt att ålägga dessa personer körplikt. Vidare har inte något behov av körplikt gjort sig gällande. För den trafikerande allmänheten har intet behov därav visat sig, utan i stort sett är man belåten med den nuvarande ordningen.

Vidare stadgas i samma § 25 mom. 3 bland annat, att hämtning av gods utom trafikområdet — som i länstrafik är länet och i stadstrafik staden — ej må ske å mera än en ort, vare sig det gäller returfrakt eller direkt hämtning efter beställning. För att förklara, varthän detta kan leda, skall jag nämna ett exempel. Om en åkare här i Stockholm får en beställning på hämtning av tre ton gods i Norrköping och två ton i Linköping, så får han inte utföra denna körning på en gång, även om han har en bil, som lastar fem ton. Först måste han hämta sina tre ton från Norrköping och därmed köra till Stockholm. Sedan skall han köra till Linköping för att hämta två ton därifrån. Samma är förhållandet, ifall denne åkare får beställning på en körning till Linköping. Han får då hämta gods tillbaka från Linköping, men han får icke samtidigt hämta gods från Norrköping. Sådana exempel skola vi kunna få i tusental i det praktiska livet.

Även den mera lokala trafiken drabbas av denna inskränkning i rätten till hämtning. Jag vill nämna särskilt ett fall, som jag känner till hemma i Skåne. Vid slakteriet i Hörby finnes det en lastbilägare med länstrafiktillstånd, som åtager sig körning av slaktdjur. Han får köra och hämta från hur många ställen som helst inom sitt eget län. Men om detta förslag blir

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

lag så får han inte hämta på mer än ett ställe på samma körtur i Kristianstads län.

Detta måste ju innebära, att det blir dyrare körfrakter och obekvämt för allmänheten. Enligt upplysning, som lämnats i utskottet under frågans behandling, förväntar man, att trafikutredningen skall bli färdig med sitt arbete nästa sommar, i vad frågan berör förhållandet mellan järnväg och motortrafik. Vid sådant förhållande anser jag, att med de ändringar, som föreslås i § 25, bör anstå, till dess utredningen är slutförd. Jag är av den bestämda uppfattningen, att de föreslagna åtgärderna, även fullt genomförda, i praktiken icke komma att i någon mån hjälpa järnvägarna utan endast komma att för trafikotövarna och allmänheten medföra ökade kostnader och olägenheter. Det är på andra vägar man får söka sig fram till förbättring av järnvägarnas ekonomi. Möjligen kan trafikutredningen under sitt fortsatta arbete utfinna sådana.

Riksdagen — eller åtminstone första kammaren — har tidigare i dag fattat beslut angående utredning om förstatligande av flera järnvägar. Den utredning, som därvid eventuellt kommer till stånd, kan möjligen också tänkas nå fram till ett något bättre förslag än det föreliggande.

Det finns glädjande exempel på järnvägsförvaltningar, som varit förutseende och satt igång med motortrafik, både person- och lastbilstrafik. Och den har fungerat till allmänhetens belåtenhet och, som jag tror, även till själva företagens belåtenhet. Men tyvärr finnes det många, många bevis om brist på sådant förutseende. Det beror väl på, att tidigare monopol för järnvägarna på all transport har gjort, att man invaggats i säkerhet, så att man inte i tid vidtagit åtgärder för att möta konkurrensen med motortrafiken. Jag är övertygad om, att om våra efterträdare i kammaren om ett eller två decennier komma att läsa denna kungl. proposition, de förslag, som däri äro framlagda till att hämma motortrafiken — jag säger det rent ut — så skola de komma att le åt dessa såsom varande gammalmodiga och oförutseende. Jag tror inte, att det går att hämma motortrafiken på konstlad väg.

Vidare föreslås i § 27 mom. 8 införandet av en s. k. trafikbok för anteckning av körning, som sker med automobiler. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter angående trafikbokens förande. Även detta nya förslag är sådant, att man ställer sig tvivlande beträffande nyttan av dess införande. Att omgärda bilkörningen med för många föreskrifter tror jag inte vara lyckligt. Jag vill nämna ett exempel på hur man från järnvägs-håll anser, att denna trafikbok skall föras. Jag skall tillåta mig citera. Både järnvägsstyrelsen och svenska järnvägsföreningen ha inkommit med förslag om, att följande uppgifter skola införas i denna trafikbok: avgångsplats, även för returlaster; tid för avgången; uppehåll under vägen å mera än 30 minuter; ankomsttid till mottagningsplats; transporterat varuslag; lastens vikt; samt avsändare och mottagare. Slutligen skulle även dagligen införas dels bilförarens namn dels den körda vägsträckan i kilometer.

Det är lätt att förstå vad det skulle lända till, om man skulle få sådana bestämmelser. Jag hoppas, att Kungl. Maj:t ej följer järnvägsstyrelsens och järnvägsföreningens förslag härutinnan. Det är alldeles klart, att skall en sådan trafikbok föras, som föreslås i det nu citerade förslaget, kommer det att medföra många felförningar och därmed följande åtal mot förarna. Jag skall tillåta mig att läsa upp en bit av vad en stockholmstidning i dag skriver om detta förslag:

»Kontrollsystemet kommer att ge länsstyrelserna och polismyndigheterna, icke minst statspolisen, ofantligt ökat arbete, och bilmålen torde ansenligt växa vid domstolarna. Innan man går vidare på den inslagna vägen, bör det

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)
vara önskvärt att ha vunnit säkra erfarenheter av den nya lagstiftningen. Näringslivets intressen vid regleringen av transportväsendet komma väl litet till synes i de handlingar varpå statsmakterna stödja sina åtgärder.»

Herr talman! På grund av det jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Linder**: Herr talman! Det är ju en hel del spörsmål, som här behandlats av herr Löfvander och som också delvis innefattats i hans reservation. Han började med att citera riksdagens skrivelse, när riksdagen begärde en ur olika synpunkter sund reglering av förhållandet mellan biltrafiken, järnvägarna och sjöfarten samt därmed sammanhängande spörsmål. Det omtalades också av reservanten, att denna vidlyftiga fråga anförtratts åt en särskild utredning, som skulle försöka få till stånd några goda åtgärder för en tillfredsställande reglering.

Herr Löfvander kritiserade det förslag, som har framkommit från Kungl. Maj:ts sida. Bland annat yttrade han mot slutet av sitt anförande, att trafikutredningen väntades vara färdig med sitt förslag redan till nästa sommar. Herr Löfvander tänkte sig, att det under sådana omständigheter kanske varit onödigt att nu komma fram med det lagförslag, som ligger på kammarens bord. Jag får härtill lov att säga, att om det varit så, att utskottet hade trott, att en sådan utredning verkligen skulle kunna ligga färdig inom så pass kort tid som till nästa sommar, så hade nog utskottet avsett, att man kunnat avbida denna tid. De spörsmål, som innefattas i den uppgift, som denna utredning har fått sig anförtrord, äro emellertid av den mest vidlyftiga beskaffenhet. Det är alltför sannolikt, att det åtgår en betydligt längre tid, innan utredningen kan vara färdig att svara på de frågor, som den har att utreda. Frågan om de olika trafikmedlens förhållande till varandra är ett spörsmål, som egentligen är aktuellt över hela världen, och man har överhuvud icke någonstades kunnat få ett tillräckligt väl reglerat förhållande i det hänseendet. Överallt kämpar man med de svårigheter, som den genom biltrafiken vållade revolutionen inom kommunikationsväsendet har medfört.

Då under sådana förhållanden stora svårigheter äro förenade med utredningen, har majoriteten inom utskottet avsett — såsom också Kungl. Maj:t resonerat i detta fall — att det vore bäst att försöka undanröja de påtagligaste olägenheterna av det system, som nu fungerar, framför allt i avseende å förhållandet mellan biltrafiken och järnvägarna. Men när herr Löfvander säger, att det kungl. förslaget egentligen mest är avsett, för att det därigenom skulle kunna skapas någon favör för järnvägarna — Kungl. Maj:t skulle ha genom förslaget velat särskilt favorisera dem på biltrafikens bekostnad — så tror jag, att det är alldeles fullständigt oriktigt. Det är inte så, att Kungl. Maj:t i detta fall med sin proposition velat föregripa utredningen. Det är alldeles klart, att då man vet, hur vidlyftig denna utredning är, så skulle det ha varit mycket obetänksamt att redan nu försöka att lägga utredningen till rätta med denna proposition. Nej, denna syftar till någonting helt annat i verkligheten. Propositionen syftar endast till att försöka avhjälpa de svåraste olägenheterna inom biltrafikens eget område, och även om man kan säga, att saken medför vissa reflexverkningar för järnvägarna, så är det alls inte fråga om att ordna förhållandet mellan bilväsendet och järnvägarna. Det är från den synpunkten, som man skall se vad som här är föreslaget i propositionen.

Sedermera gick herr Löfvander in på vissa detaljfrågor. Han talade bland annat om körplikten. Ja, det är ju så, att propositionen egentligen icke syftar till att försöka sig på någon reglering av biltrafiken, såvitt som den avser personbefordran, men väl i den mån den avser lastbilstrafiken. Ty det är just

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

på det området, som man talar om osunda förhållanden. Man vill försöka hindra, att bilägarna från de olika trafikområdena så att säga idka klappjakt på varandra. Man vill försöka låta var och en av dessa, som ha länstrafiktillstånd eller stadstrafiktillstånd, hämta sin bärgning inom det område, som är åt dem anvisat, så att de inte söka konkurrera ut varandra inom olika trafikområden. Detta är ett av de viktigaste och mest bärande momenten i förslaget.

När det gällde körplikten, talade herr Löfvander särskilt om mjölktransporterna. Ja, väl! Utskottet har på ett särskilt ställe i sitt utlåtande pekat på, att just för att gå lantbruket till mötes, för att förbilliga dess kostnader, har utskottet velat ställa till statsrådet den anhållan, att statsrådet ville laga så, att det påpekades bland annat för länsstyrelserna, att det för transport av mjölk från olika lantbrukare inte skulle behövas något egentligt linjetrafiktillstånd eller i varje fall ett linjetrafiktillstånd, som endast utövades i begränsad omfattning. Det finnes naturligtvis mycket stort fog för detta. Man har velat ordna lantbrukets prekära ställning i detta avseende. Men om, som herr Löfvander säger i sin reservation, det skulle gå till på det sättet, att de, som ha rätt att transportera mjölk från olika lantbrukare till mejerierna, också vid sidan om detta inskränkta tillstånd skulle få lov att befordra andra varor, så bleve det ju egentligen så, att eftersom dessa personer i grund och botten inte ha annan uppgift än att transportera mjölk, skulle deras rätt att också få transportera andra varor, komma att utgöra ett slags krypskytte mot de personer, vilka ha linjetransporttillstånd på samma väg där mjölken transporteras, och vilka hämta sin bärgning av denna verksamhet. Den kungl. propositionen avser att låta människor få lov att leva och söka sin utkomst inom ramen av det tillstånd till trafik, som meddelats dem. Men om ett sådant tillstånd till trafik, som herr Löfvander omtalar som önskvärt, skulle få äga rum, skulle det uppstå väsentliga rubbningar för dessa linjetrafikinnehavare.

Sedan talade herr Löfvander om hämningsrätten och framhöll, att bestämmelsen, att man inte skall få hämta gods på mer än ett ställe utom sitt trafikområde, också skulle komma att innefatta, att man inte skulle få hämta gods på mer än ett ställe vid returkörning, nämligen där resan avslutas. Det är alldeles riktigt, och jag förstår, att man tycker, att det skulle ligga en viss orimlighet i denna bestämmelse. Men det är så med den saken, att man får se den från olika synpunkter, och den synpunkt man här synes böra anlägga på denna sak, är just trafikutövarens synpunkt. Trafikutövaren vill ha en viss frihet att inom sitt trafikområde befordra varor o. s. v., men han vill även ha ett visst skydd i sin hantering. Han vill ha det skyddet, att han inom det trafikområde, där han har sin bärgning, skall ha rätt att utöva sin näring jämförelsevis obeskuren. Men därav följer också, att han har skyldighet att respektera trafikutövare inom andra trafikområden. Därför har det kommit att arrangeras på detta sätt, så att inte den ene trafikutövaren skall suga upp den trafik, som finnes att påräkna inom viss annan trafikutövares område. Det kan måhända synas innebära ett i någon mån hårdhänt förfarande mot den förre, men det är i alla fall ett sätt, varpå man söker ställa saken till rätta och laga, att var och en får något så när den trafik, att han kan leva därpå. Man får försöka avbida tiden på detta sätt, tills trafikutredningen blir färdig med sitt förslag och kanske framkommer med regler, som äro mera lämpliga än dessa. Men som ett provisorium tror jag för visso, att dessa bestämmelser äro mycket väl godtagbara. De äro i varje fall uttryck för ett sätt att ordna saken, som hittills ansetts vara ett bland de mest rättvisa. Men det är ju klart, att när nyheter, som ju alla dessa företeelser äro, som äro förenade med den moderna biltrafiken, framkomma, när den nya tiden möter den gamla, blir det alltid en hel del friktion, som man

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)
inte så lätt kan komma tillrätta med. Men man får försöka gå fram så nätt och taga sig fram i dessa svåra frågor på det mest behändiga sättet.

Sedermera kom herr Löfvander in på frågan om trafikboken. Jag är för visso inte någon beundrare av mångskriveri och byråkratisering, men denna trafikbok är kanske i alla fall inte en så dum anordning som man vill göra den till. Om en man åtager sig att transportera gods, kan det väl vara ett ganska stort intresse både för honom själv och för dem, som vilja anförtro godset i hans händer, att det finns någon förteckning över vad han fått med sig vid transporten. Utskottet har uttryckligen sagt ifrån i sitt utlåtande beträffande denna trafikbok, att dess uppställning bör göras så, att vad som där behöver skrivas inte får bli onödigt betungande. Därmed vill utskottet ha understrukit, att allt för mycket skrivelser inte äro önskvärda, men någon liten kontroll vill man ändå gärna ha.

Bland de förändringar, som här föreslås, förekomma även en del bestämmelser om arbetstiden. Man har då tänkt sig, att i sådana fall, då det kan ifrågasättas, om denna arbetstid följts enligt de föreskrifter, som lagstiftaren uppställt, särskilt vid resor *utom* trafikområdet, kunde det anses lämpligt, att tiderna föras till boks för att åstadkomma kontroll.

Jag tror därför, att denna trafikbok har sitt fulla berättigande. Vill man se, hur livet har utvecklats sig på biltrafikens område på orter, där den är i sin fulla blomning, kan man bara taga t. ex. biltrafiken mellan Malmö och Lund. På denna sträcka går det massor av bussar och bilar varje dag, bussarna för närvarande varje halvtimme. Där transporteras för närvarande också gods, men på var och en av dessa vagnar finns en förteckning hos konduktören, som han för med sig, och som upptager det gods, som finnes med på bilen eller bussen. Det är livet självt som kommit att föreskriva lämpligheten härav. Om nu lagstiftaren vill upphöja denna livets regel till lag genom att sätta in den i lagen, tycker jag för min del inte, att detta kan vara så olämpligt eller oriktigt.

Härefter kom herr Löfvander med det yttrandet, att man inte skulle med några konstgjorda bestämmelser försöka hejda motorismens framsteg i samhället. Jag är alldeles ense med herr Löfvander däri, att det förvisso inte går att hejda motortrafikens framsteg, att hejda biltrafikens utveckling. Jag tror också, att det kan vara möjligt, att i tidernas fullbordan järnvägarna komma att spela en mycket liten, kanske rent av en underordnad roll i förhållande till biltrafiken. Men ännu så länge ha vi dessa järnvägar kvar, och man får inte glömma, att ensamt i statens järnvägar ligger nedlagt ett kapital av minst en miljard kronor och att staten till de enskilda järnvägarna har lånat ut kanske mer än 100 miljoner. Man får inte glömma, att detta kapital inte kan i ett enda ögonblick avskrivnas, utan man måste ha en viss tid på sig för sådan avskrivning. Det är i alla fall så med dessa enskilda järnvägar, att de under många år, under decennier, både förräntat det i dem nedlagda kapitalet och betalat staten sina amorteringar. Därjämte ha de också genom sin trafik både fött och klätt en massa befattningshavare och jämväl indirekt deras familjer. Att nu utan vidare bara försöka att stryka ut dem ur tillvaron och låta biltrafiken ohejdat utbreda sig, tycker jag inte precis är något så eftersträfvansvärt, utan jag tror, att det är lämpligt, att det tages till en inte så ringa övergångstid.

Med hänsyn till vad jag nu yttrat ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Geijer: Herr talman! Jag skulle egentligen inte efter den siste ärade talarens anförande ha begärt ordet, då enligt mitt förmenande han

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

punkt för punkt framfört de skäl, som legat till grund för utskottets hemställan och i sammanhang därmed bemött den uppfattning, som herr Löfvander gjort sig till målsman för. Jag vill emellertid stryka under en sida av saken, som den siste talaren kanske inte tillräckligt starkt framhöll. Det är ju så, att det förslag, varom här är fråga, har tillkommit på riksdagens eget initiativ. Riksdagen har nämligen begärt, att man skulle vidtaga vissa åtgärder på detta område, åtgärder till förekommande av konkurrens dels mellan automobilerna själva och dels mellan järnvägar och autobiler i sådana fall, där de sistnämnda hotade att allvarligt skada järnvägarnas intressen.

Jag återopar härvid vad herr Linder yttrade, eller att denna förordning icke har för avsikt att slutgiltigt reglera frågan angående konkurrens mellan bilar och järnvägar, även om på denna punkt genom stadgandet i 25 § en reflexrörelse, så att säga, gjort sig gällande, så att järnvägarnas intressen på denna punkt även tillgodoses. Annars är den stora frågan om järnvägarnas förhållande till biltrafiken uppskjuten i avvaktan på den omfattande utredning, som väntas i detta ämne.

Vad var det då för principer, som voro ledande för riksdagen, då den skrev? Jo, redan statsrevisorerna framhöll i sin berättelse, som utgjorde första anledningen till riksdagsskrivelsen, och riksdagen underströk sedermera med skärpa detta, det var *behovsprincipen*. Jag undrar därför inte på, att man framhåller detta, då man betänker den utomordentliga utveckling, som bilismen i vårt land gjort under de sista åren. Om jag inte tager fel — jag vågar visserligen inte fullt stå för siffran, men mycket tager jag inte fel — så uppgår antalet motordrivna fordon, som föras fram på våra landsvägar, häri inbegripet även motorcyklar nu till ungefär 200,000. Det är givet, att när antalet är så stort, uppstå vid synnerligen många tillfällen oordningar och besvär, och man måste därför försöka åstadkomma regler, varigenom trafiken obehindrat kan fortgå. Då är det, såsom jag säger, behovsprincipen, som måste göra sig gällande. Hur tillämpas då behovsprincipen? Det får avgöras efter omständigheterna. Propositionen har lagt saken så, att trafiken, vad angår befordran av gods »huvudsakligen bör tillgodose trafikbehovet inom trafikområdet». Trafikområdet är som bekant nu ganska stort och omfattar i allmänhet länet; ändring härutinnan är icke föreslagen. Städerna utgöra ju särskilda trafikområden, men jag skall här inte ingå på några detaljer. Emellertid är, vad landsbygden beträffar, länet i allmänhet trafikområde. Detta områdes trafikbehov bör man tillgodose, och det är just syftet med förordningen i fråga, och man får därvid inte på något som helst sätt minska utsikterna för befolkningen att tillgodogöra sig den nytta, automobilismen ostridigt medför. Första villkoret för bedömandet och uppskattandet av behovet är, att man kan taga reda på, huru många autobiler det finnes inom ett visst trafikområde. Det är givetvis länsstyrelsen, som skall dra försorg därom, och den kan ju med lätthet taga reda på antalet av de autobiler, som länsstyrelsen själv meddelat trafiktillstånd för. Men med de regler, som på senare tider införts, har förändring inträtt — 1930 kom returritten till och 1932 hämtningsrätten. Enligt dessa regler kunna bilarna köra genom det ena länet efter det andra och taga upp trafik snart sagt överallt. Det finns då ingen möjlighet för länsstyrelsen att taga reda på huru många bilar som gå i trafik inom länet. Den genomgående trafiken undandrager sig varje beräkning, men en sådan beräkning är ju förutsättningen för, att man skall kunna bedöma behovet. I propositionen betonas som sagt detta gång på gång.

Herr Löfvander föreföll vara synnerligen rädd för att de goda trafikförhållanden, som nu råda, skulle försämrats, och den nytta, som landsbefolkningen ostridigt har av biltrafiken, skulle genom den nu föreslagna förordningen

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)
 löpa fara att minska. Jag vill då understryka, att det kan ju inte vara så stor skada, som kan uppstå genom dessa bestämmelser, först och främst därför, att det endast var för ett år sedan, som denna hämningsrätt medgavs och herrar reservanter väl närmast tänka på äldre förhållanden, som icke beröras av nu föreliggande förslag.

Men nu kommer det för mig alldeles avgörande skälet: denna hämningsrätt är mycket stor, och jag skall med några ord ange, vari den består. Det förekommer på sid. 25 i propositionen en beskrivning på denna rätt, som jag här skall läsa upp. Den lyder så:

»Då sålunda — för att anföra ett exempel — en i Jönköpings län hemmahörande innehavare av en i länstrafik insatt lastautomobil, för vilken länet utgör trafikområde, utsträcker sin körning till Stockholm, föreligger intet hinder för honom icke allenast att efterfråga och hämta gods på olika ställen inom eget trafikområde utan även — om beställning på körning mottagits exempelvis per telefon inom trafikområdet — att hämta gods på skilda platser inom de län, som på färden passeras. Ej heller föreligger något hinder för honom att i Stockholm taga returfrakter vare sig till hemorten eller till någon annan inom det egna länet belägen ort, liksom ej heller att, därest beställning därå mottagits inom det egna trafikområdet, på vilken ort som helst under hemfärden upptaga returfrakt till trafikområdet.»

Det är ju alldeles uppenbart, och det finns också exempel på, att så har tillgått, att det med dessa bestämmelser föreligger en stor frästelse för ett kapitalstarkt bolag att skaffa en hel park på 40, 50 eller 60 lastbilar och kasta dem ut över hela landet. Ty det är ingen överdrift att påstå, att med den omfattning bestämmelsen om hämtning fick 1932 hela landet strängt taget kan bli trafikområde. Det förekommer visserligen en bestämmelse, att ordena måste upptagas inom eget trafikområde, men det är väl bra lätt att sätta i gång ett system, som lätt fyller detta villkor: tillkännagivande genom annonser eller att genom agenter eller cirkulär sprida en serie meddelanden, att den dagen passerar man där och den dagen passerar man där och på detta sätt få in order. Det finns exempel på, att en person haft ända till 20, 30 lastautomobiler, som framförts på detta sätt. Kan det verkligen vara behov av så utsträckt trafik? Kan orsksbehovet verkligen läderas, skadas, om vi sätta stopp för dylikt? Ty en sådan spärr är syftet med denna proposition. Jag finner för min del det icke vara obefogat, att man så gör. Det har framhållits av herr Linder, att de nu föreslagna ändringarna äro att betrakta som ett provisorium, och vi få ju se, hur de komma att mottagas, men att de få anses vara ett försök i rätt riktning, förmenar jag vara alldeles klart.

Under debatten ha jämväl några smådetaljer i den föreslagna lagstiftningen berörts. Så t. ex. klandrades skyldigheten för en automobilägare, som erhållit tillstånd att forsla gods, att också göra detta, s. k. körplikt. Det har framhållits drastiska exempel på, vart en alltför ensidig tillämpning av principen av sådan skyldighet skulle kunna leda. Jag tror, att de farhågor, man i detta sammanhang uttalade, bero på okunnighet om verkliga förhållandet. Herr Linder bemötte dessa farhågor men, såvitt jag hörde, fäste han inte uppmärksamheten på, att för transporten skall fastställas taxor, så att det blir inte möjligt, att en innehavare av dylik rättighet kan trakasseras och behandlas hur som helst. Taxor skola införas, och jag vill erinra om, att den kommitté, som efter vad jag vill erinra mig år 1927 framlade förslag i ämnet, också framhöll, att denna skyldighet att utföra transporter såsom ett givet komplement skulle åtföljas av bestämmelser om rättighet att vägra mottaga gods till befördran i de fall, då orimliga anspråk framställdes. Såsom exempel för dylik vägran framhölls, att vikten av det för befördran avsedda god-

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

set icke uppginge till halva den för fordonet fastställda maximilasten. Detta är ju bara några exempel, ty herrarna skola betänka, att själva koncessionen, själva rätten och villkoren för att få föra en bil i lasttrafik, ligger ju i länsstyrelsens hand och beror inte på bestämmelser i denna förordning, som endast är helt generell och utgör den ram, inom vilken länsstyrelsen skall handla. Det kan inte tänkas, att länsstyrelsen inte kommer att ha sin uppmärksamhet fästad vid dessa befarade olägenheter, och att någon risk inte är att befara för bilägarna i nu påtalade hänseende, är min ärliga övertygelse. Oavsett detta kan man säga, att det hör ju egentligen logiskt taget till god ordning, att om jag har rättigheter, så har jag också skyldigheter. Men det är inte de vanliga trafikbilägarna, som propositionen och förslaget i främsta rummet rikta sig emot, utan mot dessa så kallade »halvtidsherrar», som äga en lastbil och skaffa sig trafikrättighet men som hava lastbilstransporten som en bisyssla, köra när det passar dem, men vägra när de så finna lämpligt. Detta är ett sakernas tillstånd, som egentligen inte bör godkännas, och det bör ju införas god ordning även på detta område.

Ett ord också om denna trafikbok! Herr Linder var också inne på den saken, men han framhöll kanske inte fullt klart en omständighet, som torde böra uppmärksammas, nämligen att i fråga om lasttrafik avser förslaget, att anteckningen om turerna endast skall avse sådana turer, som gå utanför trafikområdet, inte de turer, som gå härs och tvärs inom detta område, och en sådan skyldighet kan ju inte vara särskilt betungande. Vad anteckningarna om godset beträffar, så är, om jag inte är illa underrättad, redan i vissa trakter den kytumen införd, att vid godstransport begagnas riktiga konossement, transportsedlar, på det till befordran mottagna godset. Då är det väl heller inte så stor konst att skriva i boken: den och den dagen resa från Malmö till Stockholm etc. Håri ligga inga svårigheter; det är endast överdrifter, man har framkonstruerat.

Herr talman! Det är sent och mycket har redan sagts i ärendet. Jag kan emellertid sluta med, att därest jag ett ögonblick skulle hava trott, att ett antagande av här ifrågavarande förslag skulle kunna hava sådana följor som dem, herr Löfvander antydde, och att man genom dess antagande skulle kunna hämma utvecklingen av automobilismens viktiga instrument, skulle jag inte gå med på det. Emellertid är jag helt övertygad om, att så icke kommer att ske. Men att ordning och skick på detta område betingas av omständigheterna, är å andra sidan, menar jag, oemotsägbart.

På denna grund, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Löfvander: Herr talman! Herr Linder framhöll, att föreliggande förslag avsåg inte i huvudsak att reglera förhållandet mellan järnvägs- och biltrafik, utan avsåg huvudsakligen att ordna konkurrensen mellan lastbilarna inbördes. Men som huvudmotiv i propositionen åberopar man i varje fall riksdagsbeslutet i fjol, och i detta beslut nämnes ingenting om, att man skulle ordna konkurrensen mellan de olika bilarna. Jag kan inte förstå, att man då skall här gå in för att reglera den saken. Varför skall man reglera konkurrensen i detta fall, då man inte gör det i många andra fall? Man har ju i detta land fri näringsutövning.

Herr Linder yttrade sig också om de mjölkkörningar jag omnämnde och kallade denna trafik för krypskytte. Men den körning, som sålunda bedrivs vid sidan av mjölktransporterna, är till nytta för den allmänhet, som begagnar sig därav, och då måste den anses vara en vällovlig gärning, då bilägaren har länsstyrelsens tillstånd till sådan trafik.

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

Beträffande trafikboken yttrade herr Linder, att redan nu föres det anteckningar om godsbefordran vid motortrafiken, och detta har vuxit fram på grund av »livets regler», sade han. Ja, det menar jag också. Om livets regler fordra, att det föres dylika anteckningar, så komma de att föras och man bör inte ingripa med lagstiftning och bestämma något sådant, isynnerhet om det inte är större behov, än som föreligger nu.

Herr von Geijer tryckte på, att man med de föreslagna åtgärderna skulle hämma långtrafiken, och det gjorde han även, då utskottet diskuterade frågan. Jag har ingenting emot att så sker, men vill man reglera långtrafiken, bör man inrikta sig härpå på ett sådant sätt att man inte samtidigt försvårar ortstrafiken, som är så viktig för landsbygdens folk. Av de personer, som behandlat detta förslag i utskottet, äro fem lantbor och elva stadsbor. Naturligtvis ha vi, som bo på landet, mera känning av dessa saker. Vi se, hur de utveckla sig och vilken nytta motortrafiken har med sig. Men stadsborna ha ju mindre känning för dessa förhållanden. Jag bor på landet och ser vilken nytta motortrafiken har för landsbygdens folk. Det skulle vara synd, om man skulle göra denna sämre. Det finns en tendens därtill hos länsstyrelserna, exempelvis i Malmö. Länsstyrelsen har där inskränkt persontrafiken Malmö—Lund, som förut var halvtimmestrafik, till trekvartstrafik. Järnvägsstyrelsen hade visserligen begärt en inskränkning till entimmestrafik, men länsstyrelsen gick en medelväg. Detta varslar om vad vi ha att vänta i framtiden, om sådana åtgärder skola vidtagas, som föreslås i den kungl. propositionen.

Herr statsrådet **Leo**: Herr talman! Jag är färdig att be om överseende för att jag i denna sena timme tar till orda i frågan, ty i grund och botten tror jag det är överflödigt, eftersom herrar von Geijer och Linder så noga klarlagt dess innebörd. Då emellertid herr Löfvander på nytt vill göra gällande, att huvudsyftet med de ganska obetydliga förändringar, som föreslås i motorfordonsförordningen, skulle vara att gynna järnvägarna på landsvägstrafikens bekostnad, så vill jag understryka vad som redan är sagt i detta avseende, att så ingalunda är fallet. Jag är i den lyckliga belägenheten att kunna återopa kraftiga vittnesbörd från två rakt motsatta håll, som visa, att vad som här föreslås är inte ett försök att gynna järnvägarna på landsvägstrafikens bekostnad eller ens ett försök att närmare reglera förhållandet mellan dessa bägge trafikgrenar. Järnvägarnas ombudsmän, om jag så får uttrycka mig, vilka yttrat sig i frågan, äro överhuvud taget ganska missnöjda med den enligt deras mening alltför obetydliga omfattning av denna reform, och järnvägsstyrelsen säger i ett utlåtande över trafikutredningens förslag bland annat följande: »De diskuterade ändringarna i motorfordonsförordningen syntes också övervägande hava skärskådats inifrån biltrafikens eget verksamhetsområde, vilket måhända delvis torde kunna förklaras därav, att av parterna endast den ena, nämligen representanter för biltrafiken, haft tillfälle att under utredningens gång framföra sina inlägg.» Järnvägsstyrelsen menar således, och däri har järnvägsstyrelsen rätt, att det föreliggande förslaget huvudsakligast avser att ordna de *inbördes* förhållandena mellan utövarna av landsvägstrafik. Detta var alltså ett vittnesbörd från *den* sidan.

Det andra vittnesbördet är ännu klarare, skulle jag tro. Det ligger däri, att landsvägstrafikens egna målsmän i stort sett ha förklarat sig belättna med detta förslag, ha hälsat det som ett framsteg i biltrafikens eget intresse och till och med på den ömtåliga punkten om den så kallade hämtningsrätten eller returkörningen begärt, att man skulle gå ännu längre i inskränkningar än den kungl. propositionen gjort. På lastbiltrafikhåll har man sålunda rent av an-

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

sett, att all returkörning skulle förbjudas. Jag tror att detta bör vara nog för att visa, att man här inte velat komma landsvägstrafiken till livs eller försöka med konstlade medel hämma den, utan det hela är ett försök — och jag erkänner gärna, ett försök i blygsam skala — att, som herr von Geijer nyss sade, åstadkomma något mera ordnade förhållanden på biltrafikens område än som för närvarande råda; ordnade förhållanden i biltrafikens eget intresse och i allmänhetens intresse.

Det skulle naturligtvis kunna finnas anledning att gå in på de detaljfrågor, som herr Löfvander berörde, men jag vill inskränka mig till att säga, att de farhågor han uttalade äro mycket överdrivna, för att inte säga konstruerade. Vad exempelvis den föreslagna körplikten för lastbiltrafik beträffar, avses med den endast att dels göra det möjligt för länsstyrelserna att få en överblick över i vilken utsträckning trafikbehovet på en plats verkligen är fyllt genom att var och en, som fått ett tillstånd, också skall vara skyldig att använda det på anfordran från allmänheten, och dels i den yrkesmässiga biltrafikens intresse förhindra, att outsiders vid tillfällena, då det är en slant att förtjäna, gå ut och konkurrera med dem, som yrkesmässigt och dagligen bedriva biltrafik, under det att de vid tider, då det inte är så värst mycket att förtjäna, hålla sig undan med sina bilar och ägna sig åt annat arbete. Men jag vill påpeka, att där det verkligen, såsom på glest befolkade orter, kan vara ett behov att medge undantag från körplikten, så må detta enligt förslaget också kunna ske. Det kan vara bra på sina håll att ha en lastbil tillgänglig i trakten, även om man inte kan ålägga trafikstillståndsinnehavaren körplikt. Det kan till exempel vara en handlande eller en lantbrukare på orten, som har en lastbil, och det kan vara bra för folket i orten att ha tillgång till den vid behov, fast det vore orimligt att ålägga bilägaren en körplikt under alla förhållanden. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att i sådana fall medger avfattningen av lagtexten möjlighet för länsstyrelserna att bevilja undantag från körplikten, och det är också meningen, att länsstyrelserna skola, om än naturligtvis med urskiljning, begagna sig av denna rättighet.

Vad bestämmelserna om förande av trafikbok beträffar kan jag försäkra herr Löfvander, att det är alls inte min mening, att man här skulle fordra några orimligheter eller några petigheter av bilägarna. Men jag tror det är nödvändigt, bland annat ur trafiksäkerhetssynpunkt, att då det nu stipulerats en maximiarbetstid för bilförarna, man också skaffar sig möjlighet att kontrollera, huruvida lagens bestämmelser på denna punkt följas eller om vederbörande fortsätta med, som det säges ske på många håll, att köra 15, 16, 18, ja 20 timmar om dygnet, vilket — det förstår ju en var — måste utgöra en verklig fara för trafiksäkerheten och för människornas liv och lemmar. Att man ålägger dem som föra bil samma skyldighet som vilar på dem, som föra exempelvis fartyg eller tåg, nämligen att ha en anteckningsbok, där de anteckna bland annat tiderna för avgång och ankomst, orterna där de varit och namn på kunder, kan inte vara för mycket begärt. Det tror jag man har rätt att begära både ur ordningssynpunkt och ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Herr talman, jag vill sluta med att tacka utskottet för den välvilliga behandlingen det ägnat propositionen. Det är bara på en punkt, där jag har anledning att önska utlåtandet något annorlunda, och det är beträffande tiden för ikraftträdandet. Jag har föreslagit, att de nya bestämmelserna skulle träda i kraft den 1 juli. Utskottet däremot har föreslagit den 1 januari nästa år, enär utskottet ansett, att det skulle behövas en så lång övergångstid för att vederbörande skulle hinna sätta sig in i de nya bestämmelserna. Jag tror nu, att det är ganska överflödigt med en så lång övergångstid, och det hade varit nyttigt och önskvärt, om lagen kunnat träda i kraft tidigare, bland an-

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)
nat ur den synpunkten, att de som syssla med den stora trafikutredningen skulle då snabbare få inhämta erfarenhet av den delvis nya ordning, som propositionen innebär. Då emellertid utskottet varit på den punkten enhälligt, förs jag inte framställa något yrkande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Då jag är medlem av den trafikutredningskommitté, vars betänkande ligger till grund för denna proposition, skall jag be att få säga några korta ord. Jag var inte inne, då reservanten utvecklade sina skäl, men jag förmodar, att han gått in i detaljer, och jag skall därför yttra mig mycket kort.

Det föreliggande förslaget får inte betraktas som en slutgiltig reglering av konkurrensen mellan bilar och järnvägar, utan i överensstämmelse med givna direktiv har trafikutredningen gjort denna allmänna översikt över nu gällande bestämmelser för att så fort som möjligt få till stånd en rättelse av åtskilliga missförhållanden. Det var efter en mycket omsorgsfull prövning och efter hörande av alla i saken intresserade, som beröras av dessa förhållanden, som trafikutredningen fullständigt enhälligt framlade sitt förslag och således även en viss lydelse av 25 §. Men nu är det just i fråga om 25 §, som Kungl. Maj:ts förslag skiljer sig mera avsevärt från trafikutredningens. Trafikutredningen hade vid utarbetandet av sitt förslag utgått från att det var tre principiella intressen som skulle tillvaratagas, nämligen: 1) allmänhetens rätt att själv få välja den bil som bäst tillgodosåge kundens önskningsar och behov; 2) trafikutövarens rätt att få utföra varje av honom accepterad beställning, samt 3) trafikutövarens skydd mot sådan konkurrens som framkallas, icke av allmänhetens efterfrågan av bilar, utan av trafikutövarnas uppsökande av varandras stationsorter. Kungl. Maj:ts förslag står i principiell motsättning till trafikutredningens förslag, och det är därför som båda ledamöterna i trafikutredningen, undertecknad i denna kammare och herr Wikström i andra kammaren, ha väckt motioner med yrkande om bifall till 25 § sådan den föreligger i trafikutredningens förslag. Vi tro nämligen, att det kommer att uppstå mycket missnöje, därest Kungl. Maj:ts förslag skulle genomföras. Trafikutredningen kommer naturligtvis framdeles vid utarbetande av sitt slutliga betänkande att uppta till övervägande hela det spörsmål, som berör konkurrensförhållandet. Det var emellertid för att trafikutredningen var så enig på denna punkt och så bestämt vidhåller sitt förslag alltjämt, som vi ansågo oss böra väcka denna motion. Vi ha också sagt i motionen, att skulle riksdagen icke anse sig kunna antaga detta förslag, är det enligt vår mening avgjort bättre att § 25, i väntan på utredningens slutförande, får kvarstå i sin nuvarande lydelse, än att antaga propositionens formulering av paragrafen i fråga, och i denna uppfattning är trafikutredningen enhällig.

Då nu i reservationen inte yrkas bifall till trafikutredningens förslag, vilket varit det lyckligaste — jag har hört, att utlåtandets avfattning bestämts genom lotten, men vederbörande tycks inte ha reserverat sig — så är det i alla fall i bättre överensstämmelse med trafikutredningens uppfattning om man avslår 25 § än om man antar den lydelse, som Kungl. Maj:t föreslagit.

Herr statsrådet nämnde alldeles nyss, att utskottet framflyttat lagens ikraftträdande till den 1 januari nästa år i stället för, som Kungl. Maj:t föreslagit, den 1 juli i år. Trafikutredningen är särskilt intresserad av, att bestämmelserna träda i kraft så fort som möjligt för att vi skola kunna tillgodogöra oss de erfarenheter, som vinnas genom desamma, för vårt fortsatta arbete. I detta avseende skulle jag, samtidigt som jag biträder reservationen, vilja yrka bifall till propositionens avfattning av promulgationsbestämmelserna, innebärande att lagen träder i kraft den 1 juli 1933.

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

Alltså, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen i fråga om 25 § men bifall till Kungl. Maj:ts förslag i fråga om övergångsbestämmelserna.

Herr Linder: Då herr Johansson såsom ledamot av trafikutredningen så starkt betonar, att utskottet bort anta dess förslag och att det kanske nära nog varit utskottets syfte — herr Johansson talar om, att det hängde på lotten — skall jag be att därtill få foga den kommentaren, att det i stället förefaller mig, som om utskottet gått bokstavligen från klarhet till klarhet. Från början såg det ganska illa ut för den kungl. propositionen. Man tänkte nämligen då att gå på trafikutredningens förslag. Men, när vi fingo litet bättre underrättelser om, huru saken verkligen förhöll sig, så blev det en vändning i utskottet, och hälften av ledamöterna gingo genast över till propositionen. När vi slutligen hade justering och det var frågan om att skriva reservation, så gingo ännu flera över på den kungl. propositionens linje.

När herr Johansson började sitt anförande med att tala om, att detta inte är något slutgiltigt ställningstagande, så vill jag nästan ta herr Johansson på orden. Ty dessa frågor äro verkligen så svåra, att det skadar inte, om trafikutredningen tänker igenom saken ytterligare en gång. Vi ha försökt göra vårt bästa i utskottet för att komma till en något så när rimlig ståndpunkt, och vi ha stannat för det resultat som här föreligger. Jag vill särskilt rekommendera trafikutredningen att något mera tänka på frågan om stationsorten, ty 25:e paragrafens lydelse sammanhänger i betydande grad med frågan om skillnaden mellan trafikområde och stationsort. Den ställning trafikutredningen därvidlag intar är ju en singuljär ställning, och den är nog värd att tänka över mer än en gång.

Vad frågan om ikraftträdandet beträffar kan det ju se märkvärdigt ut, att vi gjort en ändring på denna punkt. Men förhållandet är, att uti dessa bestämmelser, hur obetydliga herr statsrådet än behagat beteckna dem, är det dock tusentals människor, som skola sätta sig in. Det är massor av chaufförer, som skola ta reda på hur det kommer att bli enligt det förslag, som utskottsmajoriteteten stannat för, om det nu går igenom. Länsstyrelserna behöva också sätta sig in i saken och vidta de mått och steg, som äro erforderliga. Vi äro därtill redan långt framme under riksdagen; vi befinna oss i de sista dagarna av maj månad. Vi hava därför ansett, att vi i den stora allmänhetens intresse, som skall leva efter dessa stadganden, borde sätta ikraftträdandet till den 1 januari. Det fanns också en annan tid nämnd i utskottet, nämligen den 1 oktober. Men, som sagt, då vi själva inom utskottet hade haft stora svårigheter att sätta oss in i vad det här verkligen gällde — och det måste herr Johansson erkänna, att frågorna äro svåra — så ansågo vi, att de människor, som skulle beröras härav, måste få tid på sig. När herr Johansson åberopade, att trafikutredningen så fort som möjligt skulle vilja ta del av erfarenheterna, så vill jag endast säga herr Johansson, att ni ha nog i alla fall så mycket att tänka på i denna trafikutredning, att även om ni inte få reda på det här förrän efter den 1 januari, så äro ni ändock väl försörjda med arbete.

Herr Löfvander: Blott ett par ord! Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ville tillvita mig, att jag i mitt anförande rörde mig med konstruerade fall. Jag vill bestrida, att så är förhållandet. Under utskottsbehandlingen voro vi i tillfälle att höra en särskild föredragande från kommunikationsdepartementet, och genom till honom ställda frågor fingo vi i utskottet klarhet i, att de fall jag åberopat skulle utveckla sig så som jag sade, för den händelse förslaget bleve lag. Så de voro ingalunda konstruerade.

Ang. vissa ändringar i motorfordonsförordningen. (Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas först särskilt beträffande utskottets i de nu föredragna punkterna gjorda hemställan, såvitt anginge 25 § i det ifrågavarande förordningsförslaget, därefter särskilt beträffande utskottets hemställan, i vad den avsåge 27 § 8 mom. i samma förslag, vidare särskilt beträffande utskottets hemställan, såvitt rörde övergångsbestämmelserna i förslaget, och slutligen särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som förekommit beträffande utskottets hemställan, såvitt anginge 25 § i förordningsförslaget, propositioner, först på bifall till berörda hemställan samt vidare på godkännande av den av herr Löfvander m. fl. beträffande nämnda paragraf avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfvander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 31 punkterna A och B hemställt, såvitt angår 25 § i det ifrågavarande förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Löfvander m. fl. beträffande nämnda paragraf avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan, i vad den avsåge 27 § 8 mom. i förordningsförslaget, samt vidare på godkännande av den av herr Löfvander m. fl. därom anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Beträffande utskottets hemställan, såvitt rörde övergångsbestämmelserna till förordningsförslaget, yttrade nu vidare herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att utskottets å sid. 22 i det tryckta utlåtandet gjorda uttalande rörande övergångsbestämmelserna utelämnades.

Därpå gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.54 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 30 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Ekman* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 261, med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

nr 262, angående vissa åtgärder till främjande av avsättningsförhållandena för slaktdjur samt kött och fläsk.

Anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen ävensom väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om val till riksdagen;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 20 juni 1924 om landsting;

nr 253, i anledning av väckt motion angående omdaning av tryckfrihetsprocessen; samt

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 255, till Konungen i anledning av väckta motioner om fortsatt giltighet för gällande bestämmelser angående utförselbevis för råg och vete.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 260, angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran särskilda utskottets utlåtande nr 2 och första kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 261 och 262 blevo desamma på begäran bordlagda.

På framställning av herr talmannen beslöts att jordbruksutskottets utlåtande nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder till spannmålsodlingens stödjande jämte i ämnet väckta motioner, skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på fördragningslistan för morgondagens sammanträde.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 37, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeeringsformen jämte i ämnet väckta motioner; och

särskilda utskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ernående av ökad avsättning av inhemska skogsprodukter m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
